GÖTEBORGS
UNIVERSITET

Det här verket har digitaliserats i ett samarbete mellan Litteraturbanken och universitetsbiblioteken i Göteborg, Lund, Umeå och Uppsala.
Alla tryckta texter är OCR-tolkade till maskinläsbar text. Det betyder att du kan söka och kopiera texten från dokumentet. Vissa äldre dokument med dåligt tryck kan vara svåra att OCR-tolka korrekt vilket medför att den tolkade texten kan innehålla fel.
Därför bör du visuellt jämföra den tolkade texten med de scannade bilderna för att avgöra vad som är riktigt.
Om du anser dig ha upphovsrätt till detta material, ber vi dig vänligen kontakta Göteborgs universitetsbibliotek.

The digitisation of this work is a collaboration between The Literature Bank and the university libraries in Gothenburg, Lund, Umeå and Uppsala.
All printed text is OCR processed into machine readable text. This means that you can search the document and copy its text. Older documents with print in poor condition can be hard to process and may contain errors. Compare the interpreted text visually to the scanned image to determine what is correct.
If you believe you own the copyright to this work, please contact the Gothenburg University Library.

GÖTEBORGS
UNIVERSITET

LUNDS
UNIVERSITET

UPPSALA
UNIVERSITET

Universitetsbiblioteket

ANDRA SAMLINGEN

DAGSLÄNDOR

373

MARI MIHI

FERDINAND HEY'LS
FÖRLAG
STOCKHOLM

MARI MIHI

DAGSLÄNDOR

ANDRA SAMLINGEN

STOCKHOLM
F. HEY'L.

Alla rättigheter förbehållas.

STOCKHOLM
ISAAC MARCUS' BOKTR.-AKTIEBOLAG
1900.

INNEHÅLL.

		Sid.
1.	SNÖ	1
2.	ERLAND STAKES SISTA SPELPARTI	7
3.	MITT MINNE AF UNGARNS NATIONALHELGON	33
4.	ÖFVERSTENS ROMAN	43
5.	KONUNGEN OCH USURPATORN	61
6.	HISTORIAN OM EN NÄSDUK	99
7.	SKOLPOJKSÄFVENTYRENS HJÄLTESKUGGA	113
8.	DET SVARTA MÄRKET	131
9.	SISTA JULAFTONEN PÅ VALLÖ	147

I ÖSTERLED.

10.	TVÄNNE SKALDEHEM	169
11.	PA NISJE PA VOLGA	195
12.	I DE SISTE VASARNES STAD	217

Snö.

Glittrar ej rimfrost på jultomtens blekta rödlufva och vända grå vadmalskolt, känner han sig skamsen och missmodig öfver torftigheten i sin slitna dräkt, är han rädd, att människor och människors barn ej rätt skola kännas vid fjolårsvännen.

Ligger ej marken hvit, när granarnas gröna garde från skogarna marscherar upp på stadens torg, sörja vi öfver, att dombjällrorna hänga stumma på vagnslidret, att ottesångsstigen blifver oss svårkörd och mörk.

Det finnes ej en skald, den där ej bland sina ungdomsförvillelser räknar ett eller annat ode till den första snön, icke en utgifvare som kan freda sitt samvete med att ej någon gång hafva låtit trycka ett sådant.

Det är endast den eviga snön som mäktar kröna bärgen till majestät. Det är på dess skimrande grund våra diktare hafva älskat rista sina hjältars öden. Snön sveper sig lika troget omkring bautastenarnas kämpaskuggor, som kring de bredaxlade Elgskyttarne där de glamma vid pärtornas sken på den välupptimrade gården.

När storhetstidens sol tändes, glimmade den först på de snötyngda Dalaskogar, ur hvilkas djup den dristige Vasajunkern red fram att frälsa sitt folk. När dess sista strålar sade farväl, den mörkaste novembernatten i Sveriges häfder, kysste de till afsked den sällsamme vandrande riddersman, som gått sig trött i fjärran land och som drog hem att på drifvans bädd lägga sig neder och sluta ögat till sömnen.

Ty nordbons hjärta är fastfruset vid Nordens isar. Ju längre upp ditt bo är fästadt, ju trognare natten vakar kring dess knutar, ju bistrare kölden biter i ditt anlet, dess grymmare blifver dig skiljsmässans sveda, dess mera brinnande din längtan dit upp igen, där vaggan stod. Huru långt du färdats på världens villande haf, huru tjusande de främmande kusterna äro, huru yppiga deras tegar, huru blå deras himmel, pekar dock pilen i ditt hjärta mot norr, du lyckligt olycklige, evigt mot norr.

Den hvita vintern med det stora, sagodigra mörkret, byggde vårt svenska hem så som den korta sommaren med dess aldrig sjunkande sol icke kunde göra det. Vintern tänder aftonbrasan, vid hvars värme alla frusna hjärtan tina upp, vid hvars ljus alla glömda vänner vandra oss till möte. Men borta i långsoffan, dit skenet från elden aldrig hinner, sitta tysta de unga tu, hvilka så ofta och så oförmodadt möttes i den hopvuxna gamla äppelgången därnere i trädgården under den sista sommarens ljumma kvällar.

Snön är glömskan, som barmhärtig breder sig öfver vissnade blad och frostbrända fält. Snön är hoppet, som värmande fostrar blommornas färgprakt och skördarnas guld. Snön dödar för att gifva lif.

UPSALA DEN 1 JUNI 1900.

IN MEMORIAM.

ERLAND STAKES SISTA SPELPARTI.

Erland Stakes sista spelparti.

Gror bragdens ära blott på stridens mark,
Där tappre krigarn fuktar den med blod?
Kan ej den vapenlöse helsas stark
Och visa hjältemod?

Följande historia har jag i andra eller tredje hand från ett ögonvittne. Jag endast upptecknar min sagesmans ord och låter dem gå vidare. Det är med historier som med vin och vänner: de stiga i värde med kvadraten på tiden.

* * *

I femtiofyra år hade Erland Stake suttit på Mäntsälä och med sina stora sömniga ögon skådat hurusom lindarna kring den fäderneärfda gården grönskade och glesnade, hurusom människorna gingo sig gamla och trötta i en värld, som aldrig själf blef gammal eller trött.

Han hade sått sin vildhafre till sista skäppan och drömt lyckodrömmen till slut, hvilket allt är oundvikligt och allas vår lott. Han hade skaffat sig barn och blomma och bekymmer, hvilket ofta står att undvika samt är beroende af eget åtgörande, ehuru det lika ofta kan drabba oss oförskyldt.

Han hade följt sin hustru till grafven och sina bägge döttrar till kullerstolen. Sedan vände han allena åter till sin ensliga härd.

I femtiofyra år hade Erland Stake suttit på Mäntsälä gård. Så stod han upp, gick ut och tog hjältenamnet.

Före och efter denna gerning är allt dunkel och tystnad, men denna korta räcka af hans bana är skydd af glömskans häger. Allt hvad annat han uträttat var för litet och smått, för färglöst och tam att bäras genom tiderna; kring allt hvad annat han verkat och brutit har mossan grott, men denna enda bragd badar i sägnernas glans.

I sägnernas glans, ty jag som berättar dig detta, jag såg honom aldrig *då;* jag var ju ännu icke född. Jag såg honom först såsom en gammal, gammal man, hvilken utan all rimlig anledning gick och skräpade i en värld, där han nu åt ett knappt nådebröd, men som en gång skänkte honom hjältenamnet och gjorde honom till diktens gunstling.

Och det gick till så här:

Det var en gnistrande kall afton i början af mars 1808. Kvällen var stjärnlös och mörk. Snön föll i små, täta flingor såsom den plägar göra då det är riktigt bistert.

Vi befinna oss på Mattnäs gård, belägen på västra stranden af Kallavesi i Kymmenegårds län, något söder om Kuopio. Lagman Riben firade sin födelsedag. Hela traktens herrskap hade på sedvanligt sätt samlats där, och ur hvarje fönster välde i vida vågor ett stort, varmt ljussken.

Men var den väl frusen denna afton, den ström af yrande lefnadslust, som fordom brusat genom det gamla Mattnäs salar! Hvar funnos nu flydda tiders harmlösa fröjder! Hvar voro dansen och lekarna och tablåerna, som städse annars af granngårdarnas ungdom instuderats och utförts, dagen och lagman Riben till ära!

Kronornas ängsligt flämtande ljus, de dämpade rösterna, de tysta stegen, allt gaf intrycket af ett sorgens och ett smärtans hemvist.

Hur var det väl då? — Var någon sjuk?

Ja, så var det. Ett rike var sjukt. Svea rike var sjukt allt intill döden, och på Stockholms slott satt en likblek man med irrande blick och med sam-

manbitna läppar och tummade tankspridt tolfte Karls tunga viraklinga.

Därute på slagfälten, på dessa fordom lyckligt okända platser, där bonden Paavo redt sin svedja och plöjt sin karga jord, där stred nu det sargade finska lejonet sin sista förtviflade kamp mot den tvåhöfdade örnen, där helgade nu hjältars spilda blod dessa platser till vallfartsorter för senfödda släkten. Endast några dagar förut och Joakim Duncker hade med tre hundra karelska gossar i timtal fäktat mot fyra tusen ryssar, förda af generallöjtnant Tutschkoff själf. — Man befann sig ännu i de episka stridernas tid. —

Nu stod fienden emellertid inom en dagsmarsch från Mattnäs.

I förmaket vredo de gamla damerna i högljudd jämmer sina händer öfver tékopparna och inne hos lagmannen sutto ortens herrar vid de rykande piporna och de ångande toddarna och stirrade trumpna och ordlösa in i ljuslågan.

Men uppe i unga fröken Vivikas rum sutto ett dussin sjuttonåringar hopkrupna så nära de kunde komma hvarandra. Ett dussin solblonda flickhufvuden, ett dussin par rödgråtna ögon, ett dussin små skälfvande munnar, hvilka hviskade om svärdfallna bröder, hvilka visade hvarandra ömt bevarade reliker

af dem, som varit deras bröders skötevänner och som stupat med ett litet finskt flicknamn på skägglösa läppar.

Plötsligt öppnades dörren.

— Jesus, mamma, hvad står på?

— Kom ned, flickor, kom genast ned, befallde lagmanskan Riben.

— Hvad är det? — Är det ryssarna?

— Nej, det är en kurir från kapten Duncker till grefve Cronstedt . . . det är fänrik Rosir . . .

— Sten Rosir, flämtade Vivika Riben och ilade ned för trappan i spetsen för flickorna.

Då de hunnit ned, voro alla rummen tomma. Samtliga gäster hade begifvit sig ut på gården, där de stodo utan ytterkläder. Termometern visade på tjugusex grader, men det tänkte ingen på.

Midt ibland dem rastade sex karelska bönder, klädda i vargskinn från topp till tå, med järnskodda stafvar i händerna och med snörda skidor.

Dunckers kurir, en nittonårig fänrik i Savolaksarnes uniform, talade hastigt med lagman Riben.

Sten Rosir var barnfödd där på trakten och förtrogen med de villsamma vintervägarna. Snäll skidlöpare och blindt vågsam hade han fått det farliga förtroendet att föra en viktig rapport till brigadchefen. Man bestormade honom att stiga in en minut. Han

skakade på hufvudet med sitt sorglösa gosseskratt och bad dem värma mjölk med brännvin till manskapet. Det är en legion sådana ynglingar, som skrifvit Sveriges storhetssaga.

— Flygande kurir, ser farbror Riben! Har här varit grönrockar synliga på kvällskvisten?

— Nej, min käre gosse, hittills har allt, Gudi lof, varit lugnt.

— Vi måste ovillkorligen fram med en rapport till Cronstedten, men vi hafva ju ännu styft tre timmar till högkvarteret. Kommer det någon rysk ströfkår, så sök att kvarhålla dem så länge som möjligt. Ja, det vill säga, äro de inte flera än en tjugo, trettio stycken, så reda vi oss nog i alla fall. Nu vände han sig till manskapet. — Eller hur pojkar, nog taga vi bukt på ett par tjog kosacker . . .

De ordnjugga karelarne svarade ej. Men de drogo mungiporna i farligt nära grannskap till öronen och smekte tafatt sina med varghagel laddade studsare, hvilka de buro i en rem öfver axeln.

Sten Rosir hade talat till sitt folk bättre än det Svarta bandet själf! Hans smickrande vädjan till deras mod, tillfället att hedras inför en sådan myckenhet ståndspersoner och kanske förnämligast den heta mjölken med brännvinsgök hade småningom drifvit

den finske krigaren till det stadium, då antalet af vänner och fiender för honom intet betyder.

Han visste nu, att de skulle löpa vid hans sida miltals på skidorna, utan att klaga öfver hunger eller trötthet. Han visste att vid ett plötsligt handgemäng de skulle skjuta så länge där fanns ett skott kvar i geväret för att sedan slåss med kolfven tills den sprack, att de därpå skulle fäkta med skidstafvarna tills dessa splittrades af kosackpikarna för att omsider gripa till finnarnas älsklingsvapen, den korta, bredbladiga, förfärliga puukkon samt handlöst kasta sig midt in i vimlet för att döda och dö.

Medan bönderna stjälpte i sig varm mjölk skoptals gick emellertid fänrik Rosir fram till fröken Riben, som med afsikt hade ställt sig några steg från de öfriga.

— Vivika Riben, sade han och såg henne rakt in i ögonen, jag vet att vi äro eftersatta, och kan inte fienden kvarhållas här några timmar, måste de ovillkorligen hinna oss. Men minns att om jag stupar i natt, så ligger det ett bref till dig i min skrifbordslåda hemma på Hämpäänlinna.

Innan hon hann öppna sin mun till svar, hade fänrik Rosir, starkt rodnande öfver sina sista ord, svängt sin mössa till ett snabbt farväl och lupit bort med sina karelare, följd på färden af de kvarvarandes

förböner och välönskningar. Skidornas sällsamt gnisslande ljud drunknade snart i skogarnas tystnad. När allt blifvit stilla, gick man tillbaka in, Vivika sist.

Klockan visade nu tre kvart på nio, och i stora salen dukade pigorna supén. Alla samlades i förmaket, där gamle prosten Ollenius med sin klanglösa stämma läste krigsbönen, denna bön, som i århundraden uppsändts från Finlands hem, och hans åhörares läppar rörde sig omedvetet då de från barndomen invanda orden nådde deras öron: —

Låt, o HERRE Zebaoth, se tina magt emot fienderna, och utrusta vår Konung samt alla thes krigsmän, som till Fäderneslandets gränsors försvar skola gå fienderna emot, med titt heliga Namns alfvarliga fruktan; gif them tin salighets sköld, och tin högra hand styrke them, at the i tine kraffft måge kunna vara fienderna öfvermäktige, och befria Riksens gränsor ifrån vidare theras tvång och anfall, samt gifva tig allena therföre ärona. HERRE, tu som äst fridsens Gud, och stillar örlig i hela världen, bög allas hjertan til frid och Christelig enighet, förtag alt krig och blods-utgjutelse, tyranni och öfvervåld . . .

Men från motsatta stranden af den långsmala Kallavesi spred sig en flock ryttare, hvilka togo vägen öfver sjön med ett afstånd af trenne famnar från hvarandra för att icke alltför hårdt fresta isen.

De buro långa pikar, långa pälsar och långa skägg. Deras små, seniga hästar galopperade ständigt och förde hufvudet påfallande starkt uppåtsträckt. Det var fienden, det var kosackerna.

Med sina strålande fönster hade Mattnäs gård lockat dem lik en fjärran fyrbåk, och de drogos dit såsom malen drages mot elden.

På stora trappan bidade Mattnäs' herre med händerna i sidorna och bakom honom trängdes hufvud vid hufvud af skrämda gäster.

Kosackernas befälhafvare, en herkuliskt byggd man med tunga, vederbitna anletsdrag och stora, grå, vänliga pudelögon trädde nu emot honom.

— Ärlig vän som ärlig fiende respekteras hos lagman Riben, helsade värden på franska.

— Stor tack, lillefar, skrattade svartskägget och klappade honom beskyddande på axeln. Jag är kapten . . . Han nämnde ett af dessa konstiga, slaviska namn, hvilka ändas på -skoj eller -roff. Vi kunna ju kalla honom Roffskoj. — Har något finskt krigsfolk observerats här i dag?

— Nej, ljöd det skarpt och klart som ett pistolskott.

— Ledsen att inte obetingadt kunna lita på edra ord. Men det är i alla fall otroligt att de ännu hafva kunnat hinna hit. — Ossip, ropade han åt

sin närmaste man, ställ upp folket på vaktkedja härifrån och ned till sjön och se till att ingen slipper lefvande igenom! — Därpå till lagman Riben: Lillefar, min mage är tom som sabelslidan en bataljdag.

— Maten står framdukad, sade denne, och vi ämna just sätta oss till bordet.

Där fanns ingen enda i sällskapet, hvilken icke under vanliga förhållanden millioner gånger hellre skulle gått till sängs utan supé, än äta den tillsammans med en ryss. Men som det nu var, uppbjöd hvar och en sin förmåga att bemöta honom så uppmärksamt som möjligt samt att med allehanda små konstgrepp söka förlänga hans och manskapets raststund på Mattnäs' gård. Siratliga brukspatroner drucko honom till med gammaldags courtoisie i *malvoisir* och *oeil de perdrix,* traktens sötaste flickor visade sina bländhvitaste småleenden och rådbråkade oförskräckt det lilla de lärt af Florian och Genlis — alltt till främlingens ära.

Öfverste Kulneff, kosackchefen kom på tal.

— Ingenting fattas i hans ära; han fattas i vår, deklamerade de la Grange, höjande sitt glas med en bugning, hvilken Nordens Alkibiades skulle afundats honom.

Kosackkaptenens drag började småningom låna bourgognens färg; hans ansikte var oafbrutet tudeladlt

af ett kvartersbredt småleende, och han började att med tungfotadt galanteri kasta vinkorkar på en af de unga damerna.

Nu slog den stora salsklockan tio. Detta påminde främlingen om att tiden led, och han reste sig med någon ansträngning från bordet.

Endast fem kvarts timme hade förflutit sedan fänrik Rosir startade från Mattnäs gård. Kosackhästarne voro nu uthvilade, och komme man bara en gång skidlöparne på spåren, så . . .

— Mitt värda herrskap, utlät sig den självbjudne gästen med en smula grumlig röst, stödjande sig mot bordskanten med ena handen och fattande remmaren med den andra, kapten Roffskoj tackar allra demödigst för god traktering och säger au revoir . . . au revoir sans adieu . . .

— Nej ingen brådska, herr kapten, ännu ett glas madeira, föreslog värden enträget.

Hade inte ryssen pokulerat så samvetsgrant, skulle han väl näppeligen hafva undgått att lägga märke till den allmänna förstämning, som i ett nu grep sällskapet. Det gällde att till hvad pris som helst uppskjuta hans affärd ännu en timme, två timmar. Men huru? Detta var en fråga som kunde förlama hvarje tanke.

Fröken Vivika lutade sig mot gubben de la Grange och hviskade på svenska:

— Han är drucken nu och lätt att öfvermanna. Om någon ville döda honom, så skulle hans knektar tro att han sof härinne öfver natten, och Sten Rosir vore räddad.

Gustavianen log skeptiskt.

— Chère petite pucelle d'Orléans för det första glömmer du, att han i alla fall profiterar af din faders hospitalité och för det andra ignorerar du kosackerna. Det är med dem som med kattorna; de äga nio lif. Innan vi hunnit spoliera honom på dem alla, skulle han ställa till ett sådant infernaliskt rumor, att vi finge hela svärmen öfver oss. Jag minnes parfaitement året åttioåtta, då —

Men här hejdade han sig i ett nu, ty kapten Roſſskoj stod redan bugande framför lagmanskan, som med ett fruset leende lade sin iskalla hand i hans. En minut till, en enda minut, och han skulle spränga bort med sitt folk . . .

Vivika Riben såg som i en dröm, huru de i svindlande fart ilade norrut, huru de vrålade af grym fröjd, när deras vana ögon ändtligen funno skidspåren, huru de omsider stötte samman med den konvojerade kuriren. Hon hörde huru Sten Rosir befalde sitt folk att taga emot anfallet rygg mot rygg, hörde de snabba, dofva bösskotten, hörde kommandoropen,

dödstjuten, svordomarne. Och sedan skulle allt blifva stilla, men kosackerna skulle rida vidare.

Hon begrof ansiktet i händerna en sekund. Sedan höjde hon hastigt hufvudet, spände hvarje sena i sin kropp och tryckte läpparne samman. Hon kände att hon inte fick svimma nu... sedan... inte nu... bara inte nu...

Bleka som afhuggna hufvuden, sutto de finske kring det stora bordet och rörde tankspridt knifvar och gafflar. De undveko ängsligt att byta ord med hvarandra, utan stirrade hjälplöst framför sig i stum bidan.

Blott en enda mötte Vivikas blick.

Hvarje ord, som vexlats mellan henne och fänriken, hade nått hans öra: »kan inte fienden kvarhållas här några timmar, måste den ovillkorligen hinna oss». —

Han var en säflig, tystlåten herre, den där föredrog att lyssna till andra, framför att själf yttra sig. Ingen kunde påminna sig, att han någonsin sagt något, värdt att ihågkommas.

Han hade tegat hela sitt lif för att tala *nu*.

Erland Stakes blick vandrade långsamt från den bugande ryssens fula, rödmosiga ansikte till Vivika Ribens bleka, bäfvande, för att sedan vända åter till ryssens.

Så stod han upp, harklade sig och sporde Roſſskoj på den tänkbart sämsta fransyska:

— Vou . . . voulez-vous un partie écarté?

Det gick en skälfning kring det runda bordet, en sådan som de stora skådespelarne någon gång förstå att väcka i de stora skådespelen.

Vivika Riben kom att vända hufvudet åt höger.

Där satt gamle de la Grange, gustavianen, Gudsförnekaren, med onaturligt utspärrade ögon, med händerna knäppta öfver knäet och läste med skallrande tänder sitt Fader vår. Han hade inte åkallat Herren sedan kulorna susade vid Hogland från moskoviternas chebecker, men nu bad han sin barndoms bön.

— Ett parti écarté! Anfallet var riktadt mot slavens känsligaste punkt, spelpassionen, och hans ögon började glittra och glimma under den svarta luggen.

Ännu den dag i dag kan du kring det gröna bordet i Monte Carlo, få se mer eller mindre finpolerade magnater från Ruriks land, hvilka med fatalistens kallblodighet spela bort allt hvad de äga, ända till sina briljanterade skjortknappar och guldkryckan på sin käpp för att sedan lika isande kallblodigt vandra ut på den beryktade terrass, som kallas självmördarnes trappa och där klarera sin sista ouppgjorda räkning här i världen.

— Ett parti écarté! Nåja, men då måste jag åtminstone först rådgöra med mina hejdukar. Låt kalla Ossip hit!

Såväl denne värde herre själf, som den öfriga halfskvadronen hade emellertid genom värdinnans försorg blifvit så grundligt trakterade med mat och brännvin, att de lågo storsnarkande på sina poster, Ossip värst — eftersom han var för mer än de andra i rang. När lagman Ribens betjänt omsider skakat en smula lif i honom samt gjort begripligt att han skulle begifva sig dit in, svor den hedersmannen vid samtliga helgon i den ortodoxa kalendern öfver sin herres mångahanda onödiga påhitt.

— Hörpå, Ossip, har du fått syn på något misstänkt därute? sporde Roſſskoj, totalt förbiseende det taktlösa uti att vidröra detta i värdfolkets närvaro.

— Nitsjevo; vi hafva spejat som falkar, men inte en ekorrsvans har passerat vaktkedjan.

— Tror du då inte att de hafva hunnit fram än?

— Njet barin, de små finnarne löpa ej så flinkt på sina långa träspånor som vi på våra klippare. Ännu måste vi nog bida dem en liten timme.

— Karasjå, ännu bida vi en liten timme!

Och Roſſskoj aſſärdade med en vårdslös nick den trogne Ossip, hvilken sakta pallrade sig tillbaka på sin post. Väl där kysste han länge och inner-

ligt den kära vodkapluntan samt tillropade myndigt sina snarkande knektar en grötig befallning. Med ryggen stödd mot en finsk fura, inslumrade han sedan roligt från fältlifvets hvarjehanda vedermödor för att drömma om sin bruna Avdotja på steppen vid Don.

Emellertid hade spelbordet ordnats och de bägge herrarne slogo sig ned. Roffskoj föreslog genast en vanvettigt hög poäng, hvilken han sedan dublerade under förevändning att därigenom söka gifva sin medspelare revanche. Visserligen voro de rubler han bar på sig tämligen lätt räknade, men så länge han hade sina kosacker utanför, kunde han ju alltid draga sig ur spelet utan förlust. Erland Stake nickade genast ja till den föreslagna insatsen och leken började.

Ryssen var uppenbarligen rutinerad spelare, finnen den slätaste bland de släte. Innan korten delats ut många gånger, var det tydligt hvem som skulle blifva den tappande.

Kapten Roffskoj skötte sina kort med öfverlägsen skicklighet, kanhända till och med en smula *för* väl. Erland Stake spelade helt och hållet på måfå samt gjorde sig knappast mödan att räkna markerna, som han utbetalade efter hvarje partis slut.

Andlösa och bäfvande stodo Mattnäs' gäster rundt omkring och åskådade den sällsamma tvekampen,

mera tyst, mera hemsk fast mindre blodig än dem, som rasade därute på slagfälten. De femtiotvå pappers-lapparna togo ryssens uppmärksamhet allt för mycket i anspråk för att han skulle slösa en blick på de kringstående. Men hans medspelare bytte då och då, vid något obevakadt tillfälle, en min af hemligt förstånd med sina vänner.

Där satt han nu, den tyste herrn till Mäntsälä och blef allt fattigare och fattigare, allt eftersom visaren skred fram på urtaflan, allt eftersom Dunckers kurir närmade sig Cronstedts läger.

Men när klockan ändtligen slog tolf, visste Erland Stake att allt var fullkomnadt och han reste sig med en stel bugning.

— Hvad, redan sluta?

— Ja, jag kan tyvärr inte fortsätta längre; jag äger icke mer ett rundstycke att sätta upp.

Han hade spelat bort sitt Mäntsälä till det sista torpet på dess ägor, till den sista hästen i dess stall, till den sista tjädern i dess skogar. Denna gamla gård, vid hvilken han och hans fäder, under le grand siècles klang- och jubeldagar, under stora ofredens pest- och missväxtår, under frihetstidens ärelösa partifejder, hängt fast med en kärlek, som endast den kan fatta, hvilken själf erfarit den, denna gård var ej mera hans. Den måste gå för att betäcka spel

förlusten. Den långa, raka lindallén, de smala, djupa sjöarna, den trefna, furutimrade manbyggnaden, allt var borta.

Han hade spelt ut sin högsta trumf, hade vågat allt och förlorat allt. Och för hvad? Jo, för att rädda lifvet på några stackars namnlösa krigare, de där tillhörde en olycklig här, som stred sina sista strider för ett förloradt land.

Erland Stake bad om papper och penna samt skref med sin stora kantiga stil följande:

Sedelhafvaren äger att på undertecknads konto sex månader à dato i Finlands bank lyfta fyratiosex tusen (46,000) R:dr B:co.

Mattnäs gård den 8 Martii 1808.

Hindric Erl. Stake.

Men när han lämnat ifrån sig det dyrbara dokumentet, trädde en förfärlig, obetvinglig frestelse emot honom. Aldrig syntes honom någon jordisk kvinna så tjusande fager, så eldande härlig som denna, då hon öppnade sin mun och sade:

— Erland Stake, din lefnads storbragd ligger i den minut som flytt. När man nämner Sveas tusen hjältar, skall äfven du blifva nämnd. Du är gammal och framtiden är grå. Säg, tändes då ej i ditt sinne en längtan att få dö, att få dö nu, när nornan ristar ditt namn i ryktets bok?

Erland Stake kämpade emot ett ögonblick. Han såg bort för att undvika fresterskans åsyn. Han tänkte på sitt land för att bannlysa hennes bild ur sitt hjärta. Förgäfves! Hon stod ständigt framför honom; hon lockade och manade, hon tiggde och bönföll, sist blef hon honom öfvermäktig.

Då drog han fram sitt stora, klumpiga repeterur och fixerade det påfallande noga.

— Hvarför tittar ni så stint på klockan? Kanhända börjar ni blifva sömnig och längtar till bivacken, undrade Roffskoj, hvilken just låtit den skriftliga förbindelsen försvinna i sin tunna sedelbok.

— Nej, menade Erland Stake, nej jag bara subtraherar.

— Subtraherar . . .

— Ja, åtta och tre kvart från tolf göra ju tre och en kvart.

Kosacken räknade fumligt på fingrarne.

— Det stämmer visst alldeles, men . . .

Nu knäppte Erland Stake sina händer samman och utbrast i stilla hänryckning:

— Jag tackar dig, käre himmelske fader för att du låter åtta och tre kvart från tolf göra tre och en kvart!

Roffskoj for upp från stolen och stirrade på honom i rundögd häpnad. Antingen hade hans medspelare

plötsligt blifvit rubbad, eller också . . . En obestämd aning dök upp hos honom.

— Människa, hvarför i hel . . .

Erland Stakes ögon strålade som hade de skådat in i paradisets solljusa ängder och hans stämma klang lik en segerhymn.

— Jo, därför att en kurir behöfver trenne timmar från Mattnäs gård till Adam Cronstedts högkvarter.

Liksom det finnes dagrar dem ingen pänsel kan fånga, gifves det också scener, hvilka ingen tunga förmår skildra; törhända hinner iakttagaren att gripa de skilda momenten, men å andra sidan påverkas han alltför starkt af de rent personliga känslorna för att sedermera vara i stånd att lämna någon trogen fotografi af förloppet.

Det uppträde, som omedelbart följde Erland Stakes sista ord, afvecklades med en sådan svindlande fart, att det enda, som fäste sig i deras minne, var kosackens vilda vrål: »till häst, till häst!» Och sedan han störtat ut på trappan, var det enda som tedde sig för deras blickar, Erland Stake, där han låg på golfvet med slutna ögon, leende mun samt i pannan ett öppet, gapande sår, hvilket tillfogats honom af den tunga marklåda Roffskoj i vanvettigt raseri, slungat emot honom då han rusade ut.

Men när Erland Stake omsider återvändt till medvetande, var han en bruten människa. Hans händer skälfde som en slagrörds, och han förde aldrig mer en bräddad bägare ospild till sina läppar.

En besvikenhetens bittra skugga gled öfver hans mannavulet fula drag, då han vaknade och fann sig på denna sidan grafven. Han hade hoppats att de sista orden han fällt skulle blifva den trollformel, som mäktade lösa själens bojor. Han blickade håglöst omkring sig, igenkännande den ene efter den andre af dem, hvilka stodo honom närmast på jorden.

Dock, sådana de nu voro hade han aldrig sett dem tillförene. Deras ögon glittrade och glänste genom tårarne, deras händer knötos och deras bröst häfdes af stolthet.

Han var dem en förklädd furste, den där plötsligt kastat af tiggaremanteln, och de talade till honom som man talar till en ung konung, hvars hufvud ännu doftar af kröningens signade smörjelse. Gamle de la Grange, gustavianen, grät som ett barn, grät såsom han aldrig gjort det sedan den afton då lönnmördarens kula susade på operamaskeraden.

— *Fou qui gagne*, mumlade han, *fou qui gagne*... Och Vivika Riben, det vilda Karelens skönaste ros, trädde fram med sitt rodnande anlete och sina sjutton

år och tryckte andäktigt sina jungfruliga läppar mot förbandet, som dolde det förfärliga såret.

* * *

Men Mäntsälä gård såldes till den högst bjudande, och köpeskillingen deponerades för Roffskojs räkning i Finlands bank. Erland Stake var hemlös, men där fanns ej en gård mellan Enare och Viken där man ej ödmjukt skulle hälsat hjälten som gäst och ledt honom fram till högbänken. Dock, han måste bort, han kunde ej lefva som nådehjon i det land där han varit herre och husbonde.

Erland Stake reste öfver till Sverige med sin finska brytning och sitt ärr i pannan och hamnade slutligen på Väringe gård i Sörmland hos brukspatron Malkolm Brandholm, en frände till hans salig hustru. Den dublett, som där uppläts åt honom, blef den sista stationen på lifvets bana. Han som en gång satt det käraste han ägde här i världen på spel, för att få några timmar att förrinna, lät nu fyra decennier sippra bort, omärkta af det klassiska kritstrecket.

Han var en blidögd, tystlåten gammal herre, som i ensamhet sysslade med ett perpetuum mobile, hvilket han aldrig fick att röra sig, som rökte knaster, läste Crusenstolpe och ruckade barometern.

Han var en gengångare, som utan all rimlig anledning gick och skräpade i en värld, där han nu åt ett knappt nådebröd, men som en gång skänkte honom hjältenamnet och gjorde honom till sägnernas gunstling.

Och samma år som Fänrik Stål gick ut att sjunga om Finlands sista strid — 1848 — slocknade stilla för Erland Stake lifvets lampa uppe i flygelbyggnaden på ett gammalt gods nere vid Yngaren.

MITT MINNE AF UNGARNS NATIONALHELGON.

Mitt minne af Ungarns nationalhelgon.

Det var en stekhet junidag för några år sedan. Jag satt på terrassen utanför hotell Hungaria i Budapest och stirrade slött på den färgglada, sorlande folkströmmen, hvilken oafbrutet välde fram öfver Frans Josefs kaj, den där är så rasande förnäm af sig, att ingen häst tillåtes trampa dess tvärställda ekkubbar. Jag bolmade på en af dessa jämmerligen usla, genuint österrikiska cigarrer, hvilka äro långa och smala och glödheta likt en eldgaffel, som legat i brasan. — Och för resten hade jag tämligen tråkigt.

Jag hade sett allt hvad Baedeker betecknar med stjärna och en hel del till. Jag hade afsändt de obligatoriska vy-brefkorten till fränder och vänner där hemma. Jag hade klättrat upp på Blocksberg och från dess skansar skådat både Buda och Pest och det flacka, bördiga, svagt kuperade landskapet däromkring, hvilket skäres af Den blå floden. Ty på afstånd skådad är Donau verkligen blå. Jag hade

hört så mycken ziguenaremusik man rimligen kan uthärda och sett blekhyade, eldögda, ormlikt smidiga flickor från Kroatien dansa så många olika sorters czardas jag öfver hufvud taget tyckte jag behöfde se. Och nu satt jag, som sagdt, där och undrade i mitt stilla sinne, om det inte kunde vara på tiden att plocka upp sina tältpinnar och kuska iväg till någon annan monarki. Ty med Ungarn var jag ju så där ungefär på det klara.

I ett nu får jag en idé, inte ett hugskott, utan en riktig ordentlig idé, hvilket under vanliga, borgerliga omständigheter för ingen del är att förakta, men något som nu rent af höjer sig mot det storslagna, när man sitter och slöar i trettiotvå graders hetta efter ett par timmars morgonpromenad på Ofens krokiga gator.

Jag hvisslade gällt på kyparen och bad om en adresskalender, hvilken han strax hämtade. Så gaf jag mig till att med brinnande ifver slå i den stora boken.

H . . . I . . . J . . . Ja . . . Je . . . Ji . . . Jo . . . Jo . . . Jokai Guyla . . . Jokai József . . . Jokai Moris Dr. Bajsa Utcza N:o 19.

Beslut och handling blefvo för en gångs skull ett, och några minuter därefter trafvade jag med jättesteg framåt Budapests största gata, Andrassy-

Utcza, hvilken omsider befinnes skäras af Bajsa Utcza. Jag svängde af till vänster och spanade efter husnumren. 13 . . . 15 . . . 17 . . . Nu stod jag framför målet för min plötsliga föresats.

Så till vida var ju allt godt och väl, men nu kommer det lilla tråkiga. Jag var nämligen iförd sportskjorta och en grå sommarkostym, hvilken *kunde* varit mindre trådsliten, alldenstund jag rest med den veckor ut och veckor in. Härtill kommer, att en liten fläck på ena rockuppslaget talade sitt tysta språk om mitt fjärran hemlands svarta vinbär.

Dock räknade jag ut, att det värsta jag kunde befara var ett: Herr doktorn är inte hemma. — Och så öppnade jag då dristeliga järngrinden till den lilla trädgård, som omsluter den röda tvåvåningsvilla, där den gamle hjälten slagit läger i sina bragders vinter.

En betjänt tog emot mitt kort och visade mig in i ett stort, soligt, nästan prålande grant rum, öfverfyldt med minnen och äreskänker af alla slag, lagerkransar, diplom, troféer, lyxvapen och taflor. Efter hvad jag sedan erfor var detta värdens arbetsrum.

Jag slog mig ned vid fönstret och väntade, knäppte försiktigtvis ihop rocken om min jägerskjorta och tyckte, att det hela i alla fall var en smula vanvettigt.

Men där blef ingen tid till långa funderingar. Ty i ett nu hördes hastiga steg från närgränsande rum och en lång, smal, rak, mycket lång, mycket smal och mycket rak gubbe i ljusgrå kläder samt kalott af hvitt siden stod i dörren.

Det var Maurus Jokai, mannen från 1849, Petöfis vän och vapenbroder, Ungarns nationalhelgon kallad.

Inte var det första gången jag stod inför en af denna världens store, men aldrig hade jag känt detta lifligare än då, när jag bugade mig för detta gamla vackra, hvita hufvud, öfver hvilket en dödsdom hvilat.

Jag sade att jag var svensk, att jag gjorde mitt första besök i Ungarn samt att jag inte hade velat lämna landet förrän jag skådat dess stolthet.

Den sista frasen hoppades jag skulle göra susen, men min stackars pil var alldeles för trubbig. Både enskildt och offentligt hade man skänkt honom så mycket pris och lof och berömmelse, hade man tröttat honom med så många retoriska mästerverk, med så många högstämda hymner och festkantat, hade man tändt så mycken rökelse till hans ära som någon människa kan stå ut med utan att blifva yr i hufvudet. — Min stackars pil var alldeles för trubbig, och Maurus Jokai var länge, länge sedan förbi all slik fåfänglighet.

Tydligen fruktande att det var fråga om en interview sporde han om jag var tidningsman. Men jag lugnade honom ögonblickligen med att jag endast var en Upsalastudent, den där släppt Barrabam lös och gett sig ut att kuska på Kontinenten så länge det var trefligt och pengarna räckte för att på sistone vända hem till det kära gamla snölandet däruppe.

Petöfis vän log.

— Jag har aldrig varit i Sverige, men jag funderar på att resa dit till nästa sommar. Qui vivra, verra!

Som bekant stannade detta dock vid blotta tanken. Förhållandet var enahanda med hans namnkunnige landsman Arminius Vambéry, den fordne dervischen, hvilken äfven hade planer på att besöka oss för några år sedan.

Så språkade vi en liten stund om Sverige, hvilket han hade tämligen god reda på, isynnerhet politiskt. Jokai har ju äfven under loppet af många år varit utgifvare af ett af Ungarns ledande politiska blad.

Men jag ville inte besvära honom för länge, utan reste mig och bjöd farväl.

— Kanhända ni ej är upptagen till middagen.

Nej, det kunde jag då heligt bedyra att jag ej var . . .

— Ett par vänner dinera hos mig i dag. Har ni lust att äta en hvardagsmiddag, är ni välkommen.

När jag hunnit ned på gatan, var jag uppskruf-vad till den mest utpräglade extas. — Bjuden på middag till Maurus Jokai! Jag hade så när tele-graferat hem om händelsen, ifall inte ett ledsamt faktum svalat min hänförelse.

Och detta faktum var — — var jägerskjortan och den trådslitna reskostymen. Jag hade nämligen lämnat kofferten kvar på hotellet i Wien och farit i nattsäck till de trenne bergens och de fyra ström-marnes land, såsom Ungarn kallas i folkpoesien.

Att jag inte kunde sätta mig till bords hos vän-nen Jokai sådan jag gick och stod utan att draga nesa öfver mitt land och mitt folk var så godt som axiomatiskt.

Här gälde det således att till hvad pris som helst klara skifvan. Så att när jag kom hem till hotell Hungaria, förnedrade jag mig ända derhän, att jag bad portiern draga af sig bonjouren eller, i lyckligaste fall, låna mig en annan.

Herr Ferencz Gerzsabek var nu den älskvärdaste människa jag råkat eller på det hela taget väntar att få råka under mina vidlyftiga vandringar genom jämmerdalen. Jag redogjorde för det tröstlösa i min belägenhet och han fattade fullt situationens kraf.

Hvarför han tog fram en vårdslöst elegant, dubbelknäppt rock, hvilken satt som hade den varit sydd åt mig, om man frånser, att ärmarna voro en obetydlighet för korta samt att plagget bekvämligen kunde slås cirka ett och tre kvarts hvarf omkring mig. Ty det är en inbringande syssla att vara portier.

— Jag är patriot, mossjö, sade han, en varm patriot, mossjö, och det smickrar mig, att min rock besökt Dr. Jokai, äfven om jag ej haft lyckan befinna mig inom den vid detta tillfälle.

På utsatt tid trädde jag för andra gången in i den röda villan vid Bajsa Utcza. De tvenne andra gästerna, en ungrare och en fransman, voro komna förut.

Middagen var mycket angenäm, helst som gubben Jokai från den historiske frihetskämpen tinade upp till en riktigt hemtreflig gammal farbror. Hade jag varit vinkännare, skulle den eldiga tokayern säkerligen varit mig en källa till ytterligare förnöjelse. Ty den flintskallige lille fransmannen bredvid mig smackade och himlade sig för hvar klunk han tog.

Jag gjorde ett mildt försök att knyta samtalstråden vid 1849 års händelser, men afstod därifrån efter en varnande blick från den andra af gästerna, ungraren, hvilken sedermera anförtrodde mig, att

den gamle ofta blir häftigt upprörd när dessa ämnen bringas å bane, ehuru han själf ofta berör dem i sina skrifter.

Efter kaffet gick Maurus Jokai in i sitt arbetsrum, och när han kom tillbaka, lämnade han mig sitt porträtt i stor magnatuniform, försedt med daterad namnteckning.

Det var ju alldeles omöjligt att på ett älskvärdare sätt låta en förstå att man nu ville vara ifred. Både jag och de andra gästerna bröto därför upp. En sista handtryckning, en sista vänlig blick ur de djupa, forskande, ironiska, obeskrifliga ögonen, och jag hade lämnat huset vid Bajza Utcza bakom mig, för alltid, kanske.

Men säkert är, att jag aldrig skall förgäta den stekheta junidagen i Budapest, det hastigt beslutade besöket, den lånta bonjouren och den store gamle med frihetskämpens tindrande helgonagloria!

ÖFVERSTENS ROMAN.

Öfverstens roman.

Öfverste Weijel var alldeles topp tunnor rasande.

— Har jag då inte predikat under tjugu års tid i dina åsneöron: rör aldrig ett papper på mitt skrifbord! Gör hvad tusan dig lyster, karl, rök mina cigarrer, kolka i dig mina viner eller kräng dina hidösa labbar i mina paradhandskar. Men låt bli skrifbordet, säger jag dig. Hvem skulle väl kunnat ana, då jag på grund af din enfaldiga uppsyn tog dig till kalfaktor, att jag råkat ut för ett dylikt odjur i människohamn.

— Herr öfverste, jag bedyrar att . . .

— Du bedyrar ingenting och därmed punktum. Jag skall ännu en gång leta igenom mina lådor, och finner jag ej då fördelningschefens bref, så har du fyra timmars arrest i garderoben. — Seså, helt om marsch!

Då den stränge öfverstens allt i allom stängt dörren efter sig med en kläm som antydde, att han inte

var allt för botfärdig, började gubben Weijel för väl hundrade gången genomleta skrifbordslådorna. Som detta dock ej ledde till önskad påföljd, anföll han sitt digra dokumentskåp och upprepade samma manöver.

Bäst han där genomgick sina papper, fann han ett dansprogram, gulnadt af ålder, som legat doldt under en packe invecklade fälttågsplaner, aldrig realiserade af brist på krig.

Det första namn, som mötte hans blickar då de föllo därpå, var Eveleen Vyse.

* * *

John Arsenius har målat en tafla, benämnd: Den kasserade nummerhästen. Och om han också aldrig skapat något annat, skulle dock denna häst mäkta bära honom till eftervärlden.

På en bördig äng går en gammal utriden fåle, betande i allsköns ro. I forna dagar hade han sprängt fram öfver Axvalls slätt, stolt bärande sin granna börda, den unge husaren. Nu var han gammal vorden, hade tjänt ut och kunde knappt tugga gräs.

Plötsligt rycker den gamle till, det nobla hufvudet höjes, näsborrarna vidga sig, och de stela benen falla ännu en gång i galopp. Regementet, hans regemente, ilar förbi, skvadron efter skvadron,

och trumpetaren blåser igenkänningssignalen. Minnena vakna; skotten, krutröken, sablarnas och karbinernas rassel, schockernas mördande karriär och hurraropen, hurraropen, allt står för honom, och han blir ung på nytt för en sekund. Men ack, han orkar ej med långt; han är för gammal och spattbruten, han är kasserad. — Snart är den kära synen svunnen i ett moln af damm. Veteranen sänder dem en afskedsblick, kamraterna i det glada lifvet från fordom. Därpå sänker han hufvudet och börjar trögt, mycket trögt, afbeta det varmtgröna, saftiga gräset . . .

Gamle, stolte springare, fodret smakar dig bittert i denna stund!

Just en sådan där kasserad nummerhäst var före detta öfverste Malkom Weijel. Och trumpetstöten var namnet, som en gång vårdslöst raspats på det gulnade dansprogrammet.

Eveleen Vyse, dessa begge ord fylde det enda rosenröda bladet i hans grå lefnadssaga. De hade mötts en vinter för fyratio år sedan, då hon vistades hos sin onkel den brittiske envoyén i Stockholm. Lifvets morgonsol log då ännu sitt vänligaste leende öfver dem båda. Och hur kunde den väl annat göra; världen hade ännu ej tryckt en enda rynka på Malkoms panna, sorgen hade ännu aldrig slagit sin skarpa roftand i hans hjärta.

Dessa korta månader, en följd af friska skratt och klingande bjällror, af glada upptåg och sprittande dansmusik, de umgälde den unge krigaren för det lif af mödor och arbete, som förestod innan han nådde målet för sin lefnads dröm: öfversteepåletterna.

Snart gingo också de unga tu och buro på en hemlighet, hvilken de i sina hjärtans stora fåkunnighet inbillade sig att ingen annan hade reda på. Och en vacker dag anförtrodde Albions blåögda dotter sin moster, något som ovedersägligen gick ut på: Malkom Weijel eller ingen. —

Och därmed började då det andra kapitlet i deras roman.

Förgäfves använde vår hjälte sin vältalighet, förgäfves bedyrade vår hjältinna, att hon skulle tyna bort af spleen bland Somersetshires tunga dimmor.

— God bless you, men det är ju löjligt alltihop det där, menade den goda mostern.

Å ena sidan en Vyse, dotter till hans härlighet af Rystroll and Mar, hvars stamträd hade sina rötter ett godt stycke bortom syndafloden, hvars anherrar blifvit porträtterade af van Dyck, Lely och Reynolds och hvars besittningar sträckte sig öfver halft annat grefskap på Den gröna ön. Och å den andra sidan en liten svensk löjtnant, hvars framtidsutsikter redu-

cerade sig till en ryttmästarefullmakt + svärdsorden med ungefär fjärdedelen af de inkomster, hvaröfver hennes fars hofmästare disponerade. — Det var ju absolut löjligt.

Men Malkom och Eveleen tyckte, att det var si och så med det löjliga.

* * *

En tid därefter kom där ett bref från lord Rystroll, hvilket i och för sig var rätt märkligt. Ty den rödnäbbade gamle räfjägaren hörde just ej till de skriftlärde och plägade svårligen vändas redan vid framtrollandet af det stora R, hvarmed hans namn började. Äfven han hade haft särdeles roligt åt sin dotters *petit roman*. Dock, med helsosam hågkomst af de många fröknar Vyse, om hvilka familjekrönikan visste berätta, att de tagit sitt öde i sin egen hand och låtit enlevera sig, tyckte han det vara lämpligast att »afsluta farsen» genom att låta henne återvända hem.

Men den goda mostern, hvilken i lifvets Maj blifvit kysst i en fönstersmyg af diktarelorden med klumpfoten och som följaktligen visste hvad kärlek var, hon anordnade en afskedsbal, till hvilken äfven Malkom fick ett kort. — De skola få träffas en gång till i lifvet och sedan aldrig mer, tänkte hon.

Och det blef deras sorgesammaste afton. Efter sista hvarfvet, då de ostörda sutto hand i hand, bjöd han henne farväl. De kunde ju aldrig få hvarandra med hennes föräldrars tillåtelse, och femtiotalets unga damer voro i allmänhet ej så långt komna på emancipationens vingliga stråt, att de satte sig upp emot föräldrar och målsmän.

— Jag skall vänta dig Malkom, sade hon och hennes ögon lyste som blå stjärnor i det lilla dödsbleka anletet, vänta dig tills mitt hår hvitnat. De som skådat mycket af jorden, säga den vara mycket liten — kanske mötas vi ännu en gång. Utan detta hopp skulle jag dö liksom rosorna skulle göra det, om de ej visste, att det ännu en gång skulle bli sol och sommar.

Den unge krigaren skakade på hufvudet.

— Sörj ej, my darling. Jag har ständigt trott, att den värld vi lefva i är tämligen bra och hoppas att vi få mötas i en som är ännu mycket bättre.

Så sade han, men i hans röst låg hopplöshet — denna ohjälpligt ödsliga hopplöshet, som man endast känner i ungdomen, då man ännu har så långt kvar till slutet och då blicken ej ännu blifvit öppnad för lifvets oändliga synvidd. Han visste att vi alla någon gång måste erlägga betalningen för den lycka vi åtnjutit eller komma att åtnjuta.

Deras betalningstid var nu inne, och den blef lifslång.

Så skildes de.

* * *

Första tiden trodde Malkom, att sorgen rakt skulle taga knäcken på honom. Men man dör näppeligen af ett brustet hjärta, då man har en hop rekryter att exercera och måste stiga upp i dagbräckningen. I tio runda år höllo mammorna oförtrutet på att ömsom smickra, ömsom häckla det melankoliska öfversteämnet en sannskyldig chevalier sans coeur et sans approches som han var. Sedan inrollerades han utefter hela linjen bland de hopplöses skara.

Han visste ju, att hon lefde ensam på fäderneslottet vid Atlantens stränder, slösande på ortens fattiga den enda kärlek hon någonsin fått hysa. Och krigarehjärtat älskar sin drottning.

Plötsligt ryckte gamle öfversten till. Ett beslutsamt drag tecknade sig kring läpparna, en svag rodnad färgade hans åldriga drag, och handen föll med väldig kraft ned på skrifbordets ringklocka.

N:o 8 Munter visade sig i dörren.

— Nå, hittade herr öfversten fördelningschefens bref?

Malkom Weijel slog ut med handen.

— Åt skogen med alla bref! — Jag har funnit något mycket bättre.

— En förlegad teaterobligation, som utfallit med vinst, föreslog den frispråkige trotjänaren.

— Nej, gamle Munter, mälde hans husbonde med lugn, klar, nästan högtidlig röst. Jag tror mig hafva funnit lyckan.

— Lyckan... Och kalfaktorn skakade på hufvudet, synbarligen bedragen i sina förväntningar. Den enda lycka han hört talas om, var tömlyckan till hans far, torparens, oxar. —

— Och nu skall du genast packa mina kappsäckar. Vi skola ut, gamle Munter, ut i vida världen. Jag är fri nu, behöfver ej lyda trummor och kalfskinn. Vi resa till England i afton. — Har du förstått, karl?

— Ja, öfverste!

Några timmar därefter satt Malkom Weijel i en bogievagn på södra nattsnälltåget och skådade öfver Sörmlands gröna kullar, leende i aftonsolens sista strålar.

— Ja, äfven aftonsolen lyser varmt, mumlade den gamle, lutande sig tillbaka mot ryggstödet och drömde, drömde om det där namnet, som fyllt det enda rosenröda bladet i hans grå lefnadssaga.

* * *

Efter återkomsten från England var gamle öfversten ej sig rätt lik. Hans gamla vanor, fordom lika inbitna som det ärr han vid Dybböl erhållit af en plattysk dragon, hade fått en våldsam knäck. Han glömde raka sig om morgnarna, han glömde toddyn om kvällarna, ja, länge Munter hade flere gånger till sin förskräckelse upptäckt, hurusom hans husbonde slumrat in då han läste högt för honom ur Post och Inrikes.

Många undrade hvad det var som kommit honom att åldras tio år på några veckor. Men honom själf tordes naturligtvis ingen fråga, och Munter skakade blott hemlighetsfullt på hufvudet åt dem, som sökte locka ur honom något. Som emellertid det bullrande hufvudstadslifvet och de alltmer vänliga arfvingarna började trötta gamle öfversten, lät han öfvertala sig att byta klimat och resa till Ronneby.

Den härliga luften, en blandning af friska hafsbrisar och milda fläktar från ängar och bokskogar samt framför allt Munters trägna omsorger tycktes småningom komma honom att lefva upp igen. Dagligen såg man den gamle knekten följa sin husbonde på hans promenader vid åstranden, till Djupadal eller Silfverforsen.

De hade ju så mycket gemensamt dessa båda, den stolte chefen och den simple soldaten. De voro

båda födde att försvara ära, konung och fädernesland, det enda här i världen det lönade mödan att draga blankt för. De hade bägge haft sina drömmar, som besvikits, sina förhoppningar som gäckats. — Malkom Weijel hade drömt om att bli lycklig; Munter hade drömt om att bli fanjunkare. Ingendera hade sett sina önskningar uppfyllda. Än sedan! De fingo skaffa sig nya förhoppningar, nya önskemål. De fingo önska sig ro, oberördhetens kyliga ro, i stridens och stormarnes värld.

En dag erhöll Munter för ovanlighetens skull ett särdeles vidlyftigt bref, hvari den bedröfliga stafningen endast kunde försvaras af det hjärtliga innehållet. Trots detta utöfvade skrifvelsen en märkbar förändring på hans yttre. Hade det varit fråga om någon annan, skulle man kunnat kalla honom nervös, men jag betviflar att den gamle knekten hade några nerver. Han blef orolig och tvär och funderade både hit och dit huru han lämpligast skulle kunna framställa sitt ärende. En dag tog han dock mod till sig.

— Vet nådi' öfversten, jag känner mig egalamang som Röda Lisette när ho' ble' sömstucken. Jag vet besittingen inte på hvilken fot jag skall stå, menade n:o 8 Munter, ursinnigt rifvande sig bakom örat.

Husbonden plägade vanligen kunna gissa sig till betydelsen af de något djärfva bilder, hvarmed hans kalfaktor älskade att pryda sin breda Falbygdsdialekt. Men denna gång var det platt omöjligt att förstå hvart han ville komma.

— Har du skavank på fortkomstledamöterna, måste du vända dig till läkaren eller försöka med Wassmuthsringar, tillrådde Malkom Weijel. — Munter insåg, att gamle öfversten sväfvade i villfarelse, hvarför han måste göra pinan kort och förklara sig närmare.

— Jo, si det är just på dethäringa viset, att jag har liksom fått bref från syster min Brita Stina i Åsen, förstås. Mannen hennes, sali' sextisexan på Vestanstångs skvadron, satt af i vintras, så att nu har hon ett helsike, med förlof sagdt, att reda sig med alla ungarna, kan en veta. Ingen hjälp har hon af dem, för äldste pojken är bara tretton år, så han duger, Gud nåde oss för spatten, inte till stort annat än att valla krittera och sve' gärdsel, om han ens duger till det. Så nu ber hon mig mer än hvad jag är värd att jag skall rida öfver dit och hjälpa henne med torpet. — Rysligt svårt är det ju att lämna nådi' öfversten, kan en veta, men nådi' öfversten kan nog få någon som är flinkare i benen än n:o 8 Munter, menade husaren och fumlade tafatt med sina rockknappar.

En svag ryckning i Malkom Weijels anletsdrag förmärktes vid Munters första ord. Men snart hade de återtagit sin förra lugna prägel.

— Jag trodde aldrig att du skulle lämna min tjänst, sade han, och det kommer du aldrig heller att göra. Men jag ger dig permission på lifstiden med fördubblad lön. Seså, inga tacksägelser. Det är förfärligt att komma för sent till dem, som hafva anspråk på ens hjälp och skydd. — Och nu farväl, Munter; tack för de många åren och tänk någon gång på din vän Malkom Weijel.

— Farväl, öfverste!

Tvänne skrynkliga, darrande händer knötos för sista gången i ett långt, trofast handslag, tvänne gamla händer, de där aldrig lyfts till någon vanhederlig handling. Men deras blickar möttes ej. Båda vände bort sina ögon i afskedsstunden, blygdes att visa att det kunde klappa ett vekt hjärta inom kronans rock.

Då Munter var borta, gick det fort med gamle öfversten. — Man såg honom dagligen sitta i Brunnsparken med hakan stödd mot käppkryckan och Pilo hoprullad vid sina fötter. Hans husbonde hade kommit till samma slutomdöme som vicomte de Chateaubriand: ju närmare man lär känna människorna, desto högre lär man sig akta pudlarna.

De »på vattnet gående» hälsade vördnadsfullt

den gamle där han satt. Men deras hälsning blef aldrig besvarad; han såg dem ej ens. Människorna hade upphört att intressera honom, då han stod vid den nyskottade grafven därborta i Somersetshire, då han läst hennes afskedsbref, då han fått veta hurusom hon varit honom trogen i det sista, huru hon väntat på honom tills hennes hår hvitnat och hennes trogna hjärta slutat klappa.

Gamle öfversten hade lämnat verklighetens njugga värld för fantasiens rymder. Där stiftade han själf lag, där var hans konungadöme, eröfradt af honom själf och befolkadt af hans andes barn. Där lefde han nu i det stora lugnet, medan den andra världen, glädjens och sorgens värld, alltmer förbleknade bakom likgiltighetens täta slöja.

Ty glädjens klarögde, ljuslockige unge furste måste vara omgifven af gälla härolder och brokiga narrar, af smattrande tubor och mullrande trummor. Men sorgens tysta majestät skall sitta ensam under tronhimmelen i minnenas sal, ensam med hakan stödd mot handen och den stora, inåtvända blicken riktad mot purpurstrecket vid synranden som säger hvar solen sjönk.

Likt en af dessa melodier, hvilka, en gång hörda, man omedvetet fäster i hjärnan och oupphörligt upprepar, så frammanade han ständigt den fagra bilden

af sitt lifs älskade, ytterligare förskönad af den strålglans, hvarmed minnet plägar omgifva sina söndagsbarn. Det lilla solblonda flickhufvudet med ungdomens friska färger, med det vackra draget af trotsig stolthet och sorglöst vemod, hela hennes kära bild hade Malkom Weijel bevarat lika troget som hade han ägt den i en af dessa förtjusande miniatyrer, genom hvilka Maria Röhl porträtterat det svenska femtiotalets stora värld.

En morgon voro krafterna så nedsatta, att han måste afstå från sin promenad, och läkaren antog en reserverad min, då man frågade hvarför ej hans patient befann sig på sin vanliga plats under de grönlummiga bokarna.

* * *

Följande afton gick gamle öfversten ur tiden, leende med knäppta händer. Ingen fruktan, ingen själskamp stod att läsa hos honom. Endast en sakta suck och han var öfver på den andra sidan, hade ingått i det andra lifvet.

Så kom begrafningen med kransar och tal, med buller och bång, med djup, stum sorg och högljudt lismeri, med Nordqvists sorgmarsch, spelad af de blå husarerna och vidlyftiga, prunkande nekrologer i tidningarna.

Och de stackars otröstliga arfvingarna började husera i hans gömmor med en ifver, som varit värd ett bättre mål. Ty gamle öfversten var fattig, och större delen af hans pension hade gått till fordna kamrater, till uttjänte soldater, som annars ej skulle kunnat draga sig fram på sitt undantag, till unga skägg- och sorglösa underlöjtnanter, som annars skulle haft katten så kvistigt att få kredit och debet att skyla hvarandra. — Malkom Weijel hörde ej till dem, för hvilka Zola skref l'Argent.

Weijelar hade kommit långväga från alla svenska landamären för att följa gamle öfversten till grafven och för att inventera hans bo. Giriga händer trefvade bland hans tillhörigheter, snikna blickar spanade efter dolda skatter. Man där fanns intet. Omsider kom man till lönlådorna i chiffoniern.

— Några pikanta kärleksbref skall väl den gamle stoffilen ändå ha lämnat efter sig, hoppades man.

Men ack, där fanns ej annat än ett stackars dansprogram, gulnadt af ålder. Det var det enda af intresse, som fanns bland kvarlåtenskapen, af intresse, ty man grubblade skarpt, ehuru förgäfves, öfver orsaken till att just den där lilla velinbiten blifvit så omsorgsfullt bevarad. Man vände och vred den på alla håll i hopp att härigenom uppdaga någon gyllene hemlighet. Man trodde, att den möjligen

vore någon slagruta, hvarigenom hans ägodelar skulle komma i dagen. Fåfängt. Endast några till hälften utplånade namn stodo att läsa därpå, några namn, hvars fagra ägarinnor längesedan slumrade i förgätenhetens vallmofamn.

När man så ej kunde finna någon lösning på gåtan, blef dansprogrammet med sin dunkla hemlighet obarmhärtigt kastadt på elden. Det flammade upp en kort sekund för att strax förkolna.

Ack, det hade dock kommit ett gammalt krigarehjärta att flamma upp ännu en gång efter fyratio år!

Men nu var gamle öfversten i ro.

KONUNGEN OCH USURPATORN.

Konungen och usurpatorn.

Mikadons rike har sin krysantemum och Faraonernas sin lotus, Kasanlyk lefver på sina rosor och Haarlem är ryktbart vordet genom den svarta tulpanen. Så vill jag ock kalla den ort där detta händt, hvilket nedan finnes upptecknadt, för Äppelblommornas stad.

Visserligen benämnes den ju icke så på kartan, ej heller i det kvartersbreda pergamentsbref, hvarmed högstsalig konung Johan II förlänade den stapelstadsrättigheter, men allt det där hör inte hit. För resten bära vi så sällan våra rätta namn, och det är mera en slump, om vi någonsin göra det. Eller är det inte både löjligt och otillständigt att kalla en slagskämpe för Fredrik eller en hädare för Gudmund eller en tungus för Hilarion eller ett flickebarn för Beda, hvilket egentligen är ett mansnamn, och under hvilket en munk i St. Pauls kloster i Northumberland förvärfvade sig en särdeles reputation.

Jag har sett Äppelblommornas stad både sommar och vinter, både höst och vår. Men aldrig är den så sig själf som de första dagarna i juni. Då är det en blommande stad, en gammal stad som blifver ung och klädes till brud en gång om året.

Klädes till brud, ty då är allting hvitt, hvitt med en blekröd aning. De bägge med snäcksand grusade gatorna, de pjunkigt ansade trädgårdstäpporna, i hvilka de små gula och röda träbyggnaderna ligga inkrupna, konsul Stadius långa magasinslänga och borgmästarens Kinaslott af spjälor och kulörta glas, ja, till och med det utdömda, ruckliga pumphuset nere vid Strömgrens bryggeri, öfver allt hafva äppelblommorna läst sin hvita välsignelse. Och de förvuxna gamla vildaplarna, hvilka följa den grunda ån, der den drager fram genom staden från de herregårdskantade sjöarna däruppe i landet, äfven de förvuxna gamla vildaplarna, hvilka annars äro så öfvermåttan sura och vresiga, de snöa nu gifmildt ned sina vänaste blomster. Och de små blommorna segla roligt på det blanka vattnet hän mot hafvet, mot fjärran öden, till Lycksalighetens ö.

Men rundt omkring Äppelblommornas stad sola sig gröna gärden och leende ängar, hvars ljung stiger den betande boskapen till knäna. Där drömma Mälardalens hvita herrgårdar om tider och människor,

som måhända inte voro bättre och visare än dessa, men hvilka alldeles säkert voro gladare och sorglösare och vänfastare, hvilka räckte en varmare hand åt lifvet och åt döden än de som nu bygga och bo därnere.

Äppelblommornas stad ligger i lä om allfarsväg, och få äro de främlingar, som ondgjort sig öfver stadskällarens alltför korta sängar. Men de som någonsin förirrat sig dit, längta ständigt tillbaka och på sistone följa de sin längtan.

Flertalet af dem, hvilka så komma, äro sådana som världen slitit ut och därför inte vidare behöfver. Utsläpade och håglösa efter en hvardagslefnads tåligt hopsummerade tjänsteår flytta de dit med pensionen på fickan och köpa sig en stuga med trädgård.

Första tiden spökar dem i öronen bryggarekärrornas grofva skrammel och spårvagnarnas ilskna pingel jämte alla dessa sensationsmöjligheter, hvilka äro storstädernas vingade käpphäst. Den nya omgifningen gör dem konfysa och villrådiga och osäkra på sig själfva. Ibland blifva de missmodiga och äro frestade att ge alltihop på båten och tänka att de aldrig skola finna sig tillrätta där, utan att det klokaste måhända vore att laga sig dädan så först som sist.

Men en vacker dag ligga de framstupa i sin

trädgårdstäppa och klippa jordgubbsbroddar eller sitta de vid åbrädden med ett metspö eller spela de bräde på klubben med kapten Bögel.

När de hunnit därhän, då ändtligen äro bryggorna rifna bakom dem, bryggorna som föra tillbaka till storstadsbullret. Då har Äppelblommornas stad på allvar tagit dem och gjort dem till sina. Och småningom lära de känna det lilla samhället både utan och innan. De blifva bröder med de många honoratiores jämte hela den öfriga menigheten. De blifva bröder med den lummiga kastanjen på stora torget, med ätten Stadius krönika, med madam Anderssons godrån och mamsell Petterssons ryggvärk. Ty allt detta måste man ovillkorligen hafva reda på och vara invigd uti. Annars får man aldrig burskap där.

Och så lefva de år ut och år in i en underlig värld af priſſepartier och kaſſerep och kråkvinkelspolitik jämte ett mildt och ihärdigt aktgifvande på nästans görande och icke görande tills de blifva så rysligt till åren, att de tro sig aldrig hafva bott annorstädes. Så blir kastanjen på Stora torget allt lummigare och det utdömda pumphuset nere vid Strömgrens allt ruckligare tills Döden en vacker dag påminner sig att han återigen skamligt försummat sina goda Äppelblommianare. Hvarpå han ger sig

dit och besöker ett par, tre af de allra uräldste, de som enligt allt hvad rimlighet och statistik heter borde vara undan för länge sedan. Och han sätter sig vid deras sida och fattar deras hand och täljer de allra skönaste sagor.

Nu veta vi ju alla, att Döden själf är af en mycket framskriden ålder. Dessutom är hans arbete numera bra mycket kinkigare än förr. Ty hygien och idrott och korksulor och frisk luft och Listerska förbandet kunna sätta myror i hufvudet på hvem som helst. Han har blifvit tankspridd och mångordig, hvilket gemenligen plägar följa de många åren. Så att när han kommer riktigt in i berättaretagen, gör han sig aldrig någon brådska och blir själf gripen af allt det härliga han målar. Därför händer det äfven esomoftast, att långt innan Döden talat till punkt, de äldste i Äppelblommornas stad slutit sina ögon samman och leende vandrat rakt in i det stora sagolandet.

Så gå de all världens väg, och den halte dödgräfvaren, som känner dem alla vid namn, hvilka han myllat ned, han reder deras långa hviloplats på den lilla kyrkogården. Och en gång hvarje år då den gamla staden blifvit ung på nytt och smyckas till brud, läsa äppelblommorna sin hvita välsignelse öfver de gröna kullar, som hölja dem, hvilka värl-

den slitit ut och hvilka dragit dit att glömma och glömmas.

* * *

Mänskligheten utveckling har af evighet tenderat mot ärftlig monarki. Republik, anarki och mångvälde äro endast undantagsformer eller tillfälliga statsbildningar, skapade af den vid ett visst tidsmoment härskande folkviljan, likt den romerska, den fransyska eller Förenta staternas eller ock framtvungen af någon höfding, i hvars person den rådande opinionen tagit mandom, såsom hos Cola di Rienzi, Oliver Cromwell eller Deodoro da Fonseca. Deras statsformer äro släta människoverk och bära såsom sådana dödsmärket. Men kungadömet är af Gudi.

I Äppelblommornas stad regerade ätten Stadius efter en författning, som var oskrifven, följaktligen äfven absolut. Och inga furstar hafva fört ett lyckligare regemente än de vederhäftiga cheferna för den gamla handelsfirman, som residerade i stadens enda stenhus uppe vid Stora torget.

Stamfadern, gamle Selim, hade kommit vandrande dit från knallbygden med stafven i hand och med varupåsen på ryggen. I de tiderna funnos de moderna samfärdsmedlen blott i tuschritningar och

sifferkalkyler på ingeniörernas konstruktionsbord, och det gammalsvenskt storstilade herrgårdslifvet hade ej känt tyngden af det dråpslag, efter hvilket det aldrig skulle mäkta resa sig till den forna glansen. Men ännu gällde hvetetunnan tjugufem riksdaler riksmynt och en piglön femton. Därför gick det lusteliga till på de gamla gårdarna.

Selim Stadius visste hvad de glade brukspatronerna behöfde; han gjorde sig först nyttig, sedan nödvändig, sist oumbärlig. Så att öfver hans sotsäng hängde vestgötaknallens nötta, för evigt fälda vandringsstaf, men varupåsen hade oupphörligt vidgats tills den blef stadens största affär med filialer här och hvar i trakten.

Innan han gick hädan hann gamle Selim att hviska hemligheten till sin framgång i sonens öra: Om du krusar de förnäme, har du dem till öfvermän, men om du bistår de små, blir du deras Försyn, sade han. Och detta råd hade ingalunda fallit på hälleberget.

Sonsonen, Leonard, den nuvarande innehafvaren af firman upprätthöll värdigt traditionerna från fars och farfars dagar. Likgiltigt högdragen mot de store och välvilligt deltagande för de små var han en äkta Stadius och blef såsom sådan, af börds rätt och

vedertagen slentrian den självskrifne allhärskaren i Äppelblommornas stad.

Med honom skulle en gång det gamla köpmanshuset utslockna, ty hans hustru hade aldrig skänkt honom någon son, endast tvenne döttrar, Gull-Gull och Ros-Mari. Och Gull-Gull var hoppet, men Ros-Mari var längtan.

Gull-Gull var kommen till världen direkt från Lyckland någon gång i maj, då solen log öfver sommarens glada barndom, då snön smält ned till uppsluppet dansande bäckar och till små klarögda vattenpussar, öfver hvilka de unga flickorna försiktigt klefvo när de gingo till storskogen att plocka vårens första sippor.

Egentligen var hon ju förstås döpt till Irmengild, men det förde tanken in i forntid och sagodunkel och munkakrönikor. Så att där blef rakt ingen annan lefvande råd än att kalla barnet för Gull-Gull, och det namnet fick hon behålla.

Om inte Gull-Gull hade någon annan putslustighet för sig, kunde hon sätta sig ned och taga dig vid handen och bara skratta, skratta så förskräckligt, fasligt smittande, att du, stora förståndiga mänskan, glömde grytan på spiseln eller kunderna i boden eller protokollet vid bolagsstämman samt gaf

dig till att skratta i kapp med henne och fröjda dig öfver tillvaron. — Sådan var Gull-Gull.

Gull-Gull var lyckobarn och söndagsbarn och solskensbarn. Gull-Gull var allt som är ljust och glittrande och sorglöst och rosenrödt och himmelsblått och allas vän. — Gull-Gull var hoppet.

Men Ros-Mari var född på hösten, då stormen sliter löf från träden eller då luften är skälfvande klar och kyligt stilla och granskogen står stum sedan sångarna sträckt mot palmernas land.

Ros-Mari var gamle kungens yngsta dotter i de halftförgätna äfventyrsböckerna, som sluta med tårar. Ros-Mari var ett väsen af en annan tid, ty med denna hade hon föga att byta. Ros-Mari påstods vara högmodig och föraktande och se hvar man öfver axeln. Men det gjorde hon aldrig, fast hon aldrig skötte om att förklara sig. Hon skådade dem endast förbi, så långt förbi, in i sitt fjärran hemlands krenelerade sagoborg, där allt var hat och kärlek och höga öden, där biltoge riddare redo fram på pansrade gångare och bleka prinsessor irrade på ensliga stigar.

Ros-Mari kom aldrig glädje åstad likt Gull-Gull, och då människorna skrattade och glammade, kunde hon möta dem med ett långsamt ögonkast, som sade att hon ej förstod dem. Hon var lång och

rak och blek, och det tunga håret tvekade mellan dunkelrödt och glanslöst svart. Hon talade föga; dock glömde man sent hvad hon sagt. Man gömde det såsom man gömmer somliga blommor man fått.

Men den som skådat in i Ros-Maris själ och fått den blicken besvarad, vore det blott för en enda fattig gång, vore det blott för en stackars liten kort sekund, han kunde väl sedan hata henne såsom man hatar den som förstört ens lif och bränt lyckoslottet, han kunde väl gilja till en annan mö och föra henne hem som brud, men han kunde aldrig, aldrig få någon annan kär. — Ros-Mari var längtan.

Och konsul Leonard Stadius var härskare öfver Äppelblommornas stad, konung af börds rättens nåde och vedertagen slentrian. Därför blefvo Gull-Gull och Ros-Mari prinsessorna.

* * *

Hände så att den grundgående hjulångare, hvilken förmedlade den blygsamma trafiken mellan Äppelblommornas stad och den öfriga världen, en dag landsatte en märklig passagerare. Men denne kom ej såsom de andre, de årbräckte och arbetsbrutne; han kom med höga vyer och vidt flygande planer och *store*system och dubbelt italienskt bokhålleri.

De kostbaraste ringar voro uppträdda på hans korta, breda Esaufingrar, de stora, präktiga fötterna voro snörda i lackerade skor. I den digra plånboken trängdes banksedlar och växlar och aktiekuponger, och tänderna i hans mun voro guldplomberade.

Han var den nya tiden och han hette Magnusson, Frans Oskar Magnusson.

Ett barn af okända föräldrar hade han blifvit utackorderad hos en stockflötares familj i en af de små norrländska kuststäderna för att, efter fyllda tolf år, iklädd det blåa förklädet, göra sin första lärospån bakom handlanden Eklöfs järnbeslagna disk. Så hade han då omsider fått anställning hos en Stockholms-grosshandlare, hade kommit sig upp och blifvit sin egen. Förvandlad från kålmask till fjäril, från svältlönad skrifvare till modern vinglare reste han så till Äppelblommorns stad och satte genast upp en oförskämdt stor affär.

Magnusson hade räknat ut, att ätten Stadius måste hafva sina vedersakare och afundsmän, att där ovillkorligen skulle vara en slumrande opposition till finnandes här och hvar i de små trähusen. Det var dessa missnöjde, på hvilka han liksom så mången annan modern lyckoriddare räknade, det var dem han ämnade organisera, på deras axlar han skulle

bäras fram till tronen för att slita kronan från gamle kungen.

Nu kan man lätteligen tänka sig, att allt detta ej kunde få passera utan kommentarier. Ja, jag tror näppeligen att någon af de lokala händelserna blifvit så omtvistad och allvarligt skärskådad som denna. Och slutet på hvarje ordande härom formulerades evinnerligen i den frågan: Hvad skall Stadius säga?

Strax sedan Magnusson kommit hade emellertid gamle kungen sändt flickorna i pension till Lausanne. Därför syntes han mycket litet ute, utan satt mest hela dagarne på kontoret med sin förste man sekter Blidberg, en rödkindad, hvithårig Juvenal, den där lärt Gull-Gull och Ros-Mari att gå och som kände hvarje vinkel och vrå i huset Stadius' förflutna, närvarande och tillkommande bättre än hvem som helst annan.

Dessutom hade Leonard Stadius ständigt lefvat så skild från hvardagsintressena, hade omgifvit sig och sitt hus med en förskansning af kylig tillbakadragenhet, hvilken själfva den dristiga småstadsnyfikenheten aldrig vågat sig på. Och af dessa skäl stod det icke till att få veta hvad gamle konsuln tänkte om konkurenten.

Men mannen från Norrland gaf sig genast oför-

skräckt in i de vidlyftigaste affärer, blef stadsfull mäktig och en af det lilla samhällets stödjepinnar.

Magnusson talade om att anlägga en jättekvarn, drifven af Snäckån. Visserligen fanns där ju inte mycket vatten, men rationelt tillvarataget och tidsenligt anordnadt, betviflade han ingalunda att det skulle lämna lysande resultat.

Det rationella och det tidsenliga voro Magnussons slagord, den trollformel, hvarmed han berusade i de stora stunderna. Inte för att där fanns någon i Äppelblommornas stad som rätt förstod hvad de inneburo, men det gjorde dem i alla fall godt att höra honom tala så.

Nästa angelägenhet skulle blifva en järnväg. Magnusson var ledsen att riksdagsbänken nyss var besatt då han kom till orten. Men han så godt som förband sig att skaffa dem moderna kommunikationer bara han blefve vald nästa gång. Nu förde garfvare Greberg Äppelblommornas politiska talan, ifall man får uttrycka sig så. Ty han hade aldrig öppnat sin mun i huset på Riddareholmen, utan hade sin hjärna fylld af allehanda funderingar öfver rossläder och ekbark och hemlocksextrakt. Men i voteringarna var han säker som döden i det han röstade nej till hvad helst som stod på tapeten. Detta för att hindra att riksdagen ej tog några öfver-

ilade steg och satte riket i klammeri under hans mandat. Ty garfvare Greberg räddes för historiens dom.

Det talades och skrefs så oändligen mycket om den där järnvägen, att man till slut inte kunde annat än tro på den. De fordom värdelösa tomterna blefvo i en hast begärliga och världens blickar började riktas på Äppelblommornas stad. Där kommo de allra finaste herrar resande från Stockholm, riktiga vasariddare, hvilka åto middag hos Magnusson och dunkade honom i ryggen och höllo tal och sade att nu hade han upptäckt *sitt* Peru.

Och en dag innehöll stadens tidning det öfverraskande meddelandet, att själfva gamle kungen hade gifvit sig i aflärer med usurpatorn. Ty där stod att läsa för hvar man som kunde tyda det tryckta, att konsul Stadius afyttrat tvänne gårdar till grosshandlare Magnusson. Visserligen hade de blifvit betalade mer än hederligt. Men i alla fall orsakade denna notis en häpnad som inte hunnit lägga sig då det någon tid därefter på samma sätt meddelades att ytterligare tvenne gårdar blifvit försålda och så en till och så ännu två, de bägge sista Stadius ägde, utom den han själf bebodde.

Efter detta blef det klart för hvar man i Äppelblommornas stad, att den stora striden hade börjat,

tvekampen mellan den gamla och den nya tiden. Och hvem som skulle få öfvertaget blef allt vissare med hvarje gången dag.

* * *

Det var en kulen novembermorgon, och källarsalen i Äppelblommornas stad var bokstafligen gästfri.

Denna lokal liknade de flesta dylika. Där igenfunnos de fula med punschfläckade patentsammetsöfverdrag försedda möblerna, uppställda omkring de hvitmålade, repiga järnborden. Där funnos de bägge oljetrycken från Neu-Ruppin med den tvålvackre grönklädde jägaren som tager afsked vid trappan med den vittrade stenbalustraden samt vidare samme förtjusande krokanprins återvändande från jakten lastad med byte af paradisfåglar och hermeliner.

Den höga buffeten midt på ena långväggen pryddes med granna likörflaskor, kolossala remmare samt vaser af silfverglas medan den framför belägna disken lyckliggjordes med den mekaniska korkskrufven, cigarrlådorna och den stora nysilfversnusdosan. Men därjämte låg på disken ett uppslaget romanhäfte, »Ormtjuserskan Zenobias hemlighet», betitladt och på hvars gällt röda omslag hvar sextionde prenumerant alternativt hotades med en nästan äkta

amerikansk halfkronometer eller ett fotografialbum med speldosa i pärmen.

Och i detta häfte läste fröken Mimmi.

Fröken Mimmi var i sin stil en riktigt vacker flicka med getinglif och »des épaules impertinentes». Hon hade en otrolig massa svart hår, uppsatt à la Cléo, fylliga eldröda läppar samt djärft penslade tarfliga ögon, hvars uttryck gled från det håglöst smäktande till det högdraget förebrående utan att någonsin komma längre. Hennes hvardagshy var både si och så, kanske mest så, men helgdagshyn, den där förvarades i en ask karminsmink, var af mycken fägring.

De känslor den tjusiga kaféuppasserskan ingifvit de goda fruarna i Äppelblommornas stad irrade på sträckan mellan rädsla och ilska. De kallade henne sins emellan för »ett stycke» och studerade i hemlighet snittet på hennes klädningar för att sedan förgäfves hetsa den stackars mamsell Schelvander, sömmerskan, till att åstadkomma något dylikt.

För resten var fröken Mimmi ingalunda småstadsbarn, utan hon var född och fostrad i skuggan af Tantolundens tynande popplar. Och detta hennes Stockholmska ursprung lärde henne att se ned på alla andra städer; det var hennes aldrig sinande källa till tröst i stunder af mörker, då Snobbrännan

och Novilla varieté och de charmanta E. W. karnevalerna trädde fram ur det förflutna och visade sig i sin dårande kattguldsglans. Efter lifvets stora roman, efter den drastiska brytningen med löjtnant Schimmel hade fröken Mimmi för godt funnit att utbyta skådeplatsen för forna triumfer mot källarsalen i Äppelblommornas stad.

Där fann hon allting smått och erbarmligt, både husen och deras invånare — alla, utom Leonard Stadius. Ty honom kände hon igen, icke ur hufvudstadslifvet, nej långt därifrån, utan från tvåvolymersromanerna hennes ande lefde af.

Kväll efter kväll hissades han upp på tapeten, och hon hörde mosiga röster utbreda sig öfver huset Stadius, öfver fadern och farfadern och huru de gåfvo sonsonen förlorad. Så tändes där då i hennes lilla fåfänga, friserade hufvud en önskan att rädda honom ur de filisteers våld, att varna honom för faran.

Hon ville blifva den okända handen, som skrifver brefvet med den förvända stilen, brefvet som säger: man stämplar mot din krona, tag dig i akt. Hon ville blifva den namnlöse vännen, som lämnar listan på konspirationens hufvudmän för att sedan försvinna utan tack.

Och en dag, en kulen novemberdag, då källarsalen i Äppelblommornas sal stod öde, så när som

på det bord, där Leonard Stadius slagit sig ned, går hon fram till honom och säger:

— Konsuln skall akta sig för den där Magnusson. Han är bestämdt en dålig karl. Jag har hört saker, som . . .

Längre hann hon inte, när gamle kungen spände sin skarpa blick i hennes. Han hade begraft sig i en vidlyftig finansiell operation och var misslynt att blifva störd.

— Har då Magnusson inte gifvit tillräckligt med dricks pengar efter han plötsligt blifvit så förskräckligt dålig?

— Åh, fy, konsuln borde verkligen skämmas ögonen ur sig att säga så, fräste hon till och svängde om på sin höga klack. — Jo, sådana där brumbjörnar skulle man visst bry sig om att göra något för. Det var nog bäst att det gick som det gick; han förtjänade inte bättre.

Emellertid hade gamle kungen åter försjunkit i sina kalkyler och satt där med pennan i ena handen och anteckningsboken i den andra medan läpparna långsamt rörde sig.

Det hade varit svåra år för huset Stadius, de bägge som följt efter Magnussons plötsliga uppträdande i Äppelblommornas stad. Främlingen förde ett präktigt hus och gaf immerbadd braskande fester.

Stadens officiella honoratiores och godsägarne på de kringliggande gårdarne glömde hastigt bort hans ungdomssaga om det blå förklädet, infunno sig mangrant på hans tillställningar, åto hans fasaner, drucko hans champagne, rökte hans regalior och prisade hans dygder. Grosshandlare Magnusson styrde utan kompass och sjökort sin färd öfver ett böljande haf af beundran, folkgunst och humbug.

Gamle kungen var småningom blifven till en skuggregent, den där vegeterade i sin storhets aftonskymning, omgjuten af de bleknande strålarna af namnets glans. Hans gårdar smälte bort den ena efter den andra och öfvergingo i Magnussons händer. Ty med det sig närmande ryktet om egen järnväg hade ju tomterna i Äppelblommornas stad blifvit allt mer begärliga.

Emellertid hade Frans Oskar Magnusson aldrig lyckats buga sig in i Leonard Stadius' salong; han kom aldrig längre än till kontoret. Och det förtröt honom detta att blifva behandland som parveny. Därför gjorde han upp en plan, hvilken, lyckligt utförd, borde slopa de förskansningar gamle kungen rest omkring sig.

— Med hvarje dag blifver det mig mera uppenbart att det bär utföre med gubben Stadius, sade han till sina vänner, och jag tycker det är synd om

honom, stor synd, ta' mej fanken. Därför vill jag slå samman de bägge konkurrerande firmorna, vill erbjuda Stadius kompaniskap.

Och alla tyckte det var ädelt gjordt af den segrande usurpatorn att bjuda den slagne gamle kungen handen. — Men Leonard Stadius hade nu sitt hufvud för sig, och han sade:

— Huset Stadius har stått ensamt i sextio år. Det kommer att stå ensamt tills det stupar. — Blidberg, bjud herr Magnusson på en dyr cigarr! —

Det var inte vidare trefligt för usurpatorn att berätta sina vänner huru snöpligt hans välvilliga anbud afvisats.

— Jag ville försöka allt för att rädda honom, allt. Men när folk inte vill sitt eget väl så — tja!

Och Magnusson gjorde Pilati gest.

Värst synd tyckte man naturligtvis det var med barnen, de bägge flickorna. Ty hvad skulle det väl blifva af dem sedan huset Stadius gått öfver stag.

Och i sitt hjärtas välmening föreslog grefvinnan Liljeconvaljenpistol på Täby konsul Stadius, att när Gull-Gull kommit hem från utlandet, hon skulle få blifva guvernant för hennes lilla Gisela samt behandlas som medlem af familjen.

Gamle kungen tackade kärft för vänliga om-

tanken, men fruktade, att hans Gull-Gull inte vore så riktigt lämplig för befattningen.

— Och hvad nu det där rent familjära vidkommer, så kan jag aldrig tänka mig, vet grefvinnan, att den som redan tillhör familjen Stadius, skulle stå efter att blifva mottagen i familjen Liljeconvaljenpistol.

Med dessa båda afslag, det till grosshandlare Magnusson och det till grefvinnan på Täby tvättade sig gamle kungen ren från allt klibbigt medlidande. Efter detta tog han sitt öde i sin egen hand och gick sin egen väg, en förstockadt dryg hidalgo, som han var. Och aldrig, icke ens under ungdomsöfvermodets bländande solskensdagar hade han burit sitt hufvud så högt som nu, då han, öfvergifven och beledd vandrade in i skuggan. Salige äro de som köra hufvudet i väggen.

Men när den dagliga debatten öfver hans till oundvikligt fall ledande högfärd var undanstökad och de vederhäftige borgarne vid midnatt druckit sina toddar i botten och troppade hem, kastade de en förstulen blick upp till det tysta residenset.

Bakom de fälda gardinerna i Leonard Stadius arbetsrum brunno lamporna ännu. Och de tänkte sig huru sekter Blidberg satt däruppe dubbelviken öfver bordet och klådde sig i hufvudet och raspade och

plitade medan gamle kungen gick fram och tillbaka, beständigt fram och tillbaka och kalkylerade och dikterade och bistert brottades för sin vacklande tron och för sina bägge små prinsessor.

* * *

Så var det då gånget därhän. Nu brann det i pipan för huset Stadius. Hela staden talade ej om något annat. Visserligen hade man ju anat det länge, i åratal. Men i alla fall — —

Det var i hvars mans mun och kunde inte längre hjälpas. Leonard Stadius hade fått en växel protesterad, en växel på lumpna åtta tusen kronor. Naturligtvis hade den så godt som strax blifvit inlöst, och gamle konsuln hade förklarat, att det hela uteslutande berodde på ett förbiseende. Dock orsakade det en sådan uppståndelse, att själfve Magnusson blef nervös och ordknapp och stängde sig inne på sitt kontor och arbetade från bittida till sent.

Händelsen debatterades synnerligast på stadskällaren. Och fröken Mimmi tog liflig del i frågan. Ty hon hade slutligen kommit underfund med, äfven hon, att Magnusson ändå var en bra mycket stiligare herre än gamle konsuln.

— Nej, ser man på, där kommer ju både

Stadius och Wennerström, utbrast en afton någon af gästerna och strax trängdes de alla vid fönstret.

Gamle kungen gick till höger, rak och magnifik som vanligt i sin långa svarta kamgarnsbonjour och den vårdslöst knutna hvita halsduken. Den lilla trinda borgmästaren trippade bredvid, nervöst lekande med sin smala käpp; ibland stannade han och flyttade hatten än bak i nacken, än fram i pannan och talade i hastiga, tvärhuggna meningar.

Utanför källaren skildes de. Wennerström bugade sig såsom hvar och en i Äppelblommornas stad *ännu* bugade sig för gamle kungen. Och Leonard Stadius klappade honom beskyddande på axeln från sin höjd af tre alnar och fyra tum.

— Han lägger beslag på öfversittarefasonerna i det längsta, tycks det, muttrade en af åskådarne.

I nästa ögonblick trädde borgmästaren in. Eljest var han en sällsynt gäst i källarsalen, och det syntes granneliga på honom, att han förde märkliga tidender. Svetten pärlade ymnigt på kans kala hjässa; han var blek, kritblek med röda fläckar utplanterade här och där öfver sitt vänliga, fula ansikte. Han kippade häftigt efter andan då han handlöst slog sig ned i laget.

Det var ingen som i detta nu dristade ställa en fråga till honom, ingen. Men deras blickar

hängde i sugande nyhetstörst vid hans läppar, då han tvärt började:

— Kan hälsa herrarna från Magnusson. Han var alldeles nyss uppe hos mig i ett särdeles angeläget ärende.

— I ett angeläget ärende . . .

Och det blef så tyst, att man hörde huru en ölbutelj drogs upp två rum därifrån och huru en tjock fluga, som lefvat vintern öfver, doft dunsade mot rutan.

— I ett angeläget ärende . . .

— Ja, han anmälde att han ämnade inlämna sin konkursansökan nästa måndag.

— *Magnusson* . . .

— Ja, hvem annan?

— Men Stadius då . . . Stadius? — —

— Stadius har gått här för sig själf och helt sonika gjort sitt lifs bästa affär . . . på Magnussons bekostnad! Han har spelt komedi med oss alla i två års tid, — och med den protesterade växeln satte han kronan på verket.

Kapten Bögel drumlade omkull toddykannan, det var alltihop. För resten lade ingen märke till det, inte ens hans själf, fast det heta vattnet silade från bordskanten ned på hans ena knä.

Men borgmästare Wennerström låtsade ingenting

märka, utan sedan han rökt en half cigarr, fortsatte han:

— A propos Stadius, så berättade han mig just, att han fått telegram från Montreux att Gull-Gull och Ros-Mari snart äro att återförvänta. Och för den skull ville han gerna se samtliga herrarna på en liten oegentlighet här i afton. Då det var så länge sedan han hade nöjet se stadens honoratiores omkring sig, trodde han med säkerhet, att ingen af herrarne ämnade strejka. —

Det var kommissarien Leuwgren, som först fick mål i munnen. Han reste sig, spände ögonen i taket, famlade efter sitt glas, hof upp sin baryton, talade och sade:

— Det är . . . det är . . . hm . . . det är ändå eget med Leonard Stadius . . .

Hvarpå han satte sig.

* * *

Så var det. Magnusson var ruinerad. Ruinerad, ifall man nu får bruka det ordet om en som aldrig ägt förmögenhet. Ty han hade satt upp affären på kredit, hade tillhandlat sig Stadius' fastigheter för lånta pängar, hade hållit fester för godsherrarna sådana som aldrig gifvits därnere sedan Stefan Walckendorff fick slaget, hade sett sina för-

lagsgifvare i Stockholm på dinerer, för hvilka själfva hotellvärdarne hisnade, allt på andras bekostnad.

Nog hade han ju länge anat hvartåt allt detta pekade. Men han visste att vi alla lefva i underverkens och växlingarnas värld. Därför sökte han så envist att hålla ihop tåtarna.

Bara han erhölle en smula vidsträcktare inflytande på orten, bara han blefve riksdagsman, bara Stadius blefve petad, så att han härskade allena, bara han fick andrum att grunda ett litet, litet aktiebolag på basis af den hägrande ångkvarnen. Sedan skulle han med näbbar och klor arbeta för den där järnvägen. Ty redan med dess utstakande skulle ju de inköpta gårdarna stiga i värde. Och då vore han ju ändtligen färdig med sitt underverk.

Dock, medan alla dessa planer uppgjordes och äfven styckevis förverkligades, var det växlar som förföllo, lån som måste amorteras, rekvisitioner som borde ske för affärens vederbörliga drifvande.

Han behöfde klingande kontanter, rörelsekapital. Men de byggde örlogsflottor i Svarta hafvet och bildade fotogenringar i Chicago och fantiserade om en statskupp i Faubourg St. Germain, så att bankerna voro försiktiga och höllo räntan hög och bidade hvad som följa skulle.

Stadius fastigheter hade han betalat så dyrt, att

det inte var tänkbart att just nu afyttra dem utan förlust. Det var dessa gårdsköp, som gifvit honom den första knuffen utföre och han förbannade sin fåfänga, hvilken drifvit honom till dessa affärer, fåfängan att vilja skrifva sig herre till gamle kungens domäner. — Och af småfolket, som hans vältaliga biträden förmåtts att på bok inköpa vida mera varor än de någonsin behöfde, af dem var ej heller någon handräckning att vänta, ty de kunde ju ej omedelbart gälda hans tillgodohafvanden.

Men midt i denna vefva kommer där en liten gubbe med ryggen krökt efter en öfver pulpeten lutad lefnad, med kläderna gråa efter under åratal hopadt och aldrig afborstadt magasinsdamm, kommer på ångbåten till Stockholm och går direkte upp till Magnussons förslagsgifvare.

— Jag är sekter Blidberg, säger han utan att bocka sig, ty han tyckte sig väl vara tillräckligt krokig förut. Jag är sekter Bleckert Blidberg från Äppelblommornas stad samt Leonard Stadius förste man och fullmäktige. — Han I några förbindelser från Frans Oskar Magnusson? —

— Nå, men hvad skulle herrn vilja med dem? — Och de store grosshandlarne kastade sig baklänges i sina stolar och stirrbligade på Bleckert Blidberg från Äppelblommornas stad.

— Köpa dem, köpa dem för Riksbankens långa tusenkronosedlar.

Nu mätte de store grosshandlarne gubben Blidberg närsynt från hufvud till fot och från fot till hufvud, tänkande, att det i alla fall var en konstifik uppenbarelse, denne lille hoptorkade kryddbotomte, hvilken såg ut som en söndagsklädd pauvre honteux och ägde en plånbok som en bryggeridisponent, denne tvärsäkre nötknäppare, som plötsligt dök upp, Gud vete hvarifrån, för att befria dem från värdepapper, hvilka de redan börjat misstänka voro värdelösa.

Så togo de sig för att gräfva i sina dyrkfria kassaskåp och fiskade upp aktningsbjudande dokument, undertecknade Frans Oskar Magnusson.

— Så'na ska' di si ut, utbrast sekter Blidberg, lätt grymtande då han igenkände usurpatorns djärfva slängar, så'na ska' di si ut.

När han fått ihop det antal han tyckte sig betjänt med, sammanräknades summorna, och sekter Blidberg bjöd välvilligt fjärdedelen af nominella värdet.

Magnussons förlagsgifvare gjorde förskräckliga grimaser och sade många fula ord. Men Leonard Stadius förste man och fullmäktige lät dem visligen hålla på tills de tröttnat. Och sedan tröstade han dem med, att om de dröjde till nästa vecka med

utfåendet af sina fordringar, skulle de näppeligen kunna påräkna tio för hundra.

— Ty då sätta vi Frans Oskar Magnusson på bysis. —

Efter den betan togo de store grosshandlarne sig först en stadig funderare och sedan togo de de tjugufem procent som bjöds dem.

Så såldes usurpatorn.

Men när kontorsdörren slutits efter sekter Blidberg och de Magnussonska reverserna, telefonerade de till sin fordne gäldenär i Äppelblommornas stad. Och sedan Magnusson ändtligen hängt upp tratten och ringt af det vidlyftiga samtalet, gick han till sin chiffonier och tog fram revolvern.

Så började han språka med sin vän den morska lilla bulldoggen med de sex djupsvarta ögonen, med den blankpolerade nyckeln till den port, hvilken endast öppnas en enda gång och genom hvilken människorna vandra en och en i sender. I tvänne runda timmar bytte de ord, dessa båda. Sedan lade Magnusson sin vän tillbaka i chiffoniern, tog på rock och hatt och gick upp till borgmästaren.

Men på aftonen då han satt vid sitt förmaksfönster, ensam i tysta tankar, sedan solen gått ned öfver Äppelblommornas stad och öfver hans flyktiga välde, såg usurpatorn en skara af samhällets slok-

örade stöttor följa konsul Stadius till hans port, där han bjöd dem ett knappt godnatt med en vårdslöst förbindlig handrörelse innan hans resliga gestalt försvann bakom residensets smidda järngrindar.

Det var de borttappade fåren i Äppelblommornas stad, hvilka skamsna och ångerköpta och botfärdiga vände åter från sina vägars villa och skockades kring sin fordne herde.

Det var gamle kungen som tog sitt ärfda rike i besittning.

* * *

Så hade då huset Stadius ridit stormen ut, så vände Äppelblommornas stad för evigt tillbaka till sitt sabbatslugn. Den prålande skylten öfver Frans Oskar Magnussons butik försvann, och lokalen skarfvades vid och förvandlades till kägelbana; kapten Bögel ägnade sig åter uteslutunde åt brädspelet och de metande pojkarna skolkade från skolan och den döfve magistern och hängde ännu trognare än förr i världen öfver åbräddens murkna träskoning.

Konkursen afvecklades tämligen hastigt. En hel del godt folk, som insatt sina små besparingar i Magnussons mångahanda företag, skulle hafva stupat, om inte Leonard Stadius trädt emellan. Han ville

ingen syndares död, förklarade han, då Blidberg murrade öfver denna omotiverade människokärlek.

De många gårdar usurpatorn köpt af gamle kungen inropades ånyo af dess forne ägare till hälften af värdet. Ty han bjöd inte högre och numera fanns det ej ett lefvande lif i Äppelblommornas stad som dristade bjuda öfver Leonard Stadius eller eljest företaga sig något, honom misshagligt.

»Den hastigt framåtskridande lilliputstaden», »det lilla pigga samhället», »den politiskt vakna valkretsen», alla dessa epitet, hvilka under usurpationen gifmildt regnat öfver Äppelblommornas stad, de blefvo nu utbrutna ur tidningspressarna, det ena efter det andra, de försvunno för att aldrig komma igen. Den korta drömmen om ångkvarn och elektrisk belysning gled undan med Magnusson, äfven den. Och på den plats nere vid Snäckåns strand, hvilken han bestämt för den blifvande järnvägsstationen, och hvilken han därför vederbörligen låtit rödja och afväga och fylla, där sitter alltjämt Pistols Annika och säljer knäck och karameller och ryska smällare åt skolbarnen.

Usurpatorn hade skrämt henne med, att hon snart skulle motas bort därifrån. Men nu vet hon, att faran är förbi, och att hennes stånd får stå där det står; gamle kungen har själf så velat.

— Var hon bara inte ängslig, mor Annika, tröstade Leonard Stadius, då hon anförtrodde honom sina framtidsbekymmer, ingen människa vill henne något ondt vidare. Ty nu har allt den här staden slutat *sitt* framåtskridande . . .

Men de härdiga maskrosorna börja redan här och hvar titta upp ur den djupa sanden på stationsplanen. Snart skola de följas af tistlar och cerefolier jämte hela den här af små plantor, den där gemensamt kallas gräs. Och så skall det där om järnvägen omsider blifva till en saga bland alla dem, som berättas i Äppelblommornas stad.

På sensommaren efter Magnussons fallisement kommo Gull-Gull och Ros-Mari tillbaka från sitt utrikesvistande. Både från Äppelblommornas stad och nejden omkring hade allt hvad tanter och väninnor hette vandrat från hus och hem för att taga dem emot.

Och de gingo från mun till mun, från famn till famn tills de andlösa och rödblossande drunknade rakt i armarna på sin pappa, hvilken skrattade och larmade och gaf sig lefvande öfver och bar sig åt så som ingen människa sett gamle kungen hvarken förr eller senare.

Aldrig fingo de veta, att familjens nedärfda härskareställning en gång varit hotad, ingen nändes berätta dem om gamle konsulns långa envige med

usurpatorn. De voro ju födda små prinsessor, och jag tror att det just var för de små prinsessornas skuld, som ödet skonade huset Stadius.

Så blef det då åter sol och sommar i Äppelblommornas stad. Och en förmiddag, då Gull-Gull stökar hemma i trädgården, en jublande julidag, kommer häradshöfdingens son från Tomta kuskande till staden och klifver in i bersån, där Gull-Gull skulle vara till finnandes. Hon hade en blommig netteldukskläding och en kråka af hvit kambrick, och han tänkte i sitt sinne, att så måste Guds änglar vara klädda om söndagarna. — För resten höll hon på att sprita sockerärter, ty sådant är också prinsessegöra.

Men häradshöfdingens son på Tomta kunde för död och pina inte få fram en endaste stafvelse, utan satt och stirrade stint rakt framför sig och tvinnade klockkedjan för brinnande lifvet. Då behagade Gull-Gull i nåder att se upp, och där kom en liten titt sättandes från de nittonåriga ögonen under den hvita kambrickskråkan, en liten titt, som sade just så mycket som så: Du är inte lite dum du, inte. —

Den blicken löste honom ur förtrollningen och skänkte honom sansen åter, så att han började ord för ord repa upp allt det där han så samvetsgrant läst öfver medan han körde vägen framåt. Men Gull-Gull grät och log och sporde, om han aldrig,

aldrig haft någon annan kär. Och häradshöfdingens son från Tomta, i ett nu dristig vorden, ljög så innerligen vackert och trovärdigt, att Gull-Gull täcktes förklara, att hon var så lycklig, så riktigt gränslöst lycklig samt att han gärna kunde få kyssa henne ett litet tag, innan han gaf sig i väg upp på kontoret och bekände kort.

Han gjorde precis som hon bad honom och detta både mycket och länge tills Gull-Gull ändtligen förklarade honom vara en toker. Då marscherade han upp till Leonard Stadius, knäsvag och hufvudyr och hof upp sin röst och började tala för sig och sin lycka.

Gamle konsuln visste, att pojken var arbetsam och duktig och lagom obegåfvad samt desslikes att häradshöfdingen hade aktier i Separator och förbindelser uppe i höjden. Därför lade han sina drag i svärfaderligt hulda veck, lofvande honom konungadottern och halfva riket.

Så gick det till med Gull-Gull.

Äfven Ros-Mari fick friare, en, två, tre, fyra — ja, hvem mäktar väl tälja deras tal. Slutligen blef hon vigd vid en af de många, med en, hvars ålder var mer än tvänne gånger hennes, med en försupen, utskrattad stackare, som hon tog för det gamla namnets skull. — Men det är nu en annan historia.

* * *

Magnusson träffade jag härom året på en järnvägsresa. Bäfverpels, nyblankad cylinder och havanan i mun — alldeles som förr. Folk, sådana som han kunna falla huru svindlande högt som helst; de komma ändå ned på fötterna.

Han var profryttare numera, profryttare tills vidare, efter hvad han påstod, och ingen vet bättre än han, att den går längst som inte vet hvart han går. Det finnes något hos den karlen, som aldrig kan brytas, något som väntar och hoppas och bidar sin tid. Jag vet inte hur det kom sig, men jag fick en släng af sympati för den hemlöse gamle lyckoriddaren, jag såg honom i en bruten dager sådan han aldrig tett sig under sin svunna solskenstid.

Ack, den som en gång burit krona och hermelin, han fryser ständigt sedan han lagt af dem.

Och Frans Oskar Magnusson hade dock fört spiran i Äppelblommornas stad, hans stjärna hade likväl en gång lyst på Mälaredalens hvita herregårdar, ja, jag vill gärna tro att han drömt om att till sist vinna något bättre än mammon. Det var lätt att tänka sig, att han nu slog sina nödmynt samt att det borde vara honom odrägligen pinsamt att hvar eller hvarannan kväll på småstädernas källarelokaler prisa de omtvistade förtjänsterna af varor, hvilka

egentligen ingen människa behöfde inför en massa godt folk, som han inte brydde sig det bittersta om.

Men hvem vet, måhända rymmer världen ännu ett rike för usurpatorn att eröfra, måhända skola hans vägar någon gång föra honom till en ort, hvars öden han skall leda, hvars härskare han skall varda.

Och på det stora hela betyder det så oändligen litet om man lefvat som profryttare, bara man dör som kung!

HISTORIAN OM EN NÄSDUK.

Historian om en näsduk.

Till miss Dorothy Vernon.

Minns Ni den där augustikvällen på Hotell Britannia i Trondhjem, sedan vi hemkommit från en utflykt till Lerfossen, dit hela turistsvärmen begett sig i en fil af vagnar och karrioler? Minns ni vidare hurusom vid table d'hôten ett oblidt öde placerade oss bredvid en börsmäklarefamilj från Altona, hvars samtliga medlemmar oförskräckt stucko knifvarna i munnen?

Och med anledning häraf förklarade Ni helt kategoriskt, att alla tyskar voro rysliga. —

Själf tycker jag visst inte att alla tyskar äro rysliga, men dagen därpå skulle våra vägar grenas, emedan jag ämnade mig öfver till Storlien. För att inte ge uppslag till någon dispyt mot slutet af vår sammanvaro, undvek jag därför visligen att upptaga den kastade handsken, utan förblef lika stum som sjötungan jag åt.

Då fortsatte Ni:

— Men *en* tysk har det dock funnits, som jag skall älska och beundra så länge jag lefver!

— Och denne är . . . Hade jag varit fransman, skulle jag sagt: Och denne lycklige är . . .

— Bismarck!

Jag blef verkligen en smula häpen, ty jag hade knappast förmodat, att salig järnkansleren vore idealet för några andra unga flickor än möjligen de solblonda Mädchen. Snarare hade jag då väntat att få höra Eder nämna Heinrich Heine eller Paul Heyse eller i värsta fall någon af de otaliga hjältetenorerna med de nedvikta löskragarna och Absalomhåret.

Men strax fick jag förklaringen, då Ni hemlighetsfullt hviskade:

— Ser Ni, furst Bismarck har kysst mig en gång . . . en gång, när jag var en liten, liten flicka och låg med pappa och mamma i Kissingen.

— Ja, hvar i hela vida världen skulle man väl också kyssas (på engelska: kiss), om inte i Kissingen, eller hur, Dorrit, utbrast eder snälla pappa med sitt lustiga, hickande skratt, hvilket genast smittade oss bägge två.

— Nej, hvad säger ni! Har Bismarck verkligen kysst Er. Men då är Ni ju nästan en historisk personlighet och Ni är alldeles tvungen att berätta det för mig.

Och vid kaffet ute på balkongen, där vi ändtligen voro utom räckhåll för Altonaherrskapets bords-

knifvar, talade Ni om historien från början och till slut så som jag nu söker göra det:

Mrs Vernons hälsa var ständigt vacklande, hvarför Eder far hade sökt alla möjliga läkare och rest med henne till alla tänkbara kurorter i hopp om ett slutligt tillfrisknande. Men de utländska hälsobrunnarne gjorde henne egentligen aldrig något påtagligt gagn, ty hon var högländska född och längtade ständigt mot Skottlands berg. Dock ville hon aldrig låta påskina huru svag och medtagen hennes lidande hade gjort henne. Ty hon var en af dessa stolta och stilla andar, som ständigt söka le, emedan de frukta andras medlidsamma handtryckningar.

Sist föreskrefvo läkarne Kissingen. Själf hade hon emellertid föga lust att resa, ty hon var så innerligt trött på detta ständiga flackande Europa rundt, på detta nervösa jäktande efter ett vederfående, på hvilket hon kanske knappast längre hoppades. Men hennes egenskap af maka och moder bjöd henne att försöka allt. Och omsider blef då resan bestämd.

En dag springer Ni och leker i parken utanför Kurhaus med en flock andra tioåringar, några af dessa smärta, smidiga flickungar med korta, hvita kjolar och långa, svarta ben, med klara ögon och rika, utslagna lockar under runda halmhattar, hvilka man möter öfverallt på de kontinentala badorterna och på hvilkas

hemland man sällan tager miste, detta land, hvilket under sin sköld lika gärna kunde rista »Sport and comfort» som det orsakslösa »Honni soit, qui mal y pense».

I lekens glada yra stupar ni pladask öfver en krocketbåge! — Ondt gjorde det, förskräckligt ondt, ty farten hade varit ansenlig. Men skrek gjorde Ni inte i alla fall. Ni hade alldeles för många gånger fått höra, att en Vernon låg kvar på slagfältet aftonen efter Marston Moor och att en annan frände till Eder kämpade i »the tiny red line». Därför anstod det inte en fröken Vernon att ta till lipen för en skråma. —

Men när Ni förde handen till ansiktet, blef den blodig, o, så blodig!

Då kommer en gammal herre gående vägen fram från Kurhaus, tungt stödjande sig på en bastant kryckkäpp. Han har varit vittne till den hastiga kullerbyttan, skyndar fram så fort hans gikt tillåter honom och lyfter Eder upp i sina björnramar.

Han ser förfärlig ut med de otaliga, djupa fårorna gräfda kors och tvärs i det lefverfläckiga, askgrå ansiktet, med de glesa, af tobaken svärtade tänderna, med de borstiga, buskiga, barska ögonbrynen och den brunblekta, vidbrättade slokhatten. Men blicken ler så huldt, så farfarderligt huldt, då han drager upp sin väldiga näsduk, hvilken han ömt trycker mot den stackars ramponerade lilla näsan. Ty han ägde själf barn-

barn, och kylan på de höjder, hvaröfver hans meteorlika bana gick, hann aldrig helt och hållet bottenfrysa hans stora hjärta.

Eder moder har emellertid uppmärksammat händelsen och hastar nu fram från sin hvilstol.

— Är det Edert barn, min fru?

— Ja, Eders Durchlaucht, det är min enda flicka.

— Då har Ni minsann en riktigt duktig tös. — Det är rätt liten — aldrig gråta! Bara bita ihop tänderna och se morsk ut!

Så kysste järnkansleren Eder på pannan och satte varsamt ned Eder på marken, bugade sig med gammaldags courtoisie för mrs Vernon hvarpå han fortsatte sin afbrutna morgonpromenad.

Men näsduken höll Ni fortfarande tryckt mot såret och den blef aldrig återlämnad. Det stora domestikstycket med intialerna O. B. utan kronor eller grannlåter är nu vorden till en familjeklenod i släkten Vernon. Ni vet mycket väl, att en yankeemillionär med uppräckta händer skulle betala så mycket därför, att Ni kunde hafva handskar och parfym och teaterbiljetter och roliga böcker gratis Eder lefnad all, men ni vet också, att han i alla fall inte skulle hafva råd att köpa den.

Ty Ni är stoltare öfver denna tygbit än den legitimistiske gamle lorden däruppe i Högländerna,

hvilken andäktigt dyrkar den röda hårlock af Bonnie king Charles, som hans grande tante fick till gengäld för den bägare usquebaugh hon räckte honom på hästryggen, när den slagne Pretendenten red från Culloden bort mot landsflykt och armod, sedan markisen af Tullibardine för sista gången vecklat ut Stuartarnes blodröda duk att fladdra öfver Skottlands hedar . . .

Ja, detta var hvad Ni berättade mig den där augustikvällen på Hotell Britannia i Trondhjem, när ett oblidt öde vid table d'hôten placerade oss bredvid en börsmäklarefamilj från Altona, hvars samtliga medlemmar oförskräckt stucko knifvarne i munnen. —

Men efter middagen ursäktade jag mig med att jag måste gå upp på mitt rum för att rätta några angelägna korrektur.

— Korrektur, hvad är det för slag?

— Det är en slags rysligt fula tryckark, af hvilka det med tiden blir en bok.

— Ni är då författare?

— Nej visst inte! Men emellanåt raspar jag ihop någon liten stump, ungefär såsom jag då och då tar mig en pipa — därför att jag rakt inte kan låta bli.

— Om Ni lofvar att skrifva en berättelse om mig, så skall Ni få gå upp till Edra gamla korrektur.

— Ja, det blir väl ingen annan råd då!

— Och skickar det sedan till någon engelsk tidning?

— Javisst!

— Och skrifver öfverst: till Dorothy Vernon?

— Jaa då!

— Oah!

Ett ögonblicks paus. — — —

— Hör Ni, tror Ni inte att vi skulle kunna hjälpas åt med det där korrekturet?

— Men Ni förstår inte svenska, Miss Dorothy.

— Nej, det var sant! — Det är ju ett mycket kort korrektur?

— Tror jag det — alldeles förskräckligt kort!

— All right. Go on then!

Så försvann jag då, men kom strax tillbaka, ty det var för en gångs skull särdeles få rättningar att göra. Och nu har jag ändtligen fyllt mitt löfte om den där berättelsen och samvetsgrant låtit publicera den både på svenska och engelska. — Men kom ihåg, att den är gjord på beställning. Därför blef den också därefter!

För resten vet jag en annan historia om en näsduk — ja egentligen var det två näsdukar, en stor och en liten, som en gång hjälptes åt att torka af en ömtålig klädningsvåd och ett par alldeles otroligt små skor, hvilka råkat trampa galet då de hux-flux skuttade öfver ett alltför bredt dike på ett fält hemma i gamla Sverige. Och sedan lämnades de bägge näsdukarna

kvar till att hålla hvarandra sällskap samt till att vara en dunkel och lerig gåta för hvar och en som såg dem. — Men allt det där hör nu inte hit.

— — — — — — — — — — — — —

— Det är rätt, liten — aldrig gråta! Bara bita ihop tänderna och se morsk ut!

Så lydde hans råd till den engelska flickan med den stackars lilla sönderskafda näsan i parken vid Kissingen. Och kanhända spökade de orden någon gång i hans öra, då det led mot aftonen, och hans gamla förtviflade hjärta allt hårdare sammansnördes af bitterhet. Ty genom hela hans saga brottas det tragiskt mänskliga med det gigantiskt öfvermänskliga — för att till sist behålla öfvertaget.

När han drog bort från sin faders gård och vigde sig vid statens värf, sporde han att Preussens ära var gången med der alte Fritz samt att furste och folk lefde i söndring och tvedräkt. Och detta hade omsider blifvit dem så invandt, att de icke aktade därpå. Ty de blinda är det likgiltigt, om det är dag eller natt.

Omkring honom låg allt så jordbundet och oförstående, så stjärnlöst mörkt, att han ibland trodde, det nästa steg han tog skulle störta honom ned för bråddjupet. Dock gick han dristigt sin bana fram, och vägen bar honom ännu ett fjät och så ännu ett

och sedan ett till. Och plötsligt fann han sig, icke vid afgrundens rand, utan på tinnarna, där luften är hög och kall och klar och ofvan hvilka intet är — utom stjärnorna.

Där stod han nu, åldrig och ensam, och människorna därnere voro så små och löjliga och svåra att urskilja, där de skötte sin gärning och saltade hvarandras sår. Där stod han nu vid sin långa sträfvans mål, stod där icke såsom den glorrike, eklöfskransade triumfatorn bland fanor och fanfarer, utan som mödornas man, den där slagit sig igenom och tvungit sig fram med järn och blod, med sin orubbliga förtröstan på försynen och på sig själf, med sin isiga likgiltighet för världen och världens dom och sin lifsvarma kärlek till det stora fosterland han själf skapat, kungarike för kungarike, provins för provins . . .

— — — — — — — — — — — — —

Redan från sin äras middagshöjd sade han vid ett tillfälle, att hans lefnad icke rymde ett enda fattigt dygns lycka, att då han ridit genom de blodslippriga slagfältens fasor eller jublande folkskarors hyllningsrop, han ständigt drömt sin dröm om slutlig tystnad och frid och att han evigt längtat tillbaka till Mark-Brandenburgs ljung, där vaggan stod . . .

Det finnes intet yttrande bevaradt, som mera träffande målar den typiske germanens heliga kärlek

till den låga gamla herrgården där hemma, till den nedärfda torfvan, till den jord, hvaraf han kommen är. — Det är ett ord detta, som blottar hjärtat bakom pansaret, det är ett ord, som höjer och närmar, som förklarar och försonar. —

Huru hans offentliga bana lyktades, huru han från den ensamme store blef den store ensamme, det veta vi alla och hans sista öden känna vi äfven. Vi kunna följa dem månad för månad, år för år alltifrån den historiska audiensen, då högvakten vid Neues Palais sista gången gick i gevär för den svårmodigt bistre junkern med svarta örnens orangefärgade band öfver Magdeburgerkyrassierernas hvita uniform, hvilken steg för steg stapplade utför slottets trappor . . .

Hans tärande grämelse öfver att veta sig afdankad, öfver att ej få sitta kvar vid rodret tills handen somnade i döden, hans kvalfulla sjukdom och hans stumma, hjälplösa sorg, då hans älsklingshund blef förgiftad af en förbannad niding, allt är oss berättadt af beskäftigt godt folk, som tittat genom nyckelhålet, allt känna vi ända tills den stund, då hans ögon brustit och storstadsreklamen köpte hans förste kammartjänare med guld och lömskt tassade in i likrummet för att taga en bild af hans liflösa drag. —

Otto Bismarck af Schönhausen och Varzin har gått att möta inför konungarnes konung, den ende han böjde sitt hufvud för, sedan han miste sin älskade gamle kejsare. Med honom red den siste paladinen ut ur tiden in i evigheten och den gode kung Artur redde honom rum vid Runda bordet. Ty hvar borde väl plats honom bjudas, om ej mellan Sire Galahad och Sire Lancelot af Sjön. —

Så är då eder gamle vän borta nu, miss Dorothy. Det flydda seklets sista decennium kallade honom hädan liksom det tog så många andra af de store aktörerna i nittonhundratalets drama. Les rois s'en vont. Och det blef en smula mörkare ibland oss, ty det var ett stort ljus, som slocknade.

— — — — — — — — — — — — —

För icke länge sedan dog på Schloss Triblitz nere bland Sudeterna en nittiofyraårig stiftsjungfru. Hon hette Ulrike von Levetzow och var Goethes sista kärlek.

Om det är en lycka att lefva länge, då hoppas jag, att Ni, Miss Dorothy, måtte lefva lika länge och lika lycklig som hon och att en gång, när timman slagit, en bättre penna än min skall förtälja om den lilla engelska flickan i parken vid Kissingen, hvilken var den sista, den allra sista här på jorden, som blifvit kysst af enslingen på Friedrichsruh . . .

SKOLPOJKSÄFVENTYRENS HJÄLTESKUGGA.

Skolpojksäfventyrens hjälteskugga.

Supén var afdukad, och vi hade slagit oss ned vid priffebordet i salongen för att taga det vanliga aftonpartiet med fruntimmerna, medan Fille snarkade och småskälde i sömnen framför det glödande spiselgapet och snön sakta föll öfver vägar och gärden, öfver frusna sjöar och aflöfvade skogar.

När omsider spelet slutats och markerna blifvit utväxlade mot den en gång för alla fastslagna pointen af ett tiondedels öre, drog sig hvar och en tillbaka, först dock sedan mormor egenhändigt öfvertygat sig om, att stora porten var väl stängd samt att Filles sofdyna blifvit förflyttad i behagligt nära grannskap af den falnande brasan, så att den lurfvige trotjänaren måtte hafva det riktigt varmt och trefligt.

Jag har ofta tänkt, att det ändå är en välsignad sak för en människa, hon må färdas aldrig så vida i världen, att veta sig hafva ett bo bland barndomens bygder, ett af kära händer hägnadt bo, dit man,

när det lyster kan vända åter och ännu en gång få vara femton år.

Och mitt fordna pojkrum på södra flygeln, där jag ständigt residerade under skolferierna, har föga förändrats sedan de tider, då jag var gymnasiets oförbätterliga svarta får samt alla stridslystna plåtslagareynglingars nagel i ögat.

I den kära gamla kulan gömmas reliker från tennsoldats- och slangbågsperioden. Där hänga mina första sporrar och min första bössa, där finnes stackars Hogenschilds andäktigt bevarade nickelhalsband jämte den ovanligt lilla högra tumvante, som min första flamma en gång förlorade på ett kälkparti och sedan aldrig lyckades hitta. Ja, sorgligt att bekänna finnes där äfven det endast alltför djärfva utkastet till min svenska studentkria, hvilken hart när gjort min vördade lärare förtviflad genom dess oförskräckta haranger öfver de gustavianska skaldernas klingande *hexametrar*.

Jag kände mig inte det bittersta sömnig och har dessutom för vana att röka och läsa någon stund innan jag kryper till kojs. Därför fyllde jag min korta pipa med *Varinas kanaster* ur den bukigt dryga storblommiga potpourrikrukan på kakelungnsfrisen. Sedan morfars dagar återstår det ännu ansenliga förråder af sådan där hederlig, grofskuren tobak, hvilken jag tänker mig en gång hitforslad bland bomullsbalarna

på någon trygg och bredgående holländsk koff, den där i sin krafts dagar fraktat rhum och indigo mellan Batavia och Rotterdam. Så gick jag till bokskåpet och kastade en blick på dess tysta invånares brokiga ryggar. Ben Hur, Törnrosens bok, Don Quijote, Hjortdödaren, Adalrik och Göthilda, Charles XII, Chronique de Froissart, Den siste mohikanen — alla voro de där, slitna och tummade, sönderlästa och hundöronförsedda . . .

Den siste mohikanen hade nästan bleknat bort för nya intryck och nya erfarenheter under alla dessa år. Därför tände jag pipan och slog mig ned att läsa den ståtliga vildmarkssagan om Falköga och Heyward, om delawarerna och irokeserna.

Länge hade jag ej suttit, förrän dörren öppnades, och in genom de blekblå rökmolnen trädde en storvuxen, svartskäggig man i fotsid, nedsnöad kappa och bredbrättig, guldtränsad hatt. Jag skymde blicken med handen och stirrade spörjande på den sene gästen, hvilken valt en sådan timma för sitt besök. — Så, med ens blef mig allting klart.

Och jag stod upp och bugade mig till marken. Ty mina barndomsberättelsers evigt unga hjältar voro legio, men ingen hade jag hållit kärare och ingen hade mitt minne bevarat trognare än denne.

Väl var det ju endast en tredje klassens skribent,

som ristat hans bloddrypande runa. Men med hvilken makt förstod han inte att gripa fjortonåringens fantasi och ila bort med den till landet västan om måne och östan om sol! Huru många förtviflade bataljer, huru många raska äntringar, huru många lyckade rymningar och förtjusande kanaljerier trängdes där inte i denna gamla hederliga tredelarsroman! Och det allra bästa var, att författaren inte hade hjärta att på sistone låta honom omkomma, utan efter den hemska drabbningen med det engelska örlogsskeppet fick Piraten oskadd löpa in i den sjöstjärnelika Celebes' utsträckta famn och finna ankargrund.

— Broder, sade han och fälde hatten i golfvet och slog upp sin kappa och visade mig guldkedjan med St. Jagos kors öfver den breda spetskragen och bältet, besatt med blanka kinsjaler och pärlemorinlagda terzeroler, broder, känner du då inte igen mig?

— Jo, för visso, du är Señor Don Fernando Diaz de Sandoval y Rojas, grand af Spanien af första klassen, riddare af Calatravas och Salvatierras höga och heliga orden, så ock herre till de Sju skogarne. Vid nitton års ålder drap du i hastigt mod den grymme alkalden i Bejar, hvilken var all näjdens gissel. För denna din gärning sammankallade din obeveklige fader hela ätten till ståndrätt på sitt slott

vid Sierra de Gatas fot och dömde dig från arf och lif. Ett dygn fick du att bereda dig på, men under natten gaf din dibroder, Sebastian Gomez, väktaren en sömndryck och dig friheten. Så vände du då din fäderneborg ryggen med ett mycket vackert tal, hvaröfver jag grät många gånger den tiden vi först råkades. Du kom helskinnad undan till Marocko, och på basaren i El Arisch, stötte du en dag samman med den store Selim af Mogador, hvilken seglat dit med en slaflast från Elfenbenskusten. Han gjorde dig till sin närmaste man på skeppet med den svarta flaggan och innan Selim, mätt af blod och bragder, gick till Profeten, nämnde han dig till befälhafvare på Piraten och skänkte dig den sällsamma armringen med det slutna ögat, hvars bärare det är dödssynd att inte lyda. Så blef du då banditernas kejsare och hafvens fasa, så blef du min och Tom Sawyers och Huckleberry Finns och alla andra femtonåringars idol, så blef du Den svarte hämnaren på Spanska sjön.

— Kunskapen väller ur din mun, o broder, och du är minnesgod såsom den tandlöse sagoförtäljaren utanför moskén i Berbera vid Bab-El-Mandeb, Tårarnes port!

Jag bugade mig åter; denna gång dock mindre djupt och räckte honom en stoppad pipa. Men han

drog själf upp en af dessa långa svarta ojämnt spunna *puros* hvilka skördas af negerflickorna vid Rio Cantos luktigtheta stränder samt rullas i Vuelta Abajo af Carmens systrar, tände den och stötte ut en rökring lika symmetrisk som någon af Merlins magiska cirklar, tecknad vid midnatt i dunklet af Brocelyandes åt druiderna helgade ekar.

— Du prisar mitt minne, genmälde jag, men hur skulle jag väl också kunna glömma dig! Du och jag och vi båda stälde ju till tjogtals befängda streck, den tid jag satt nitad på skolbänken. Jag kommer ihog huru jag hade skildringen af dina äfventyr i den uppdragna skrifbordslådan och Törneblad-Lindroths grammatik pliktskyldigast på bordet. Hörde jag då någon taga i dörrlåset, så vips igen med lådan, och så började man för brinnande lifvet plugga den kvistiga latinska tempusföljden och allt det där på — urus och — undus. Jag brukade tänka, att om min latinska studentkria skulle börja med »Då Caesar», vore det ingen fara, men började den däremot med »Om vi betänka», blefve goda råd dyra.

Emellertid tycktes min vän af hafvet just ej så öfverdrifvet tilltalad af dessa mina hågkomster. Påtagligen hade han aldrig haft något ouppgjordt vare sig med Cornelius eller Ovidius, den där ock Naso

kallas, samt var följaktligen inte riktigt med. Jag skyndade mig därför att tillägga.

— Nåja, på sistone bar det af åt samma håll med mig som med den manhaftige Don Quijote af La Mancha. Jag hade läst så många folianter hjältedåd och storverk och kaparebragder och trefliga plundringar, att jag fick lust att ge mig ut på egen hand och praktisera.

För resten var detta inte något särskildt karakteristiskt för mig. Ty vet du hvad, att i hvarje riktig pojkes tillvaro kommer ovillkorligen det där stora ögonblicket, då han känner sig manad att »bryta med det förflutna» såsom det gifvet heter, när han under högtidliga tysthetslöften anförtror sin bäste vän detta sitt fasta beslut medan de gå hem från skolan efter sista middagsrasten. Då vill man bryta med alla ledsamma läxor, med alla yllemuddar och galoscher och tanterier.

Den sista lektionen kände jag mig mycket konstig till mods. Jag sökte inprägla hvarje detalj i klassrummet, hvarje drag i mina kamraters ansikten för att kunna framkalla det där för min hågkomst, sedan jag dragit dädan bort till äfventyrslandet. Men lärarens frågor besvarade jag till ytterlighet likgiltigt. Ty på det stora hela betydde det ju numera så oändligen litet för mig hvar Klarelfven rann upp...

Och när klockan ringde och timmen var liden, stöflade jag rakt fram till Pelle Wennergren, min bittraste vedersakare och skänkte honom med varm hand min pännformerare och min boxhandske och medgaf frivilligt att han verkligen *kunde* göra armgång på gymnastikbommen längre än jag. Jag ville ju inte hafva någon gammal fiendskap skräpande bakom mig nu när jag gick. Jag ville blifva deras hjälte och måhända var just detta den kraftigaste eggelsen till min föresats. Ja, icke blott deras hjälte skulle jag blifva, utan allas. Och mina öden skulle blifva sådana, att gamla karlar med stora skägg förfärade skulle gömma ansiktet i händerna då de förnummo mina hårresande bedrifter. Så ungefär hade jag tänkt mig saken.

Nio år gammal — ja, jag var verkligen inte äldre — begaf jag mig alltså iväg hemifrån för att söka min utkomst därnere i tropikerna bland mina själsfränder, de ädle banditerna. Friskt humör fattades mig ej, och jag klef dristeliga på. Järnvägen ansåg jag alldeles för nymodigt simpel för en yngling med ett mål sådant som mitt. Emellertid hade jag inte tagit telegrafen, än mindre telefonen med i räkningen. Så att innan trenne mil af min pilgrimsfärd voro lagda till rygga, blef jag eftersatt, upp-

hunnen och återförd till den faderliga färlan och de klassiska historieskrifvarne.

Efter den betan blefvo alla äfventyrsböcker bannlysta ur mitt rum och ersatta med andra, de där handlade om söta, snälla söndagsgossar, som fingo karameller af rektorn, när de talade om för honom hvilken af kamraterna spikat fast magisterns galoscher vid golfvet och hvilken som tömt bläckhornet i hans öfverrocksficka.

På det sättet vande jag mig småningom att anse söndagsgossarna såsom mina naturliga fiender samt att hata dem med den dubbla kraften af min ärliga barnasjäl och mina små hårda knytnäfvar. Jag lärde mig att känna igen dem bland allt folket; jag studerade själfva typen — som för resten är ganska påtaglig — och det gjorde jag rätt uti. De äro vuxna nu, både söndagsgossarna och jag. Men jag känner igen dem i alla fall. Och de gå mig gärna ur vägen. Förmodligen af vanans makt, hvilken intet kan betvinga.

Jag vistades en gång i ett land, där regeringen af politisk hänsyn ansett sig böra förbjuda vissa böcker. En af det landets söner öppnade för mig med ett slipadt leende — och ingen människa kan se så slipad ut, när han vill som en polsk frihetsvurmare — öppnade ett litet i väggen doldt skåp, där de far-

ligaste bland dessa böcker omsorgsfullt funnos förvarade. Jag drog mig då till minnes hurusom jag vid ett tillfälle dvalts i ett rike, där äfvenledes den högsta ledningen för godt funnit att censurera vissa tryckalster, och det riket var min gamla hederliga barnkammare med de oljemålade väggarne och den till hälften söndertäljda möbleringen. Jag kom ihåg det stränga regementet efter mitt misslyckade rymningsförsök, kom ihåg, att äfven jag skaffat en dylik tryggad fristad åt mina älsklingsböcker.

Nu log min vän af hafvet. Ett bredt, elfenbenshvitt streck upplyste hans mörkhyade, djärft skurna drag.

— Ja, du var oss ständigt trogen, broder. Du höll på oss då alla voro emot oss. Du redde oss en vrå när vi voro hemlösa. Du glömde aldrig dina fjärran vänner.

— Men säg mig, hvar hålla de nu till och hvarför kommer du så ensam? Hvad har det blifvit af Hjortdödaren och Falköga och Rob Roy och Präriens Fasa och alla de andra?

— De glädja sig åt det yppersta välbefinnande och hafva fullt upp att göra, fullt upp med skalper att taga, med krämareskepp att äntra och med tulljakter att lura på grund. Ty ännu finnes det godt om fjortonåringar, på kornet likadana som du själf

en gång var. Men det tråkiga är just att de *få* inte vara likadana. Folk, som inte förmå skilja en vigvam från en bungalow, hafva vanställt oss till den grad, att salig Fenimore Cooper knappt skulle kännas vid oss. Det skall förstås ovillkorligen vara tillämpad vetenskap och en hoper så'na där hårklyfverier i våra dagar. Härom året var det till exempel en sydbayersk bierseidel, den där satte sig ned och pustade och kaflade upp ärmarna och raspade ihop en hejdundrande lång nidhistoria om Röda Jack — du minns väl Röda Jack?

— Javisst, han med de fyra afhuggna fingrarna.

— Alldeles! — Nå, i företalet påstod den där hädaren, att en ungdomsbok borde vara både nyttig och nöjsam och till den ändan aktade bemälde herre icke för rof att låta Röde Jack traska omkring ackurat som en populärföreläsare samt vefva ur sig lärda och djupsinniga betraktelser öfver de mångahanda ting, som kommo i hans väg. Stackars Jack, som inte ens kan skrifva sitt namn och som aldrig haft öga för något annat här i världen än mockasinernas spår i präriegräset eller blekansiktenas sätt att bygga pallisader eller hjortens gång i skogen, han hof nu upp sin röst till att bedårad kväka om, med huru många halskotor myskdjuret är behäftadt, han redogjorde i detalj för verkningarna af Krakatoas utbrott

år 1883 samt påvisade att det gröna skenet därifrån förskref sig, ja, vid Madhins gröna turban, tror jag inte att han en afton vid lägerelden uppbyggde den intet ondt anande gamle kaziken af Tehuantepec med de nyaste statistiska uppgifterna, huru hög eller låg, jag minnes inte rätt hvilket, Pampas nivå är i förhållande till hafsytan.

Och allt detta lät författaren Röde Jack säga till Haya Capac, son af Guivol, son af Noyat Iorac, Kazik af Tehuantepec, d. v. s. till en man som i sitt veka, bittertstolta vildmanshjärta närer ett aldrig döende hopp att de röde till sist skola fördrifva blekansiktena från Amerika, att bäfvern ännu en gång skall reda sitt bo vid Long Islands stränder och att Kazikerna skola kallas åter till Montezumas fallna tron — till honom låter denne närsynte glasögonsorm Röde Jack tala om statistik och darwinism och hydro-litho-fono-foto-chromotrallala! Har du någonsin maken hört, o broder!

Jag kunde naturligtvis inte annat än instämma med min vän och sporde honom samtidigt, huruvida inte de sista åren hade törnestrött banditbanan och jagat det otroliga ur världen.

— Nåja, på landbacken är det ju inte mera detsamma som fordom och det kan gå långa tider om, då Präriens Fasa inte har det för fett, må du

tro. Upptäckarne hafva varit och snokat i alla vinklar och vrår. Stanley, Emin, Brazza och Peters hafva så godt som förstört marknaden i Afrika, Hedin och Landor hafva korsat Asien för att nu inte tala om Vambéry och Mustafa eller om din synnerlige vän Langlet, den där äfvenledes tyckes arta sig till att blifva en sådan där vandringsman som lotsar sig in i de okända näjderna och sedan sätter sig ned att pränta på papper hvad han hört och sett, allt till de små europeiska barnens förnöjelse. Nej, numera finnes det egentligen ingen enda fläck på jorden, där man kan vara absolut säker att inte stöta på en tom anjovisburk . . .

— Än sjöröfvarebranschen då?

— Åh, vi få inte klaga! Då och då gör man ett kap som inte ger de goda gamla tiderna efter, när dödskalleflaggan fladdrade på alla världens haf och barbareskstaterna togo svartskatt af all världens nationer. Det finnes ännu öfverflöd på små feta kinesiska djunker i Tonkinviken och de långa smäckra galejorna från Guinea få duga, äfven de.

— Men sådant där ser man dock aldrig refereradt i tidningarne.

Den svarte hämnaren på Spanska sjön tog an en min, som sutte han inne med de sjuttio uttolkarnes samlade visdom och han sade långsamt och eftertryckligt:

— Ack, min broder, de stora pappersdrakarne hafva för vana att yttra sig om antingen mer eller mindre än de veta. Och för resten finnes det mången god ting mellan Kap Verde och Yukatan, som inte Reuters office har en aning om!

— Det gläder mig af hjärtat att så är; det lär oss att inte alltför hårdt strama åt fantasiens tyglar. Men nu till dig själf! Du var ju ung när min farfader var ung, du hade inte åldrats då min fader första gången mötte dig, och du är densamme ännu den dag i dag. Säg, börjar då inte din arm mattas, börja inte dina segel slakna och din kompass peka hän mot det där hafvet, hvars sagoblå vågor aldrig skölja någon kust?

— *Det finnes alltid land på andra sidan hafvet.* svarade min sällsamme vän i det han reste sig. Och du vet ju, o broder, att min bana icke mättes ut med hvardagsmått. Näppeligen tror jag att vi ännu hafva hunnit till slutet, vi farans furstar. Så länge det unga folket ännu hyllar oss, går solen aldrig ned öfver våra riken. Men när fjortonåringarna icke längre förmå fatta den tjusning, som ligger uti att stålskodd ila fram öfver nattgammal, bågnande is eller att tum för tum klättra ut på den halfmurkna, knakande grenen för att nalla den rödkindade grawensteinaren där ytterst — och hvad är väl för resten

hela lifvet med dess sträfvan annat än en sådan där äntring mellan himmel och jord efter äpplet längst ut på grenen — när mina skägglösa följessvenner emballera sig i mostrarnas ylleamier och stirra sig närsynta på Euklides åsnebrygga, när civilisationen och kulturen och pedagogiken och allt hvad det heter med de där moderna öknamnen, när allt detta sammanlagdt har dräpt den heliga, tanklösa dristigheten och den stolta eggande längtan till de stora skogarna, de stora hafven och de stora bragderna, då gräfver den siste mohikanen ned sin tomahawk, då rida Röde Jack och Falköga och den gamle kaziken af Tehuantepec hän mot höjder, dit ingen tanke mäktar följa dem, då mannar jag rå och träder upp på min kommandobrygga och fäller facklan i krutdurken. När Sveriges pojkar blifvit mamseller, då dör Den svarte hämnaren på Spanska sjön!

— Då dör du aldrig, utbrast jag och räckte honom handen till afsked, ty han hade tagit upp sin guldtränsade kalabreserhatt och axlat sin fotsida kappa, då dör du aldrig . . .

Han svarade ej. Men ingen som kände honom rätt, kunde misstaga sig på den blick af hoppfull visshet, som sköt fram ur hans vilda, vackra öga, på den stolta kungabugning, med hvilken han bjöd mig sitt farväl, farans furste, fursten öfver det unga folket

med flygande fanor och snabba pulsar och klara ögon och duktiga näfvar.

Så försvann han då, min vän af fordom, vände åter till skeppet som bidade honom vid de yttersta fräsande bränningarna, där Landsorts fyr med sitt enda stora öga stirrar ut i den månlösa, snötunga januarinatten. Så kapade han sina kablar och hissade sina segel och styrde söderut, söderut mot bragderna och solen!

DET SVARTA MÄRKET.

Det svarta märket.

Ett litet kvadratiskt kontorsrum i ett af de smala sextonhundratalshusen vid Skeppsbron, hvilka från ofvan till nedan äro inredda till affärslokaler eller varumagasin. Tvänne brand- och dyrkfria kassaskåp, tvänne pinnstolar och en hög pulpet; på väggarna ett par urblekta kartor, några brokiga engelska ångbåtsannonser och ett pendelur. — Ehuru det är midt på dagen äro de bägge gaslågorna tända, ty själfva solen drager sig för att tränga in i detta dystra Mammonstempel.

En gråblek, pussig gammal man med slappa, tunga anletsdrag sitter vid den nötta, nedbläckade pulpeten och låter med metodisk långsamhet pännan träget glida öfver konossement och växlar, öfver kvitton och fakturor.

Blott han ville kunde han få utbyta det kvafva, instängda kontorsrummet mot en gladare och mänskligare omgifning. Han kunde få ro ut i vassbrynet

en junimorgon och vittja ryssjorna medan den svaga brisen strör blanka silfverdalrar öfver insjöviken, han kunde få gå vilse i stora, dunkelgröna skogar för att på sistone finna det förtrollade slottet i skepnad af en liten rödmålad stuga och där äta sig sjuk på filbunke och smultron, han kunde få sitta vid det öppnade fönstret om kvällarna och läsa Sokrates försvarstal tills det blef så skumt att han måste lägga ifrån sig boken för att i stället lyssna till den outtröttlige kornknarren där strax bakom ligusterhäcken.

Men han önskade intet af allt detta. Han önskade endast att ständigt få sitta på sin höga, gnisslande skrufstol och fylla sifferkolumner och kassaskåp såsom han gjort två tredjedelar af sitt lif. Ingen martyr hade kunnat sträfva strängare för sin gloria än han hade knogat för sin stackars lilla million; ingen fältherre efter vunnen drabbning kunde vara stoltare än detta usla kryp i sitt råtthål efter en lyckad kupp eller en konkurrents bankrutt.

En vetenskapsman i sin studerkammare, en landtman bakom plogen eller en major för sin bataljon, alla öfva de en god och ärofull gärning. Och det förvånar ju ingen, att folk mödar sig med dylika värf, äfven om deras förmögenhetsförhållanden tilläte dem att lägga händerna i kors och blåsa rökringar.

Men att en människa, den där ärft eller förvärft fullt upp, riskerar både sin välfärd i detta lifvet och sin salighet i det nästa, blott och bart för att spekulera i kaffe och därigenom mångdubbla en rikedom, som hvarken gjort henne själf eller någon annan det bittersta gagn, detta är en företeelse, belägen matematiskt midt emellan brottslighet och idiotism.

De helsovidriga följderna af ett oafbrutet stillasittande, af ett ständigt kalkylerande öfver siffror och konjunkturer hade först på ålderdomen börjat framträda mera påfallande. De yttrade sig i allmän kraftnedsättning och sparsamt inträffande svindelanfall. Läkarne hade därför bestämdt tillrådt honom att alldeles öfvergifva affärerna eller att åtminstone skifta klimat för någon tid. Men hur det nu var, låg där alltid en ouppgjord affär mellan honom och hvilan. Hvad mer om helsan svek, han var dock hunnen dit han ville: han hade pängar. Förr i världen hade han varit herre till mångahanda ägodelar därjämte. Han hade haft vänner samt aktning för och af nästan, hade haft en god nattsömn och ett bullrande skratt och en tår i ögat. Men med tiden hade han låtit allt det där fara, hade förvandlat det i anvisningar och depositionsbevis, ungefär som vildarna, de där utbyta pärlor mot eldvatten.

Just i dag var grosshandlare Wilén vid ett afskyvärdt lynne. Visserligen hade man ju tillrådt honom att framför allt undvika hvarje häftigare sinnesrörelse. Men kaffet hade plötsligen börjat falla, och inför detta faktum krympte det öfriga universum samman och blef till intet. Några veckor förut hade han nämligen köpt några tusen balar Java från Brasilien, och nu gälde det att draga sig ur spelet med minsta möjliga förlust. — Vid sådana tillfällen sutto bokhållarne i förrummet en smula darrhändta, ty de visste alltför väl, att den minsta trögtänkthet eller försumlighet var ungefär liktydig med en afskedsansökan.

Så knackade det på dörren, och en livréklädd, bugande betjänt visade sig med ett stort konvolut.

— ? ?

— Jo, fru Holdt, bad mig lämna detta till herr grosshandlaren samt hoppades att jag skulle få hämta svar i morgon.

Wilén brummade något otydligt, vinkade åt karlen att aflägsna sig och slet otåligt upp kuvertet.

Det innehöll en subskriptionslista jämte några rader, så lydande:

Bäste Herr Grosshandlare!

Uppmuntrad af den lysande frikostighet, med hvilken Ni ju städse plägar behjärta de eländas och

nödlidandes sak tager jag mig friheten tillställa Eder medföljande lista. Som Ni ser äro de eventuella gifvarnes namn redan af mig utskrifna och hvarje bidrag fixeradt till tio kronor.

Ni behöfver således endast efter Edert namn teckna ett ja, eller, något som jag knappast tror mig befara, ett nej. — Den sålunda samlade summan tillfaller en onämnd familj af öfverklassen, hvilken genom en följd af olyckor bragts till tiggarstafven. Med anledning häraf kommer såväl insamlingens orsak som ändamål under inga omständigheter till offentlig kännedom.

Med största högaktning
Marie Louise Holdt.

Nu gick den sista resten af hans tålamod, och han gaf lösa tyglar åt sin ilska, hvilken ditintills endast något så när stäfjats af läkarnes förmaningar.

— Jo, sådana äro societetsdamerna! Tigga med granna fraser för sina usla, ruinerade bekanta . . . och sedan hålla alltihop så rysligt hemligt, förstås . . . inte få så mycket som ett litet pressomnämnande en gång . . . nej, drag nu åt h—e! . . . Intet för intet, det är August Wiléns lösen . . . men hvad i Herrans namn . . . ah . . .

Gubben hade i ett nu blifvit krithvit. Han reste sig hastigt för att ringa på biträdena. Men

innan fingret nått den elektriska knappen sjönk han medvetslös ned på korkmattan.

Hela regnbågens färgskala ilade förbi hans slutna ögon, och skiftningarna blefvo allt intensivare tills de slutligen öfvergingo i den outhärdliga glans af purpradt guld, inför hvilken han vändades och vred sig i vanmäktig ångest. Han tyckte sig föras fram med svindlande fart genom omätliga rymder. Högre ständigt högre bar det ända tills han fann sig stå vid Paradisets stängda port.

Hunnen dit hejdade han sig ett ögonblick, funderande öfver hvad han skulle andraga till sin favör för att blifva insläppt. Inte var det ju särdeles mycket han i detta nu hade att skrifva upp på kreditlistan. Men han sökte tröst vid den tanken att flertalet förmodligen inte var bättre utrustadt än han.

För öfrigt var han inte ensam, ty före honom fanns en man af sällsam skepnad. Han var en tibetansk bandit, inte en buddhist, utan en bon-dyrkare, från Tengri-Nor och han hade stupat när hans band öfverföll en karavan, hvilken förde borax och pälsverk öfver till Maharajahn af Bhutan. En lång, ståtlig karl var det med smärta men starka lemmar, svarta, något snedställda ögon, kaffefärgad hy och brunt, stripigt hår. Han hade tydligen fallit redan

i början af träffningen, ty hans långa, hvita päls bar hvarken fläckar eller refvor. Men vänstra sidan af hufvudskålen var något inplattad; det var där karavanförarens kedjeklubba träffat honom, det var dödsmärket.

Försagd och skälfvande närmade han sig porten och slog på; så försvann han ur den andres åsyn.

Wilén bidade ännu en stund. Men när han tyckte det blef nog, lade han sin stora, fula näfve på den tunga portklappen och dunkade trenne slag. Strax hörde han inifrån ett dämpadt rassel af nycklar och huru en af dem sattes i låset till dörren, hvilken strax sprang upp.

Grosshandlare Wilén måste hastigt skymma blicken med händerna för att inte bländas af det utströmmande ljuset. Det är inte godt för dem, hvilka hela sitt lif suttit på ett mörkt kontor och räknat pengar att helt plötsligt blifva ställda öga mot öga med en stråle af den himmelska härligheten.

Där stod nu Petrus af Betsaida i sida, hvita kläder med de bägge gyllene nycklarna i sin hand och det blida, en smula ironiska draget öfver de tunna, raka, vältaliga läpparna. Redan då han vandrade vid Meroms och Genesarets stränder, hade hans tvärsäkra, träffande infall och harmlösa skämt mer än en gång kommit Mästaren att le sitt flyktiga,

obeskrifliga leende åt det bästa hufvudet, den skarpaste tungan, det eldigaste lynnet och den svagaste karakteren bland de tolf.

— Hvad hette du, min vän?

— Jo, förlåt . . . mitt namn var visst Wilén . . . Aug. Wilén & Comp. . . . Jag undrar just om . . . skulle det inte vara möjligt . . . jag törs väl inte be att få stiga på . . .

Åter spelade det egendomliga leendet vid dörravårdarens munvinklar.

— Gjorde du dig bekväm därtill medan du ännu fanns därnere?

Den frågan hade Wilén beredt sig på, då han väntade utanför porten. Han harklade sig dock länge innan han en smula nervöst stammade.

— Jag tillhörde Föreningen för välgörenhetens ordnande . . .

Tydligen fäste sig Sankte Per inte det bittersta härvid, ty han fortfor att se spörjande ut. — För resten är det inte ovanligare att höra en ockrare utöfva offentlig filantropi än att se en tax gå barfotad.

Efter en pinsam paus fortfor Wilén:

— Jo, förra året gaf jag två tusen till de fattiga.

— Sedan du förtjänat tio gånger denna summa

på en enda leverans, ja. Om du drager dig till minnes de närmare omständigheterna vid den där leveransen, tror jag näppeligen att du bör vidröra den. Kommer du ihåg hvad du blandade i kaffet?

Aug. Wilén & Comp. rodnade för första gången sedan han gått och läst: Hans virriga tankar irrade hopplöst i minnets lönligaste vrår. Ändtligen klarnade hans ansikte.

— Jo, så har jag testamenterat hundra tusen kronor till ett sjukhus . . . hundra tusen kronor . . .

— Den vida beryktade Wilénska fonden, ja, afbröt honom Sankte Per. Hör du, min vän, har du någonsin varit på teatern?

Aug. Wilén bröstade sig en smula.

— Tror jag det! Hade abonnement på Operan, fast jag sällan hade tid att gå dit.

— Nå men då har du säkert ej kunnat undgå att lägga märke till, hurusom de dåliga aktörerna ofta själfva köpa sina lagerkransar, hvilka de låta vaktmästaren kasta in på scenen, när skådespelet är slutadt. — Vi förstå hvarandra ser jag . . .

Aug. Wilén svarade ej; han teg.

Men Sankte Per fortsatte:

— Du lefde i sjuttiotre år. Under hela denna tid gjorde du aldrig det goda för dess egen skull. I världens ögon öfvade du mången gång barmhär-

tighet, men aldrig gjorde du det utan att skaffa dig själf en fördel. — Därnere sitta de stora tänkarne vid sina arbetslampor, där stå talarne på tribunen och lotsen vid ratten, där vaka läkarne vid sjukbäddarne och astronomen vid teleskopet. Alla och hvar och en i sin stad bidraga de att skingra mörkret, att lätta lidandet, att höja själen ur hvardagsmödans grus, att förbrödra jordens söner och döttrar, att trösta, glädja och försona. Men du har suttit fegt inkrupen i ditt svarta hybble och så godt du kunnat bidragit till att göra konkurensens förbannelse allt hårdare att vidga klyftan mellan de timligen rike och de timligen fattige. Allt hvad helgonen, martyrerna, filosoferna, drömmarne sten för sten byggt upp, det har du i egoistisk blindhet, utan ansvarskänsla och utan intresse för nästan, omedvetet sökt att rifva ned . . .

Strax innan du kom, släppte jag in en tibetansk bandit, fallen i en skärmytsling. Medan han lefde, fasade hela trakten för hans illdåd, och dock vandrar han nu i de Saligas ängder. Ty olikheten mellan honom och dig var, att världen endast kände till det onda han verkat, aldrig det goda. Med dig har förhållandet varit omvändt. — Dock, min Herre och Mästare vill ingen syndares död. Han gifver dig ännu en tid att vandra på jorden. Om

den blir kort eller lång, vet ingen utom han allena. Men sök att använda denna nådatid till en enda god gärning. Sök nu att göra det goda för dess egen skull, ej för att blifva prisad på torgen eller vinna timlig fördel. Vi skiljas nu; vi ses igen. Men kom då ej tillbaka med det svarta märket, med den eviga fördömelsens svarta märke på pannan. Kom igen efter en enda ädel gärning och du skall samlas i Paradis med Magdalena från Magdala och den botfärdige röfvaren. — Petrus af Betsaida, Jonae son har talat. Minns mina ord och farväl!

— — — — — — — — — — — — —

Kontorsrummets konturer började nu framträda ungefär som när man framkallar en fotografi.

Grosshandlare Wilén gned sig i ögonen och stirrade omkring sig, länge och häpen, tills han slog upp sitt torra skratt.

— Nej, jag har då aldrig varit med om maken! Hvilka vanvettiga fantasier, man kan trolla fram under dessa svimningsanfall. — Jag får bestämdt lof att telefonera till doktor Edlund och bedja honom komma hit och ge mig litet digitalis eller hvad det är han brukar skrifva.

Så stapplade han fram till telefonen och ringde upp.

— Är det doktor Edlund själf?

— Joo, det är grosshandlare Wilén.

— Åjo tack; riktigt bra är det inte. Jag har nyss haft en svindelattack igen och då kom det för mig en hel hop tokerier. Himmel och helvete och hela den teologiska vattvällingen! Nu måste doktorn komma hit tvärt och ordinera något åt mig. — Jag orkar verkligen inte stå vid telefonen längre, ty jag känner mig en smula konstig i hufvudet. — Tackar, så mycket; jag räknar på det.

Grosshandlare Wilén ringde af och återvände till skrifbordet. Som han satte sig ned föll hans blick på fru Holts bref.

— Ja visst, där ha vi ju den fördömda tiggarelistan, som så när gjort mig galen! Men det vore väl tusan om jag inte skulle vara karl för min hatt. —

Eldröd i ansiktet af hastig vrede, hvilken han inte längre brydde sig om att beherrska doppade han pennan och skref i marginalen efter sitt namn ett ostentativt stort *NEJ*.

Men likt oxen som faller för yxhammarens slag segnade han ned öfver pulpeten. Den häftiga ilskan hade fört med sig en upprepad svindelattack.

En stund därefter infann sig doktor Edlund. Hans patient satt kvar på sin höga skrufstol, satt

lutad öfver bordet med armarna utbredda och ansiktet begrafvet i affärshandlingar.

Läkaren undersökte honom noggrannt och mumlade något om hjärnslag.

Så hade då Aug. Wilén gått ur tiden, hade dött som han lefvat bland konossement och växlar, bland kvitton och fakturor. Och hans ansikte var lika hårdt och kallt och lugnt som hade han endast somnat in ett ögonblick från hvardagssläpet.

Men då han sjönk ned öfver pulpeten, hade hans ansikte vidrört det gigantiska NEJ han med nydoppad penna nedskrifvit. Det sista ord han fästat på papperet hade tryckt det svarta märket på hans panna . . .

SISTA JULAFTONEN PÅ VALLÖ.

Sista julaftonen på Vallö.

(Ur en längre berättelse: *De gamle herrarne*).

Vet du, min värderade vän, om det ännu finnes något ställe i detta orons och jäktets och industri-slafveriets förtappade och förbannade tidehvarf, som är värdt det stora, varma, välsignade namnet hem, så är det gamla Ulfsta. Och det är mitt hjärtas innerligaste uppsåt, att, kommer det en gång till ofred här i landet, så att den grönrockade fiendens gevärspipor skulle glittra i månskenet mellan den långa lindalléns brunbarkade stammar, då reste jag mig från frändernas lag och drack min heta långtoddy i botten och gick ut på trappan och reglade den tunga porten bakom mig och ställde mig där med svärdet i hand, bredbent, trumpen och tvär och slogs tills jag stöp för gamla Ulfsta och alla de kära det hyser och hägnar inom sina hvitrappade murar.

Allt sedan jag metade upp mina första, spratt-

lande sarfvar ur Ulfstasjöns sandbottnade djup, alltsedan jag första gången fälde kastande räf i de ovägade, villsamma Ulfstaskogarna har det varit mig en lifvets dröm att en gång sitta herre på fädernegården. Och den drömmen förlorar ingenting af sina vackra färger, därför att jag vet att den aldrig kan varda till verklighet, att jag aldrig, likt Holbergs hjälte, kan blifva väckt därur af ödmjukt bugande underhafvande eller lakejer med silfverhandfat.

Ty huruledes en fattig inspektor med tusen banko om året och allting fritt skall mäkta lägga af tillräckligt att lösa tvenne bröder och fyra systrar ur en gård, den där går löst på en half kyrksocken, är en nöt, hvilken jag trotsar de yttersta tidernas aflärsjobbande pirater att kunna knäcka utan att spräcka tänderna. Förordningen om brors och systers lika arfsrätt har drifvit tusentals familjer från den jord de fordom besuto, så att i våra dagar torde nog de vara lätt räknade, hvilka efter lyktade bragder få lägga upp och rigga af sina trötta drakar vid barndomshemmets vänliga strand för att vakta vinterbrasan vid den härd, där de först hörde sagorna om Svipdag och Adil, om Hjalmar och Angantyr.

Under skoltiden vistades jag merendels på Vallö såsom lekbroder åt min kusin Karl-Fredrik, ty far och mor höllo det säkert för en afsevärd lättnad

att för någon tid slippa bekymra sig öfver åtminstone en af de sju linhåriga bråkstakarne. — Men julhälgen tillbragte jag ständigt på Ulfsta.

Ack, huru intensivt längtade man inte hem till landet de sista dagarne före höstterminens afslutning! Hvarje år i början af december brukade jag på ett pappersblad, vanvördigt utrifvet ur latinska kriaboken, rita upp en mängd sträck till samma antal som det återstod mig timmar att sitta på skolbänken det året. Med hvarje lektion, som var liden, korsades ett streck, och när så alla voro korsade, präntade man med en mängd öfvermodiga slängar ett kalligrafiskt häpnadsväckande: FINIS MALORUM, ty då var ju ändtligen frihetens dag ingången!

Och huru svårt hade man inte att somna den aftonen! »I morgon kväll är jag hemma på Ulfsta, i morgon kväll ska' vi koka knäck och damma på hvarandra med skinnkuddarna i pojkrummet». — Den tanken höll en vaken bättre än starkt kaffe. Sedan upp i otta morgonen därpå för att hinna med sjutåget. Fasligt med folk vid centralen! Man knuffades och trängdes, man trampades och snafvade. Men ingen blef ond och ingen blef snäst, ty det var jul.

Så brusade tåget söderut, genom Liljeholmstunneln, mot hemmet. Skogar och herregårdar dansade

mig lustigt förbi, men jag frågade inte ett dugg efter dem. De stackarne lågo ju i Stockholms län, detta Stockholm, för hvilket jag haft en oöfvervinnerlig motvilja, alltsedan man först släpade mig dit att proppas med ett vetande, hvarefter jag gu'nås aldrig törstat. Men när så den frustande ånghästen galopperat öfver den lilla bro, som är slagen öfver Sigtuna å i Vårdinge socken, då kände jag mig som skotten på sitt hemlands hed, ty först nu var jag riktigt inne i Sörmland.

I fjärran öfver alla svenska utsikters blånande barrskogsfond reste sig Gåsinge gamla kyrka, och Södertuna slott skymtade fram mellan de aflöfvade ekarna på Fröstunasjöns norra strand.

En kvart senare satt man vid kusk-Gustafs sida i den breda kibitkan, hvilken med sjungande bjällror och frustande hästar lätt och lustigt slinter fram mot hemmet.

Fullt med folk är det ständigt på Ulfsta under julhelgen. Då komma fastrar och mostrar och farbröder med stalldrängar och kammarsnärtor och julklappar kuskande dit från halfva Sörmland, och den hädade och häcklade släktkärleken gör för en enda gång hvad den kan för att jäfva sitt dåliga rykte.

Gamla ogifta fastrar visa en stadig böjelse att frångå sina ekonomiska principer samt blifva lättare

både om pungen och hjärtat. Tvärviggar, som långsamt slitit ut sig i rikets tjänst, tina märkbart upp och gifva byråkratfasonerna på båten samt äro alldeles förfasligt hemlighetsfulla angående vissa digra paket de smyga ned i den stora klädkorgen, hvilken burits in i salongen. I trappor och korridorer och i återseendets ogrumlade fröjd kyssa vi länge och samvetsgrant det yngsta och fagraste vi disponera öfver i kusinväg på spinnsidan till mycken öppen förtrytelse och mycken dold gamman för de sålunda ompussade flickungarna.

Lukten af julklappslack härskar suveränt hvart man vänder sig i de tjugunio rummen, biljarden i biblioteket har fått en ny duk i stället för den gamla, lappade, på den smala viken ligger isen blank och glansig och i skogarnas snö kan jägaren följa villebrådets spår lika ledigt som om Jösse eller Mickel, likt sagans prinsessa, strött bohvetegryn efter sig. —

Säg mig då, käraste vän, är det inte ett ställe att lefva på och att dö för, detta gamla Ulfsta!

Så hade jag firat midvintern år för år ända till den sista, ty då blef jag tvungen att resa till Vallö. Ack, aldrig skall den gå ur mitt minne, den sista, aningsfulla julaftonen där. — Karl-Fredrik var borta sedan länge då, och de bägge gamla ville så gärna

se ett ungt ansikte ibland sig, ville höra en ung röst bryta de stora salarnes kalla tystnad. I midten af december fick jag sålunda ett bref från moster, hvari hon ändtligen bad mig komma dit.

Nå, jag reste efter mycket betänkande, och gamle Elis var emot mig vid stationen med släde och vargskinnspäls och alla de andra grejorna.

På Vallö gård stod röken kapprak ur alla fyra skorstenarna, och pigorna sprungo som yra höns om hvarandra. Där bryggdes och bakades, där skurades och fejades.

De bägge gamle visste förstås inte huru väl de ville mig, och jag bjöd till att efter bästa förmåga sätta julstämning på det hela. Innan någon visste ordet af hade vi hunnit fram till den stora dopparedagen. På gården stodo störar med hafrekärfvar, och i stora salen hade jag klädt en gran, så brokig och grann som blomsterrabatten utanför ett klockareboställe.

Julaftonen var för mig hopplöst flack och jag kunde inte låta bli att då och då sända en tanke till hemmet. Jag visste ju, huru dansen gick, huru skratten skallade då klapparna brötos.

På Vallö präglades allt af en styf högtidlighet, i hvilken jag hjärtfrös. — Jag tyckte det verkade komedi, nästan likt en lösryckt scen ur Don Ranudo

di Colibrados, denna oändligt vidlyftiga och ceremoniösa supé, som serverades oss tre ensamma människor i den stora salen på Vallö, hvilken väl kan rymma sina två hundrade personer. När måltiden ändtligen blifvit undanstökad och granen tändts, väckte den gyllene hochheimern morbrors gamla hågkomster till lif. Siratliga herrar i spännhalsduk och frack med blanka knappar, sköna damer i korkskrufslockar och storblommigt siden trädde fram ur förgätenheten.

— Mycket har skiftat färg och form sedan jag för femtio år sedan gjorde mitt första möte på Malmslätt under salig general Lowisin, sade morbror Erland. Det är inte många kvar af dem härnere, hvilka nämndes först då vi nämnde våra bästa namn. Göran Clodt på Loos hade fyra vackra systrar, stackars pojke, hvilka alla blefvo gifta och så kommo svågrarna till honom med fyratiofem års förordning på fickan och drefvo honom af gård och grund. Waltinson på Nyby trodde blindt på Liatorpsgrufvorna och torfmossarnas framtid och våra slumrande millioner och allt annat nymodigt drafvel samt slukades omsider af aktiekraschen på sjuttiotalet. — För resten har jag aldrig riktigt fått klart för mig hvad de mena med Sveriges slumrande millioner: mena de folk eller pengar? — Daniel Broman på

Tongstaholm spelade bort sin fars, sin hustrus och sina barns förmögenhet och lefver nu fyra trappor upp i Vasastaden borta i Stockholm på de nådegåfvor, som svågern låter falla från sitt bord. Jag har hört sägas, att där står en blomkruka i hans fönster, och jorden i den krukan är det enda han äger kvar af de tolf hundrade tunnland, som lydde under Tongstaholm.

— Det räcker i alla fall att strö öfver kistan, säger gamle Daniel, det räcker i alla fall till kistan. Stackars Daniel, han får aldrig mera något hem hvarken i lifvet eller döden — aldrig mer.

Holmarna och Copperusarna och Keffenbrinkarna sofva allesamman från den förste till den siste under sina kors på Tuna kyrkogård, lyckligt i lä om alla hypotek och nådiga förordningar.

Sten Plate, den siste af namnet, halte excellensens son, du minns — nej honom kan du inte komma ihåg; han var ju före din tid — Sten reste upp till Stockholm och gjorde lycka, som det heter. Det fanns inte något modernt öknamn han inte bugande lät gifva sig för att stiga ett pinnhål högre, inte en modern vinglare han ej drack brorskål med för att varda prisad på torgen. Ryktet vill veta, att han är den ende person i vår politiska historia, hvilken blifvit liberal på en natt. Och så fick han

då ändtligen sin landshöfdingestol borta i Åvävlaland, sedan ministären där han satt stupat på en frihandelsfråga. — Stackars Sten, jag råkade honom för ett par år sedan. Han var så skranglig och gul och tandlös som en äldre änkenåd. Jag sporde, om han aldrig mer ämnade sig till Platehus. — Jo, mumlade han och tittade bort, jo, när jag blir död.

Jag visste, att han sade så, emedan han skämdes för faderns porträtt som hänger där. Ty halte excellensen kunde nu aldrig med lycksökare. — Det var en hedersman i den stora, svunna stilen, halte excellensen. Han höll ett magnifikt hus och där träffade jag vid flere tillfällen Herman Falk, hofjägmästaren. — Har jag talt om för dig, huru han började sin bana?

Den historien hade jag hört tjugu gånger så visst som en. Men jag tyckte det var synd att störa morbror nu då han som bäst var i farten. Därför gjorde jag en nekande rörelse och bjöd samvetsgrant till att se så intresserad ut som möjligt.

Brukspatron Brandholm tömde ännu en remmare, och sedan föllo hans ord ungefär så här:

Det var under tiden omedelbart före Gustaf IV Adolfs afsättning. De sammansvurne hade afslutat rollfördelningen: hvar och en hade gått att uppsöka sin plats på skådebanan. Georg Adlersparre skulle

föra vestarmén mot hufvudstaden för att kväfva befarade oroligheter.

Mönstringsdagens morgon var inne, och folket stod redan under vapen i bidan på att fanorna skulle höjas. Adlersparre satte sin gångare i paradgalopp och tvang sina tunga drag till ett kungaleende, då han, dödstrött efter ännu en sömnlös natt, genomvakad vid Sveamoderns sjukbädd, red förbi de skyldrande gevären och de sänkta sablarna. Så höll han inne framför värmländingarna, spände sin flammande hjälteblick i deras öfverste och sporde på det tvärhuggna, misstrogna sättet med sin fräna jämtlandsbrytning.

— Kan jag lita på regementet?

Gamle von Gertten saluterade, vände sig till kompanicheferna och upprepade frågan. Alla svarade obetingadt ja, alla utom en, och denne ende bröt genast af värjan mot knäet under förklaring att han ej ämnade strida mot sin svurne suverän.

Det ryckte och slet kring Adlersparres tjocka läppar; hans häst vändades och stegrade sig för det häftiga rycket i tränsen. Men öfversten vädjade till de öfriga officerarne på kompaniet, om någon af dem djärfdes svara för folket.

Det blef tyst en minut, en outhärdligt lång minut; så steg en spänslig, skägglös fänrik fram. Honom kände allt manskapet likasom de hade känt

hans far och farfar, hvilkas åkrar de plöjt och hvilkas oxar de vattnat. Spändt lystrade de till den unga, friska stämman, som dristigt skar igenom den klara marsmorgonen. Och han sade:

— Gossar, kungen har burit sig åt som en ynkrygg. Han har antvardat Finland ryssen i våld och umgås med allsköns koppstolliga funter, så att nu är det ingen annan vånn än att vi få gå mot Stockholm och taga honom hans krona af samt ställa riket till rätta igen . . .

Då sneglade Värmlands jägare på fänriken, då sneglade de på hvarandra, brydda och månghågsne, tills ett gammalt gråskägg, som lärt unge herrn björnskyttets genesis hemma på Risäter, klef fram och drap tystnad och tvekan.

— Ja, si går herr Herman med, så nog jädan gå vi andra ock!

— Ja, ja, ekade det från kompaniet, nog gå vi la' med dit unga herr Herman går . . .

Så höjdes då fanorna, de gamla stolta fanorna med ett fältslag i hvarje flik, att vaja för sekelmorgonens vårvindar, och den skägglöse fänriken gick för kompaniet. Ung var han, yngre än hvem som helst af dem han förde. Men han var ju af de gamle herrarnes blod. Och dem hade de alltid följt, hvarför skulle de då ej följa honom?

Ty, ser du, hedersbror, därtill voro ju die alten Herren födde, och därtill voro de komne i världen, att de skulle föra folket an och föra dem an med ärone . . .

Så satt den gamle Vallöherrn försjunken i minnen och talade om den tid hans hjärta begrät, om bragder som bleknat och klingor som dragits. Och den lilla torra gumman, som följt honom genom nöd och lust på det gammaldags trofasta och enfaldiga sättet, hon lyssnade denna afton lika uppmärksamt på hans sägner som då hon första gången hörde dem för ett halft sekel sedan.

— Det är så intressant att höra Brandholm relatera, brukade hon smålmysande hviska till mig med en liten förnäm skorrning på de franska r:ena. Man tror alldeles att han varit med själf. —

När så ljusen voro nedbrunna och julpsalmen läst, kysste jag morbror och moster på hand och gick upp på mitt rum i östra flygeln.

I långa korridoren, spökgången, de kalla den, emedan gräsliga saker påstås hafva timat där den tiden, då Keffenbrinkarna skrefvo sig herrar till Vallö, satt gamle Linus, ensam, skrockfull och giktbruten vid ett ängsligt flämtande ljus, med de ålderdomsskälfvande händerna fromt knäppta öfver Psaltaren. Han vaggade långsamt af och an med hufvudet och suckade så tungt, så tungt som bure han all världens ve.

Att se honom där förvånade mig inte stort, ty det var nu en gång hans vana att stöfla omkring med sitt ljus hela nätterna i det stora huset, som låg och slumrade bak fälda gardiner.

— Det är inte riktigt när alla sofva, ty då gå de gamle afdöde herrarne igen för att vakta den skyddlösa gården. Då stiga deras bleka hamnar, en för en i långsam rad upp ur grafkoret vid Tuna kyrka och vandra omkring där de en gång lefde på jorden, brukade han hålla före, då morbror godmodigt raljerade med den hvithufvade gamla nattugglan för hans evinnerliga väktaremani.

Vanligen fäste sig därför ingen af hemfolket vid hans besynnerligheter; hans märkliga åtbörder kommo mig dock att lägga min hand på hans axel och spörja, huruvida där stode något på.

— Hur är det fatt gamle Linus, hvarför sjunger du inte din julpsalm och tager dig ett ärligt julrus med de andra nere i storstugan, utan sitter häruppe ensam och kurar den kväll, då ju människor eljest pläga sluta sig tillhopa i öflig gamman? —

Linus hörde inte just väl; dessutom var han nu inte af det slaget som svarar på tal i brådbrasket. Men han grep mig om armen och fick mig fram till fönstret.

Det var barvinter det året. Hela marken låg

så kall och svart och död som mullen på en nyskottad graf. Inga glada bjällror pinglade, inga hvita täcken värmde de sådda gärdena. Därtill var himlen mulen och stjärnlös. Här och hvar knäckte stormen några torra grenar, hvilka måhända hoppats få sitta kvar och dölja sin ofruktsamhet bland nästa sommars bladmassor. Det var icke en natt, sådan man älskar att tänka sig den största och skönaste och rikast välsignade på året.

— Säg mig, *ser* herr Karl Arvid något?

— Aldrig ett dyft, käraste Linus, aldrig ett dyft. Där är ju svart därute som i en kolryss. — Jo, nu tycker jag mig verkligen se några torra lindlöf dansa dödsdansen på gården. Men det måtte väl i all världens dar inte innebära något mystiskt. — Eller hur?

— Säg mig, *hör* herr Karl Arvid något då?

— Ja, hvem hör inte att det blåser alldeles blixt tunnor rasande. Huru många af de bofälliga gamla poplarna tror du skola stå natten öfver?

— Ja, det stormar . . . Barmhärtige himmel hvad det stormar. Jesus Kristus hålle sin allsmäktiga hand öfver alla dem som åka öfver sjön i natt. Isen remnar oupphörligt i långa underliga sprickor; på milshåll hör man braket . . . O, Gud, hörde herr Karl Arvid huru det dånade till därnere just nu . . .

det är strömkarlen, det är strömkarlen, som ropar efter lik.

Han höll mig fortfarande kvar med den ena handen under det den andra skälfvande omfattade det ängsligt flämtande ljuset, hvilket i draget från fönstret oupphörligt hotade att slockna. Det suckade och hviskade, det tisslade och tasslade i alla råtthålen och i de otäta tapeterna. De gamla porträtten af längesedan multnade Vallöherrar, hvilka senare generationer hängt undan däruppe, fingo ett egendomligt lif i det osäkra ljusskenet. Det hade verkligen varit eget, om man inte skulle blifvit en smula vriden, när man gått och vankat i en dylik miljö så länge som gamle Linus.

Sömnig som jag var sökte jag emellertid sakta lösgöra min arm. Men med ens blef hans grepp orubbligt som ett skrufstäd och han hviskade hastigt och tyst liksom rädd för sin egen stämma:

— Vet herr Karl Arvid hvad det betyder, om det stormar den natt, då vår Herre och Frälsare föddes till världen?

Jag skakade på hufvudet. Vi, upplysningens barn, hafva aldrig reda på sådant där. — Då släppte gubben min hand och stirrade blekt ut i den mörka heliga natten.

— Det betyder herredöd, herr Karl Arvid; det

betyder, att gamle patron Erland innan nästa julnatt skall hafva lämnat denna lekamliga skröpligheten . . .

Och Linus sjönk åter ned på stolen, vaggade hufvudet långsamt fram och tillbaka och suckade så tungt så tungt, som bure han all världens ve.

Han hade talat om döden, Linus, spått att den skulle komma resande till Vallö före nästa julnatt. Döden är en konstig gammal herre, ett sannskyldigt original, så full af hugskott och besynnerligheter, att man aldrig rätt vet hvar man har honom.

För resten borde jag känna honom så godt som hvem helst annan, ty han har famlat efter mina rockskört vid åtskilliga tillfällen. Senast härom vintern, då det var bal på Näsby och jag i bara fracken kuskade öfver till Hista för att hemta Annie Brandlings glömda solfjäder. Jag hade dansat mig genomsvett, så att när jag kom fram, var skjortvecket fastfruset vid bröstet — och hela tiden hade Döden stått bakom mig på medarna. Hade jag inte krusat för honom den gången och druckit hans afskedsskål i trenne stadiga whiskygroggar, så vete näcken, om han inte skulle hafva bjudit mig armen. —

Jag är egentligen inte mera vidskeplig än genomsnittsmänniskan plägar vara och har tryggt och melodiskt snarkat i spökrummen på dussintals af de

gamla gårdarna. Men den natten lyckades det mig inte riktigt väl.

Allt enfaldigt snack om varsel och vettar, alla dumma historier om gastar och troll runno mig i sinnet tills jag omsider sjönk i en orolig halfslummer för att drömma om huru Vivika Keffenbrinck i svart siden, panier och fontange skred genom den långa korridoren in i mitt rum. Jag såg henne tydligt såsom den fridlösa frun till Vallö hundradetals gånger utmålats för mig.

Kallsvetten pärlade ännu under det härliga svarta håret, det undersköna anletet var förvridet af namnlös ångest och namnlös sorg, och från den långa, skarpa, trekantiga navajan hon stelt höll lyftad i sin högra hand föllo ännu tunga, röda droppar, såsom folket påstår, att den skall blöda till domens dag.

Hon stannade framför mig, och läpparna började långsamt röra sig, måhända till att skingra det täta dunkel, hvari hennes saga ständigt varit svept, då det barmhärtiga väckareurets surrande jagade henne tillbaka till skuggornas värld och förde mig åter till medvetande.

Med en ofrivillig rysning ref jag eld på en strykstícka och stirrade på klockan. Mycket riktigt. Hon fattades en kvart i fem; det var tid att stiga upp.

Barfota tassade jag fram till fönstret och lyfte upp gardinen. — Stormen hade fullständigt bedarrat, stjärnorna tindrade och den gamla månen, skaldernas vän, skred sakta öfver den dunkelblå decemberhimmelen. Gårdagens tunga moln hade sänkt sig som ett varmt hvitt täcke öfver nordanlanden. Och den synen gjorde mig riktigt glad, ty nu behöfde vi ju inte åka till ottan i vagn, utan kunde färdas på det gamla vanliga sättet med bjällrande slädar och flammande bloss.

Knappt hade jag hunnit komma i kläderna, förrän Bibbi, mosters vippiga kammarpiga, efter en diskret knackning kokett trippade in med sin blindlykta och anmälde, att herrskapet redan var i ordning samt att kyrkslädarna stodo förspända.

Men då vi kommo ut i korridoren, föll det runda, skärpta skenet af lyktan på gamle Linus, där han roligt satt och sof borta vid hörnfönstret med sin psalmbok och sitt nedbrunna ljus.

— Ja, gubbtosingen brukar för jämnan slumra in ett tag mot morgonsidan, hviskade Bibbi, då vi hastigt smögo oss ned på tå för att ej väcka tomten på Vallö.

I ÖSTERLED.

TVÄNNE SKALDEHEM.

Tvänne skaldehem.

Dem af mina landsmän, hvilka ämna se sig om i Finland, vill jag tillråda att bespara sig den moraliska förödmjukelse, som är förknippad med ett besök på Sveaborg. Ty dess minne helgas ej af hjältars spilda blod; det smutsas af förrädarens strukna fana. Men ställer du ändock din färd dit, skall du mångenstädes öfver porthvalfven upptäcka en i sandsten huggen vapensköld, från hvilken de kära gamla tre kronorna sända dig en sorgsen helsning, ett vemodigt budskap om hvad vi en gång ägde och hvad som stals ifrån oss då det ej kunde eröfras.

Du kan svårligen underlåta att förvåna dig öfver att Sveavapnet ännu påträffas i en fästning, öfver hvilken »den ryska bastmattan» snart ett århundrade vajat. Kanhända uttrycker du också din billiga häpnad för den ryske officer, hvilken välvilligt åtagit sig att vara din följeslagare — på det att du

icke må skåda mera än lämpligt är af den borg Ehrensvärd byggde, och inom hvars murar han hade oturen att jämväl blifva jordad. —

Gör du det, svarar din ciceron med ett älskvärdt småleende och en likgiltig axelryckning, båda tillräckligt uttrycksfulla att ordagrant öfversättas med: — Mais que voulez-vous donc? — hvarför taga bort det, hvarför besvära sig med dylikt lappri, då fästet ju i alla fall tillhör oss. Visserligen kan jag inte för tillfället påminna mig huru vi kommo åt det egentligen — mais à la guerre comme à la guerre! Ser ni inte, att stenen med det inhuggna vapnet mossbelöpes och förvittrar, märker ni då inte huru konturerna slöas — kom tillbaka hit om några årtionden, hjärtinnerligen välkommen, och det skall inte återstå så mycket som *så* af edra tre kronor . . .

När du lyssnat till detta hans stumma språk, känner du en hardt när obetvinglig lust att behandla karlen med samma lämpor som salig Ivan den förskräcklige, glorwyrdig i åminnelse, använde på sina bojarer, då de voro honom misshagliga. Men medvetandet om arten af den plats där du befinner dig samt desslikes om den obehagligt låga temperaturen och bristen på förströelser i Sibiriens järngrufvor afhåller dig lyckligtvis härifrån, hvarför du inskränker dig till ett småleende + en axelryckning, hvars innebörd och

mening det nu tillkommer *honom* att efter bästa förmåga söka tyda . . .

Dock, hvad mer! — Dessa hans ord äro dock sanna, förfärligt sanna. Framme i högkoret i Warschaus St. Johannes katedral kan du ännu den dag i dag se det svenska riksvapnet med vasakärfven gladt prunka i guld och bjärta färger, ett pietetsfullt underhållet monumentum från de tider, då gamle kung Göstas ättlingar suttit på Polens rankiga tron. Men öster om Bottenhafvet hafva de trenne kronorna hastigt mistat sin glans. Förvittrade och mossbelupna tälja de vandraren en sorgsen saga om ensamhet i hopplös strid, om värdet af svurna eder, om våldets hånskratt åt den svage, om en åldrig kultur, hvilken törhända redan i morgon skrifver det sista bladet af sin krönika. Ty det är icke blott på Sveaborg de kära gamla tre kronorna småningom plånas ut. Nej, öfver hela Sveas forna systerland döljas de snart under den heraldiska dubbelörnens vidtutspärrade vingar.

Dock, i skaldens sång, i sagornas krans glittra de ännu genom tiderna, ty det är nu en gång välsignelsen och förbannelsen hos det förflutna att hvad som skrifvits, det är skrifvet. Finlands tvänne störste diktare hafva ägnat blomman af sin diktning till hugfästelse af de tider, hvars minne skall lefva länge,

länge sedan Sveriges språk i Finland upphört att vara det dagliga samtalets och de politiska tvistigheternas för att blifva det klassiska, det hvarpå de store hänsofne skrefvo. —

Följ mig då för en stund till de platser, där de lefvat och verkat, till dessa platser, hvilka, visserligen belägna utom Sveriges landamären, ju dock äro så oupplösligt förbundna med svenskt språk, svenska sympatier och svensk odling. Kanhända har du själf varit där förut, och då har du intet nytt att lära af mig, då kan du saklöst gå vidare i texten. Men har du aldrig suttit vid det bord, där Björneborgarnes marsch först tog gestalt, har du aldrig lyssnat till björkens visa vid Sibbofjärdens stränder, skall jag kanske lyckas gifva dig en, om ock svag och ofullständig bild af de bägge vallfartsorter, dit du väl ofta på tankens vingar ilat . . .

* * *

Vill du besöka Runebergs hem, är det rådligast att begifva sig dit med ångbåt, ty att taga sig till Borgå på järnväg från H:fors, lär, efter hvad jag hört sägas, vara fullt ut lika vanskligt som att söka krångla sig igenom Minotauros labyrint. Dessutom är sjöleden genom den leende skärgården synnerligen angenäm, och då ju sommarbåtarne vanligen äro

öfverfylda med passagerare, beror det endast på en själf att skaffa sig trefligt sällskap för att ytterligare förljufva den fyra timmar långa färden.

En stund innan ångbåten glider in i Borgå å, passerar man Haikofjärden, vid hvilken den store skaldens sommarbostad Krogsnäs är belägen, och vid hvars många präktiga aborrgrund han ofta satt med sina metdoningar, uppmärksamt följande flötets nickningar, medan han i tankarna genomgick någon ofullbordad strof i sina kära »fänrikar», såsom han ju själf plägade kalla dem. Vid Haiko brygga göres några sekunder anhalt. Mellan strandens lummigt gröna träd framtittar en den mest förtjusande sommarvilla, hvilken läsarens ödmjuke tjänare haft nöjet gästa och på hvars veranda man måhända kan lyckas upptäcka en skymt af Finlands störste konstnär, Albert Edelfelt.

Borgå är en af de orter, hvilken man så innerligen gärna vill skänka epitetet idyllisk. Jag har nog ärligt brytt mitt stackars ingenium för att ur bläckhornet fiska upp något mera målande intryck, utan att dock lyckas finna det. — Platsen har ju en viss historisk ryktbarhet genom den af Alexander I utlysta för Finland så betydelsefulla 1809 års »landtdag» samt förfogar dessutom öfver ett nyligen anlagdt etnografiskt museum, hvilket dock välvilliga männi-

skor på det allvarligaste afrådde mig ifrån att besöka. För att småningom väcka den omkringliggande landsbygdens intresse för tillvaratagandet af antikviteter har nämligen museibestyrelsen föranledts inköpa en hel del föremål utan ringaste kulturella intresse — söndriga pläterkannor, nedrostade väggur och gräddsnipor, hvars enda märkvärdighet består i att örat är afslaget.

Sedan jag tagit en flyktig totalbild af det lilla samhället, skred jag oförtöfvadt till verket, eller med andra ord, Runebergshemmet.

Till handledning för besökande har professor Strömborg utgifvit en broschyr, benämd »Runebergs hem», hvilken i fattlighet och sakrikhet lämnar intet öfrigt att önska. I medvetande af att den tillfällige besökaren aldrig skulle kunna åstadkomma en redogörelse, ens tillnärmelsevis lika fullständig och åskådlig har jag icke tvekat att i tillämpliga delar göra ordagranna utdrag ur detta värdefulla arbete.

Den del af byggningen, som af Runeberg sedan 1868 beboddes och som numera är återställd i det skick, hvari densamma under de senare åren af hans lefnad befann sig, omfattar fem rum, tambur och kök jämte en liten handkammare. Tamburen är sådan den var under Runebergs tid, utom att ett paraplyställ och en anteckningsbok blifvit för de

besökandes behof för densamma anskaffade. På klädhängaren befinner sig numera endast Runebergs bruna filthatt samt fru Runebergs räfskinnskappa, gjord af tjuguåtta skinn af räfvar, som skalden själf skjutit eller fångat. Nämnde hatt är med undantag af hans några månader före hans bortgång förfärdigade nattrock, hvilken nu ligger på hans säng samt hans teologie doktorshatt, det enda af Runebergs klädesplagg, som numera finnes i behåll.

Från tamburen träder man in i salen, som var rikligen smyckad med vackra och frodiga växter, hvilka, i förening med därstädes befintliga talrika konstverk samt rummets smakfulla anordning i öfrigt gåfvo densamma det behagliga och harmoniska tycke, som vid första inträdet frambragte det angenäma och tillika imponerande intrycket af ett verkligt skaldehem. I synnerhet voro fru Runebergs rosor kända i vida kretsar, och af dem stod vanligen, så länge deras blomstringstid om våren fortfor, på divansbordet i salen en mångfärgad grupp, som enligt kompetenta personers intyg med heder skulle förmått täfla med de vackraste grupper af rosor å sydligare länders förnämsta utställningar.

Invid den dörr, som leder till tamburen, står en rullstol, hvilken till julen 1866 inrättades åt Runeberg af hans son Robert, som då var elev vid

tekniska realskolan i Helsingfors och med den gjorde sin första lärospån. Med en på vänstra sidan anbragt vef kunde den lame sätta den i rörelse med sin friska vänstra hand, och han förmådde äfven själf styra den med sin friska vänstra fot medelst en trampa, fäst i jämnhöjd med fotbrädet, hvilket är försedt med gångjärn i ena ändan för att kunna vändas åt sidan då Runeberg skulle sätta sig i stolen. Till hans födelsedag den 5 Februari 1867 blef den af Borgås unga damer beklädd med det tapisseriarbete, som fortfarande pryder densamma.

På ett litet bord vid sidan af kakelugnen befinner sig hemmets dyrbaraste prydnad, den silfverkanna, som 1854 förärades Runeberg af »finska arméns veteraner och deras ättlingar», för att, enligt de ord, som yttrades af öfverste Jägerskiöld, då han den 8 Juli nämnda år i närvaro af Runebergs familj och hans tjänstekamrater vid gymnasium å veteranernas och deras ättlingars vägnar till Runeberg öfverlämnade densamma, »sedan den länge förvarats i Runebergs hand» öfvergå till hans ätt »från fader till son, från släkte till släkte såsom ett i tidernas längd blifvande historiskt minne och tillika ett vedermäle af den innerliga tacksamhet, som finska armén bar till Johan Ludvig Runeberg». — På grund af denna bestämning tillhör kannan skaldens äldste son,

förre lektorn vid lyceum i Kuopio Ludvig Mikael Runeberg, men denne har för den tid han blir ägare af densamma öfverlämnat den till förvaring i det gamla hemmet, där den innehar sin förra plats.

Det höga locket hvälfver sig på midten till en kupol, på hvars höjd det finska lejonet reser sig, och hvars framsida bär inskriften »Vårt land». Kupolens fot är omslingrad af en lillfingertjock förgyld orm med ögon af blixtrande diamanter. I lockets invändigt plana och blanka yta äro ingraverade följande verser ur Fänrik Stål:

Jag såg ett folk, som kunde allt,
Blott ej sin ära svika,
Jag såg en här, som frös och svalt
Och segrade tillika.

Dessa verser omgifves af en ringformig kedja, bildad af sexton elliptiska, i hvarandra infogade, likaledes ingraverade lagerkransar, hvilka omsluta namnen på de förnämsta slagfälten och segrarena å dem under 1808—1809 års krig. Själfva kannan bär på framsidan en blank sköld med följande inskrift: »J. L. Runeberg tillägnad af Finska Arméns Veteraner och deras Ättlingar. M D C C C L I V.» På midten af det silfverfat, på hvilket kannan står, finnes följande strof:

Bard! Din härliga sång
Om det finska lejonets kamp

Skall genom seklers natt
Ljuda för kommande släkten!

Från salen begifva vi oss direkt till det rum, där Runeberg bodde under de nio sista åren af sin sjukdomstid, och är detsamma till alla delar oförändradt, sådant det var då han vid sin död lämnade det. Man har icke ens velat ommåla dess golf för att ej utplåna de vägar, som Runeberg slet i detsamma, under det han dagligen morgon och eftermiddag lät leda sig från sin säng till sin soffa, där han satt en stund medan hans säng uppbäddades, och där han under tiden plägade kamma sitt yfviga skägg.

Bakom en gardin befinner sig Runebergs af honom i mer än fyratiosex år begagnade säng, utdragen och bäddad, såsom den var vid hans bortgång. På sängstolpen invid hufvudgärden hänger ett stort silfverur, hvars glas den sjuke lät borttaga, för att han äfven om natten, hvilken han ofta måste under plågor genomvaka, medels att känna på dess visare skulle få veta huru tiden led. Öfver sängen hänger snöret till Runebergs ringklocka på sådan höjd, att han liggande däri, med sin friska hand bekvämt kunde nå dit. På väggen ofvanför sängen befinner sig en spegel, som förut tillhörde tamburen, men sedan 1873, då Runeberg lät utanför sitt fönster inrätta

det så kallade fågelbrädet, under dagarne upphängdes på dess nuvarande plats, för att han, medan han låg i sin säng, skulle kunna se när fåglarna samlade sig på brädet. På stolen invid sängen låg Runebergs snusdosa, som under de senare åren utbyttes mot en karamellask samt hans näsduk äfvensom de författares arbeten, hvilka han tillfälligtvis studerade.

Bredvid detta rum ligger den så kallade lilla kammaren. Detta utgjorde Runebergs arbetsrum så länge han var frisk och här tillbragte han vanligen under sin sjukdomstid flere timmar dagligen ända tills sjukdomen för alltid fjättrade honom vid det sist beskrifna rummet. — Bland de talrika konstverk, som pryda väggarna finnes C. P. Mazers porträtt af Love Almquist. Då Topelius någon tid efter det bekanta »Almquistska dådet» under ett besök hos Runeberg vid åsynen af detta porträtt nämnde, att äfven han hade Almquists porträtt på sin vägg, men att han i anledning af Törnrosskaldens tilltag vändt det afvigt med bilden mot väggen, genmälte Runeberg på sitt vanliga trygga och godmodiga sätt: »vänd du det rätt igen — så gör jag.» — och så lär äfven den gode Z. T. hafva gjort...

För resten är det ett karakteristiskt drag hos såväl den odödlige skolmagistern i den nyländska småstaden som hos den barnablide historieprofessorn

vid Alexandersuniversitetet, att desse fridens och de lärda mödornas patriarker själfva aldrig trodde på den politiska människoförbrödringen, aldrig upptogo den modärna fredstankens sak, utan tvärtom hårdnackadt stämplade den som en utopi. Och därför valde de äfven tvenne krigets söner till exekutorer af det testamente de gåfvo oss. Ty det var ju åt den ärrige, giktbrutne fänrik Stål och den mångfrestande gamle fältskär Bäck de öfverlämnade att diktera den Sveriges och Finlands andliga föreningsakt, som är mera oåterkallelig och mera tidstrotsande än om den blifvit befästad med statens stora sigill och höge herrars namnunderskrifter. — —

Rummet nästintill det vi nyss lämnade benämdes Runebergs »stora kammare» och utgjorde hans vanliga mottagningsrum för herrfrämmande. Man får genast en förnimmelse af, att fänrikarnes fader under sin krafts dagar bäst trifdes i detta glada, rymliga rum. Här finnes hans piphylla och hans bibliotek. Här hänga alla hans jaktbössor, så blanka och välputsade som de aldrig haft något otaldt med Nalle eller Mickel eller Jösse. Här älskade han att dväljas, denne man, hvilken så länge han andades var Nordens skaldekung, här var han stark och glad och lycklig, denne ärkesvenske finne, hvilken aldrig satt sin fot

på rysk jord, hvilken aldrig lärde sig att obehindradt tala Suomis språk.

Våningen innehåller ännu några rum, men dessa äro mindre intressanta, vi måste emellertid stanna några ögonblick framför den montre, hvilken innehåller några af Fänriks Ståls Sägner i original. Dessa äro i allmänhet nedskrifna på helt små papperslappar med en synnerligen liten, fast redig handstil. De båda dikterna Konungen och Fältmarskalken taga dock lofven af de öfriga hvad materialets enkelhet vidkommer, enär de äro upptecknade på tvänne chininpulversomslag . . .

Innan vi gå, måste vi trycka handen på Runebergs trotjänarinna, Maria Charlotta Degert, hemmets nuvarande vårdarinna. När hon en gång gått bort, hvar skall man då finna den som så pietetsfullt som hon öfvervakar, att allt bibehålles i sitt gamla skick, att inte rost och mal få börja sitt förstörelseverk inom dessa murar, hvilka en gång hyst och hägnat Johan Ludvig Runeberg.

— Ack, sade hon, när jag tog afsked, professorn var så god, så hjärtans god — men ibland var han häftig som en eldslåga. Man kan inte vara snäll jämt när man ligger sjuk i tretton år . . . .

Så neg hon så gammaldags siratligt för mig, då

jag nickade farväl för att hasta ned till ångbåten, som skulle föra mig tillbaka till Helsingfors.

* * *

Säg mig, hvem af oss har ej alltifrån den stund då våra barnaögon första gången tindrande af fröjd stafvade igenom den store barnavännens sagor, innerligt längtat att få se honom själf, att få trycka hans hand, att få gästa hans ålderdoms fridfulla hem, det soliga Björkudden. Och denna längtan ökades endast med åren, då vi började svärma för Regina och Bertel, för Erik Ljung och Erika Lindelia.

Ty hvad vi än måtte hafva läst och beundrat, Sofokles eller Ibsen, Vitalis eller Heidenstam, står dock han, som skref Fältskärns berättelser, vårt hjärta närmast. Han hade ju varit allas vår farbror, han blef allas vän, en vän som aldrig svek.

Det finnes många porträtt af Topelius, framställda både med mejsel och färger, men aldrig har jag sett något som gjorde honom full rättvisa. Ty blicken ur hans skarpa, genomträngande bruna ögon, på samma gång så milda, så innerligen barnamilda, den kunde konsten aldrig fånga.

Den friska, solbrynta hyn tydde på att han, vetenskapsmannen, icke uteslutande hade andats folianternas ädla damm, och så var det äfven. Ja, ännu

sista sommaren som blef hans, företog han flere fisketurer på det haf, vid hvars strand han en gång drömde sina vårdagsdrömmar. Och detta friluftslif lärde honom att blifva en tolk för de bägge folk, hvilka stodo i tårar med sänkta fanor kring hans bår.

Det var en jublande högsommarmorgon 1897, då jag från mitt rum på hotell Vilhelmsbad, — det enkla, trefna logis där statsrådet Topelius ständigt tog in under sina hufvudstadsbesök, och hvilket han äfven rekommenderat åt mig — begaf mig till järnvägsstationen och köpte biljett till Dickursby. Väl ditkommen styrde jag mina steg till gästgifvaregården och beställde skjuts till Björkudden. Jag visste, att dess blide herre inte var hemma, utan sedan några veckor vistades uppe i sin födelsebygd i Nykarlebytrakten, där åttioåringen af hjärtans lust seglade och vittjade sina långrefvar. Ledsamt nog tillät mig icke tiden att afvakta hans återkomst — jag skulle dagarna efteråt starta en hjulresa genom Tavastland. Så att jag fick trösta mig med att jag haft lyckan sammanträffa med honom förut.

Snart spändes där för en af dessa genuint finska kärror, hvilka äro behäftade med ett endast alltför starkt släkttycke med våra farföräldrars grymma rapphönor och så kuskade vi i väg den tämligen dryga vägen fram till Björkudden.

Önskligt hade väl varit, att detta i likhet med Runebergs hem för evärdliga tider hade fått behålla det utseende dess käre herre gifvit det, och hade väl finska staten varit närmast att föranstalta härom. Egendomligt nog har detta dock ej skett. Topelii hem är såldt, och endast en kopia af hans tvänne arbetsrum lär komma att anordnas i hufvudstaden.

Kanhända är det också bäst som sker. Ty trots allt man gjort för att betaga Runebergs forna hem detta intryck af ödslighet och öfvergifvenhet, som ovillkorligen smyger sig på en, då man vandrar i rum, hvilkas ägare för evigt gått bort, hade man dock icke lyckats i sina bemödanden — af den anledningen att något dylikt helt enkelt icke låter sig göra.

Här på Björkudden, här herrskade ännu lifvet i all dess fullhet. Visserligen var ju den käre gamle husbonden bortrest, men tvenne hans närmaste fränder voro dock där, och själf väntades han snart tillbaka. Därför fejades det och putsades med all gewalt. Inga farhågor hade man heller öfver hans helsa. Ty han hade ju nyss skrifvit från Ny-Karleby, att han befann sig i högönsklig välmåga och gladde sig öfver att, hvart han kom däruppe, möta barndomsvänner och barndomsminnen. Han berättade sagor för småttingarna, talade visdomsord med gubbarna — ja,

han hade smått funderat på att resa öfver till broderlandet för att se Stockholmsutställningen . . .

Föregående gång jag befann mig hos Zakris Topelius, var sommaren nittiosex, då han tillfälligt vistades i Visby. — Vi fylde samvetsgrant hans lilla arbetsrum med röken af Jäderholms papyrosser i det vi språkade om mångahanda saker och ting. Eller rättare, det var han som talade på denna nästan fullständigt obrutna svenska, hvilken är så sällsynt i Finland; det var han som talade och jag som lyssnade, medveten om, att detta var en stund jag aldrig skulle förgäta.

Jag påminner mig hurusom jag tankspridt lekte med en penna från hans skrifbord. Och jag kommer evigt att ångra att jag ej var tillräckligt »företagsam» att stjäla denna penna. En dylik förbrytelse hade ju godt kunnat ske midt framför ögonen på Sylvias skald, möjligen hade den t. o. m. blifvit belönad med en farbroderlig nyp i örat.

Kanske hade hans penna lärt mig något af den store gamles hemlighet att fängsla och värma — kanske. Men tröstar jag mig, kanske också inte. Ty Gustaf IV Adolf blef ju ändå aldrig Karl XII, fast han klädde sig i hans rock och stöflar . . . .

Då jag vid ett annat tillfälle hade lämnat honom mitt autografalbum till påskrift, suckade han

med en skämtsamt förskrämd blick på den lilla röda boken:

— Du får förlåta mig, om jag bara skrifver mitt namn. Det är bara fruntimmernas poesialbum man aldrig slipper ifrån med mindre än några rimmade rader.

Men dagen därpå, när han återlämnade mig boken, sade han med sitt vackra leende:

— Jag skref allt en vers i alla fall! — —

Det finnes näppeligen något hem på denna jorden som äger en varmare, noblare och älskvärdare prägel än Björkudden. Redan innan man kommit dit, vet man, att så skall Sylvias skald bo, och verkligheten jäfvar ej inbillningen. Det är ju ett gammalt talesätt att man ej bör se sin favoritförfattare för att icke slita honom från den piedestal, på hvilken man ställt honom. Men på Topelius passar ej detta in. Hvarken i hans person eller i hans hem rådde någon disharmoni. Båda lysa de för mig med skimret af de stjärnor, till hvilka han slutligt gick. —

Hans arbetsrum andades frid och flärdlöshet. Dock när jag satt vid hans skrifbord och slog upp den stora boken för att skrifva något däri, kände jag mig många gånger enklare än när jag författade min studentkria i tiden, och jag tänkte visligen, att hvad jag än mände fantisera ihop, blefve det dock alltför tarfligt att fästa i denna bok, tillhörig honom,

på hvars författareskap man kunde sätta som exponent den underbara strofen:

Några sånger har jag sjungit
Som en hämpling uti skogen,
Som en ensam vind i granens
Dunkelgröna sommarkrona,
Sjungit den för Ellis glädje
Och för Ainas aftontankar.
Då har Selmas panna ljusnat
Då har Fannys ögon skimrat
Och min Emmas blida blickar
Klarare än stjärnor strålat.

En annan af Björkuddens gäster skref en gång: »Så lagom natur, så lagom konst. Ingenting stelt, ingenting gjordt, ingenting arrangeradt. Vänligt har civilisationen — iklädd en trädgårdsarkitekts skepelse och biträdd af Irene och några andra vänliga blomstermör — ledt gångar genom den grönskande gräsmattan och planterat några unga vackra träd här och där. Men naturen själf har med en klunga sköna lummiga löfträd beskuggat det fönster, som tillhör den åldrige skaldens sofrum.» —

Från arbetsrummet kommer man in i biblioteket, ett stort soligt rum, hvars väggar fyllas af bokhyllor och taflor; midt på golfvet ett divansbord med tidningar och tidskrifter, vid fönstret ett annat bord med utsikt öfver sjön — skaldens älsklingsplats. —

Dock, att ingå på någon kronologisk beskrifning af Björkudden kan ej falla mig in.

— Men frågar någon kanske, låt mig veta i hvilken stil Björkudden är möbleradt?

Det är inte möbleradt i någon stil alls, om inte i hemtrefnadens, men denna är konsekvent genomförd öfverallt. De skilda detaljerna i urval och anordning försvinna snart ur minnet för att lämna plats åt en totalbild, som man sent skall glömma.

Intet hem byggdes på en dag; därtill behöfvas släktled; ju flere dess bättre. Den stora klockan som visar tiden i den i hvitt hållna matsalen är ett arf från farfarsfar eller mormorsmor medan den broderade kudden därborta i soffhörnet är en julklapp från något af barnbarnen. Öfverallt möter man här denna behagliga blandning af ärfdt och förvärfdt af gammalt och nytt. På väggen i biblioteket finnes bilder af hänsofne store och på divansbordet upptäcker du ett signeradt kabinettsporträtt föreställande Verner von Heidenstam och Gustaf Fröding i sida hvita mantlar med stafvar i händerna och lagerkransar på hufvudet.

Naturligtvis bidrog det lugna, regelbundna lifvet härute att bevara krafterna åt Finlands sångarsvan och vi hade ju alla skäl att hoppas det ännu många år skulle stå honom åter.

Men så kom då dödsbudet till sist. Och det blef kungssorg i diktens rike. Topelius var ej mer.

Han hade gått bort och Finlands lycka tog han med sig, ty den töiga marsmorgon när Östersundoms klockor ringde för Björkuddens hänsofne herre, stego redan de första hotfullt mörka molnen upp i Österled.

Endast ett par månader förut redde man sig att fira hans åttioårsdag såsom aldrig någon dylik blifvit firad i de tusen sjöars land. Liksom på kungafester all sorg för dagen aflägges voro då för en enda gång allt partisplit, alla söndrade misshälligheter glömda. Han hade ju ständigt talat mildhetens, ödmjukhetens och försoningens språk till sitt folk såsom ingen annan. Kring honom skulle råda kungsfrid. Svensk som finne enades att bjuda sin hyllning åt den blide drotten af diktens land, åt den siste af Finlands store skalder.

I det längsta hade befriaren sparat den gamle åt oss, i det längsta hade han låtit honom sitta nöjd och stilla framför den muntert sprakande vinterbrasan och tälja oss sina ständigt nya sagor. Men så längtade befriaren att själf se honom, så styrde han omsider sina steg till Sibbofjärdens leende stränder och knackade försagd och tvekande på Björkuddens port. Den porten stod alltid gästvänligt öppen för hvar

man; den öppnades äfven för den siste vän som tiden ger. —

Men när han fälde spiran ur årbräckt hand, den hvite drotten på Finlands sångartron, trädde Karl Tavaststjerna med bördens rätt dit upp att taga gamle kungens plats.

Dock, när han hunnit dit, bar han redan döden vid hjärtat. Men likt prins Hamlet fick han ändå dö som kung, fick trycka Finlands sångarkrona på sin kala hjässa innan han för evigt slöt sitt trötta öga för lifvets korta glädje och för lifvets korta sorg.

* * *

För de otaliga, som haft lyckan gästa Björkudden, kvarstår säkert minnet af detta besök för alltid. Pängar kunna väl bygga upp huru höga palats som helst, men endast kärleken förmår skapa ett hem.

Och det var till detta solljusa, varma bo, till denna fridens hamn han drog sig tillbaka efter en lefnad, hvilken det hundratungade förtalet aldrig nändes vidröra. Ty hur mycket han än verkat med penna och tunga, står det dock fast, att hans lif var hans största verk. Därför älskade honom människorna medan han lefde ibland dem och önskade honom åter sedan han gått.

Liksom han i sina romaner sällan hade hjärta

att inte låta de unga tu omsider få hvarandra, länkade blida nornor det äfven så för honom. Så att, då han tretton år före sin bortgång blef änkling, var det sin vårdags kärlek Marie Emilie Lindqvist han följde till grafven — »Min hustru var en mycket begåfvad, trogen och intelligent medarbeterska i mina arbeten åt skilda håll», sade Topelius i ett bref till mig våren innan han dog.

Hon var barnbarnsbarn till den för sin jättestyrka i Fältskärns berättelser omtalade Abraham Lindqvist, en gammal svenskfödd krigsbuss från stora ofredens bistra tider, hvilken, född 1696 och död 1801, således lefvat i trenne århundraden. Hans största märkvärdighet bestod för öfrigt däri, att han var den siste karolinen, den siste här på jorden som dragit svärd för tolfte Karl.

* * *

Det finnes människor, som åldras utan att blifva gamla. De få rynkor i pannan och silfver i håret; man skulle kunna taga dem för riktiga gamlingar. Men tro dem ej. Blicka in i deras själ, och du skall finna ett barn, ett litet barn som inte kunnat glömma röfvarehistorierna det hörde på sin moders knä. Under lifvets gång hafva de äfven mött de där röfvarne — ack, hvem har ej det! Men de

rädas ej för dem. De veta, att röfvarne på sistone ångra sig och blifva ädla och få gå in i Paradis; de veta så väl, att sagan måste sluta bra, huru dyster dess början än varit. De hålla fast vid sin ljufva tro, att allt godt skall belönas, allt ondt försonas.

Den gudarne älska, dör ung, säges det. Därför läto de honom åldras utan att blifva gammal. Därför läto de åttioåringen med barnets förtröstan till den faderliga godheten vandra till den andra stranden, till det andra lifvet.

Ave et vale!

Hell och farväl!

PA NISJE PA VOLGA.

Pa Nisje pa Volga.

(Där nere på Volga).

Då härom året en af mina vänner hemkommit från några veckors kringflackande i Léon och Kastilien, och jag sporde honom om det intryck, hans resa gjort, svarade han med känsla och öfvertygelse:

— Jo, vet du, när man får se Spanien, så blir man flat! —

Ur enkel nöjesresandesynpunkt talar ett sådant yttrande fasligt mycket bättre för ett land än D:r Baedeker själf. Och hade det undsluppit Hans Helighet Leo XIII eller M:elle Yvette Guilbert, skulle det otvifvelaktigt befunnits lika välsignelsebringande för den spanska turisttrafiken som ordspråket: *Vedi Napoli e dopo mori* visat sig vara för de bredbukiga neapolitanska värdshusvärdarne.

Ty det är nog så med de flesta af oss som resa för roskull, att vi göra det, medvetet eller omedvetet just i afsikt att blifva »flata», ehuru det ju är en ledsam sanning, att detta endast mera

sällan lyckas. Eller, med andra ord, den verkan åsynen af det främmande landet på oss utöfvar är nästan aldrig öfverväldigande. Vi hafva vanligen skådat allt det där förut, i litet större eller mindre skala — hemma.

Hvad nu särskildt det rike beträffar, öfver hvilket fredskongressens möjligen välmenande, men säkerligen bakom ljuset förde regissör sträcker sin oinskränkta, landsfaderliga makt och myndighet, bör man akta sig för att döma det efter de moderna storstäder det lagt sig till med under de tvenne sista århundradena. Och i all synnnerhet gäller detta om hufvudstaden.

Jag ger de hjärtans snälla och glada österrikarne så innerligen rätt, då de sjunga: S'gibt nur a Kaiserstadt, S'giebt nur a Wien! Ty i flack enformighet, anspråksfull obetydlighet och nymodig stillöshet täflar Petersburg värdigt med Berlin. Men det är ojämförligt mycket billigare att hafva tråkigt i kejsarstaden vid Spree än i tsarmetropolen vid Nevan.

Nej, vill man skaffa sig något som helst begrepp om »Svietaja Rossia», måste man tränga till dess hjärta, måste man vallfärda till dess heliga stad. Ty Moskva är dock centralpunkten i denna världsdel, som luktar lök och läder och papyrosser från Torneå

till Vladivodstock, från Lenas delta till Pamirs sluttningar. Moskva sluter inom sig all Rysslands storhet och all Rysslands skam.

Där löper det ekonomiska lifvets hejdlöst brusande Volga fram från öster till väster för att sedan grena sig i hundradetals rännilar, där krönas tsarerna med den juvelströdda mitran, därifrån utgå Tolstoys varningsrop, där hänga Veretsjagins taflor, hvilka skrämde Den store tigaren själf och utanför dess murar bleknade den korsikanske Caesars lycka.

Där ligger Kreml, hvilken är nästan lika ryktbar som St. Peterskyrkan i Rom, och i hvars Uspenki Sabor du för tio kopek kan köpa dig en amulett, den där skyddar och bevarar dig för ohälsa och fienders anslag och missväxt på åkern och rost på säden jämte alla andra tänkbara små motigheter samt hvilken desslikes skänker dig gensvar i kärlek — och det vore ju obilligt att begära mera för tio kopek. Om lyckan är dig riktigt huld, kan du äfven få se en fångtransport till Sibirien eller någon drucken rysk general, som i full uniform kryssar öfver Lubiankaplatsen, högljudt svärjande öfver tillvarons mångahanda vedermödor och andäktigt korsande sig för helgonabilderna han passerar . . .

Och stort märkvärdigare ting än dessa har Ryssland just ej att bjuda på!

Turisten som anslagit några veckor till att se Ruriks rike bör emellertid för ingen del försumma att från Nisjnij-Novgorod göra den intressanta utflykten på Volga till Kasan. »Ty», som direktören för Hôtel International i Nisjnij sade till mig, »då får man tillfälle att se ett stort stycke af Volga och en liten bit af Asien.»

Kasan torde ju knappast mera än till namnet räknas till Europa, och största delen af staden bär en fullkomligt österländsk prägel. Färden dit tager omkring tjugu timmar ned samt ett par och trettio upp, hvarigenom man har god tid att bilda sig ett omdöme om Europas största flod.

Trafiken bestrides af flere hundra bekvämt inredda hjulbåtar, bygda i Ryssland efter amerikansk modell, d. v. s., i tvänne våningar med första klassen, »öfverklassen», belägen förut, andra akterut samt den tredje i nedre våningen. Dessa fartyg lägga ej till vid själfva kajen, utan vid så kallade pristor eller pråmar, hvilka i sin ordning äro förtöjda vid land. Dessa pristor tjäna äfven som upplagsplats, ångbåtskontor etc.

Knappt hade vårt fartyg lagt ut från pristan, förrän samtliga passagerare, säkerligen lydande en obetvinglig maning, församlade sig i den på öfverdäcket belägna stora, granna matsalongen. Polis-

mästaren i guvernementet Samara, mr Michel de Jarovoi åtog sig genast värdskapet med den bildade ryssens till ordspråk blifna älskvärdhet mot utländingar. Téglas och cigarretter inburos i stora partier, och snart stod språklådan på vid gafvel. (Hvad i all världen menas egentligen med en språklåda?). Jag lade märke till att ryssarna själfva ej rekvirerade té, utan endast varmt vatten och glas; den ädla plantan medföra de vanligen själfva. »Ty det här ångbåtstéet är knappast drickbart för oss ryssar», påstod mr Jarovoi.

Ifall man några veckor förut hade sagt mig, att jag skulle komma att stå under en rysk polismästares speciella uppsikt, hade jag antagligen i förskräckelsen inställt hela resan. Men under nuvarande omständigheter kunde jag ej annat än i likhet med mina medpassagerare känna mig på det lifligaste tilltalad af hans angenäma värdskap.

Den stora kejsarkröningen i maj 1896 hade några dagar förut gått af stapeln. Flertalet af oss hade äfven bevistat den och samtalet rörde sig naturligtvis ytterst lifligt omkring den förfärliga olyckan på Chodynkaslätten, där tusentals människor blefvo ihjälklämda. Detta var då ännu en nyhet, och en engelsman berättade att oräkneliga telegram

hade inlämnats i Moskva, hvilka endast innehöllo orden: »Var ej med på folkfesten.»

— Den enda möjligheten att förebygga en dylik katastrof hade varit att inställa hela historien, menade sedernas väktare i Samara, ty huru from och foglig den ryske arbetaren annars är, blir han vid dylika tillfällen alldeles otillräknelig, och de mest omfattande försiktighetsmått visa sig vanligen alldeles gagnlösa mot den påträngande massan.

Låtom oss emellertid för en stund lämna passagerarne för att kasta en blick på Volga och på dess mångbesjungna stränder.

Volga, mordvinernas Jul, kalmuckernas Oarus eller Matusjka Volga, lilla moder Volga, såsom slaverna med sin bekanta förkärlek för diminutiver pläga kalla henne, kransas ej af Donaus leende stränder och gröna vinberg eller Rhens arga rofriddarborgar. Det är genom sin väldiga vattenmassa samt genom den mängd sägner och sånger, hvilka knutits vid hennes namn som hon äger sitt hufvudsakliga intresse. Med majestätiskt lugn drager denna Rysslands Nilen fram, på sina jättearmar bärande millioner människors välfärd tills hon stilla och saktmodigt slutar sagan i Kaspihafvets blanka blå.

Jag nämnde Nilen, och Volga påstås hafva många likheter med denna. Bland annat återfinner Volga-

fararen samma praktfulla solnedgångar, för hvilka hennes afrikanska syster är så omtalad. — En egendomlighet för de ryska floderna, den att vänstra flodstranden utgöres af flacka slätter, hvaremot den högre domineras af väldiga, vanligen björkbevuxna sandbankar, återfinnes äfven här. De lärde förklara detta vara en följd af jordrotationen, så att flodbädden småningom drager sig åt höger, lämnande efter sig ett lågländt, sumpigt landskap. De nämnda sandbankarna genomskäras här och hvar af ofantliga klyftor, bildade af vårfloden, då den söker sitt utlopp. Dessa remnor voro, då jag såg dem i början af juni, ännu fyllda med snö, och man påstod, att den plägade kvarligga till slutet af juli samt att ofta själfva rötmånaden hade svårt att göra ett slut på de hopade drifvorna.

Vår ångare lade esomoftast till vid dessa oerhördt vidsträckta, glest bebyggda byar, hvilka ligga strödda utefter flodstränderna. Ibland tillät äfven uppehållet ett hastigt besök i land. Men med bästa vilja i världen var det omöjligt att här upptäcka någon slags hemtrefnad eller ens snygghet — här såg man bäst huru oändligen långt ryssarna »ännu hafva kvar». De små, illa byggda, oftast omålade husen te sig just ej inbjudande, och jag beklagade af hjärtat de stackars varelser, hvilka ödet dömt att

här framsläpa en tillvaro af namnlös enformighet. Mot aftonen, då skymningen sänkte sitt barmhärtiga dok öfver de mest påfallande skröpligheterna, tager sig dock det hela tämligen pittoreskt ut. Dessutom var det särdeles stämningsfullt att vid landstigningsplatserna lyssna till de egendomliga, vemodigt klingande sånger, som det från fälten återvändande bondfolket stämmer upp, ackompagnerande sig med den nationella balalaikan.

Bäst jag satt där och iakttog, huru aftonskymningen allt innerligare sammansmälte landskapets egendomliga konturer, kände jag en vänlig hand läggas på min axel.

— Nu måste ni rycka upp er ur era skandinaviska funderingar och se efter hvad huset förmår, tillstyrkte mr Jarovoi, förande mig in i salongen.

— Ja, men hvad skall jag äta, sporde jag brydd då kyparen lämnade mig den vidlyftiga matsedeln, fylld med en massa fransyska kökstermer, hvilka jag orubbligt ansett det vara under min värdighet att slå i mig.

— Ni måste naturligtvis äta sterlett och ikra (kaviar). Då kan ni berätta när ni kommit hem att ni ätit Volgakaviar på själfvaste Volga — man borde nästan resa hit bara för det. Och så skall ni dricka af vårt utsökta hvita vin från grefve Vo-

rontzovs plantage på Krim. Tranbärskvassen är ni äfven tvungen att smaka på. Té skall ni få af mig, ty den varan de servera här duger knappt åt muschiker. När ni kommer till Kasan, skall ni köpa té af tatarerna, ty de få det karavanvägen direkt från Kina.

Jag rättade mig villigt efter hans matsedel. Dock gjorde mig sterletten ringa glädje och hade jag obetingadt föredragit Sörmlandsherregårdarnas stångkorf med kapprockspotatis. Däremot var kaviaren oförgätlig. Den betalades med ungefär samma pris här som på Hotell Rydberg, hvarför jag drog hädiska slutsatser beträffande den senares äkthet. Man äter den osaltad med en slags gräslök. Tranbärskvassen stod öfver allt beröm. Jag lade märke till att Jarovoi drack någon annan sorts kvass, till färgen påminnande om Kulmbacherbier och sporde honom hvad det var för slag.

— Det är brödkvass och drickes nästan uteslutande här. Dock ville jag ej rekommendera den, ty utländingarna förstå i allmänhet ej att uppskatta denna dryck efter förtjänst.

Nyfiken som jag var på allt ryskt tog jag mig emellertid, trots Jarovois protester, en duktig klunk. Men omedelbart därpå lofvade jag mig själf att aldrig i mitt lif upprepa försöket . . .

Emellertid hade det tilltagande mörkret jämte aftonkylan småningom lockat alla passagerarne in i det rymliga samlingsrummet. Ryssarna äro sällan kvällsömniga, och sedan supéattiraljen blifvit borttagen, så när som på den ofantliga samovaren, satt man länge kvar, otvunget samspråkande om allt och intet — utom politik.

Vår vän polismästaren berättade en mängd medelmåttiga pariseranekdoter på ett alldeles förträffligt sätt. Och då han tyckte att vi fått nog af den varan, sporde han en af damerna, om hon ej behagade underhålla oss med litet sång; han vore själf villig att ackompagnera.

— Hjärtans gärna, svarade den unga amerikanskan, till hvilken han särskildt vädjat, hjärtans gärna, men hvilket stycke skall jag sjunga — kanske Polens frihetsbön . . .

I en ryskas mun skulle dessa ord varit djärfva, vansinnigt djärfva, ty för mindre förseelser än så hafva män och kvinnor släpats till Sachalin. Men när man är gamle Uncle Sams bortskämda dotter, kan man ju tillåta sig lyxen att skämta med en rysk polismästare.

Och den förträfflige Michel de Jarovoi var äfven tillräckligt gammal i gårde för att ej veta detta samt desslikes tillräckligt världsman för att på något sätt

låta sig förbluffa. Han gjorde bara en liten grimas, ungefär som en gourmet, den där af misstag råkat svälja en skämd ostra. Så tog han sig en djup klunk té och utlät sig i välvilligt docerande ton:

— Min nådiga, en dylik sång existerar icke . . . icke längre. Den *har* funnits en gång, påstår man, men sångarna hafva alla gått hädan och tagit melodien med sig. — Kunde vi inte därför få höra något . . . något ur Carmen, förslagsvis? —

Den frispråkiga missen ryckte lätt på axlarna och slängde bort den halfrökta cigaretten, hvars smala pappersmunstycke var rödt af läpparnas smink.

— Eh bien! Får väl gå för Carmen då, medgaf hon och frasade bort till pianot, där vår vän polismästaren redan slog an de första ackorden. Och snart fyllde sällskapets kära enfant terrible, den långa vackra Bostonflickan, salongen med den sevillanska förhäxerskans lätta lefnadsfilosofi:

L'amour est enfant de Bohème,
Il n'a jamais, jamais connu la loi.
Si tu ne m'aimes pas, je t'aime
Et si je t'aime — prends garde à toi!

* * *

Kasan, fordom hufvudstad i det liknämnda tsarriket, är ej belägen vid själfva Volga, utan resenären

har att tillryggalägga ett par kilometer från ångbåtarnas landningsplats. Den europeiska delen af staden erbjuder föga af intresse, och man tyckes ej heller hafva vidtagit några anstalter för hans mottagande eller förplägande, ty af de tre hotell jag besökte hade *intet enda* någon slags restauration. Rättvisligen bör dock tilläggas, att jag på ett af dem medelst rubler och goda ord slutligen lyckades beveka värden att trolla fram något, som hade tycke af en s. k. biffstek.

Staden äger ett Kreml, ett minne från de fordne tsarernas dagar. Hvarken i arkitektoniskt eller »pänselretande» hänseende är det dock af något värde. För att hölja dess bristfälligheter med romantikens skimmer berättar man emellertid en högst bedröflig historia om en underskön tatarisk prinsessa — och hvilken af flydda tiders prinsessor var ej underskön — vid namn Ssumbeka, hvilken i kung Orres dagar af förtviflan öfver sin fädernestads öde skulle hafva störtat sig utför ett af Kremls torn. Vår lärde doktor Baedeker dementerar emellertid detta under påstående, att den resoluta damen, flere år efter det nämnda ledsamma händelse skulle hafva passerat, förmälde sig med Alexei, tatarernas detroniserade furste. — Slottets förnämsta kyrka heter Maria Bebådelses katedral, anlagd af Ivan IV, den

förskräcklige 1552 sedan han omsider blifvit herre öfver staden. På den plats, där eröfraren först planterade riksstandaret reser sig nu templets högaltare.

Härifrån beslöt jag taga vägen till Arskoje-Polje, en i utkanten af staden belägen park, berömd för sitt vackra läge. Den äger äfven ett välrenommeradt, äkta ryskt »traktir», välsignadt med en kolossal orgel, den där omväxlande spelar tingeltangmelodier och psalmer, allt till de besökandes förnöjelse och uppbyggelse.

Då jag befalde kusken att köra mig dit, stirrade denne hedersman på mig med oförställd fasa och korsade sig upprepade gånger. Att någon direkt från kyrkan kunde begifva sig till ett traktir föreföll honom helt visst oförklarligt.

Den som sett Djurgården eller Pratern häpnar ej öfver Arskoje-Polje. En del af parken bär det storståtliga namnet »Kasanska Schweiz», och jag grubblade lika länge som förgäfves öfver anledningen härtill.

Som jag emellertid tyckte mig hafva fått öfvernog af det europeiska Kasan, beslöt jag att egna resten af min tid till ett besök hos tatarerna, något som jag äfven hade all anledning att känna mig belåten med.

Husen i tatarstaden äro vanligen låga, men väl

byggda och oftast omgifna af nätta små trädgårdar. Här och hvar ser man en moské med sina slanka minareter, dessa egendomliga torn, hvilka väl må anses som den muhammedanska arkitekturens största triumf, och hvilka alltid på mig gjort intryck af att peka djupare in i himmelen än vare sig den gotiska spetsbågen, den romanska kupolen eller den ryska, förgyllda, upp- och nedvända löken.

Vandraren finner på de trånga, ej stenlagda gatorna ett lif och en rörelse, som leder tanken bort till Stambuls Peragata. Här ser man turkarnas hvita turbaner, bokharioternas halmhattar, persernas lamskinnsmössor samt då och då en hårpiska från midtens rike. Salubodar finnas i hvarje hus; dessutom är gatuhandeln starkt utvecklad. Kommersen går raskt undan, och affärerna uppgöras i regel under bedöfvande meningsutbyten parterna emellan, hvilket för europeiska öron snarast påminner om en skarpare träta. Slutligen ordnas det hela vanligen till ömsesidig belåtenhet, och de köpslående skiljas under lifliga betyganden af aktning och sympati, hvar och en lyckligt medveten om att hafva lurat den andra. —

Det var otäckt frestande att lyssna till köpmännens sirentoner, i synnerhet som prisen på de utbjudna varorna ingalunda föreföllo öfverdrifna. Men

tullen och frakten genom de skilda länder jag hade att genomresa afskräckte mig med rätta.

Slutligen blef jag dock fast för en ciselerad kosackdolk, med hvilken man skulle kunna hugga itu ett järnspett utan att skada eggen, efter hvad man försäkrade mig. Besynnerligt nog fanns dock intet järnspett till hands, hvarigenom uppgiften kunde kontrolleras . . .

»Mycket prutades ej; dock hälften prutades genast.» — —

Ett torg i tatarstaden är upplåtet åt mångler-skorna, hvilka här hafva sina stånd uppslagna, ungefär som på vår Munkbro. Här hejdades jag vid hvarje steg af de munviga gummorna, och då jag ändtligen lyckats leta mig ut ur labyrinten, hade jag fickorna fulla med pipor, halsband, skedar, amuletter, tobakspåsar et id omne genus, hvilket sammanlagdt knappt kostade fem rubel.

De skalder, hvilka i oklanderliga rim klaga öfver, att lazzaronernas gyllene tider äro hopplöst förbi skulle jag verkligen vilja förorda en tur till Kasan. Ty här, om någonstädes, kan man få se skaror af dessa beklagansvärda varelser, hvilkas enda sysselsättning tyckes vara att gassa sig i solskenet, tugga solrosfrön och röka cigarretter under det de liknöjdt, nästan mekaniskt, utsträcka handen efter en allmosa,

som det tyckes fullkomligt obekymrade om man lägger något i den, eller ej. —

Tuggandet af solrosfrön har för öfrigt blifvit en sannskyldig passion hos de lägre klasserna i Ryssland; män och kvinnor äro lika begifna därpå. Öfverallt möter man försäljare af denna vara, och alla gator äro beströdda med dess skal. Till smaken påminna de om våra hasselnötter. — Sina cigarretter tillverkar den ryske musjiken alltid själf och detta på det mest primitiva sätt. Han rullar dem ej såsom fransmannen eller spanioren, utan gör först en strut, vanligen af tidningspapper. I den öppna ändan nedhälles en nypa finhackad tobak, snarlik cigarraffall, struten hopvikes, och »papyrossen» är färdig. För resten röker man så godt som uteslutande cigarretter. Inhemska cigarrer förekomma nog, men man torde göra de goda ryssarne en väntjänst med att tala så litet som möjligt om dem.

Hvad nu tatarerna själfva beträffar, stå de i belefvenhet och gästfrihet ingalunda ryssarna efter; de äga äfven de senares omättliga förvärfsbegär. Beträffande folkupplysning, renlighet och smak torde däremot Ruriks ättlingar ännu hafva åtskilligt att lära af Tamerlans. — De äro i allmänhet af medellängd med välbildade anletsdrag, vanligen starkt brynta af solen, en följd af att de aldrig nyttja hattar. På

det omsorgsfullt rakade hufvudet bära de nämligen ständigt en svart kalott, som ej lämnar det minsta skydd mot den brännande sommarsolen. Fotbeklädnaden utgöres af de långskaftade stöflarna samt en slags högklackade lädergaloscher. Vinter och sommar, ute och hemma, i regn och solsken, aldrig afläggas dessa dubbla fotplagg. — Kvinnorna, mestadels småväxta, äro högeligen begifna på att sminka sig. De måla sitt ansikte med hvitt och rödt, tänderna med svart och naglarna med brunt. I sin klädsel älska de bjärta färger, liksom alla söderns barn. Inom de förmögnare klasserna betäckas hufvudet vanligen med en stor, rikt broderad silkesduk, hvilken äfven gör tjänst som kappa. Den sammanhålles med handen för ansiktet, så att endast ögonen blifva synliga och ersätter således den sydorientaliska slöjan.

På en téservering sammanträffade jag med en tatarisk spikmänniska, som påstod sig årligen omsätta några hundra tusen lådor spik och skrufvar. Och att mannen i fråga åtminstone själf ej »saknade någon skruf» framgick af hela hans uppträdande. På min fråga hvarifrån han tog sitt järn svarade han, att det införskrefs från dass grosse Vaterland via Moskva.

— Men hvarför i all världen köper ni det inte hos oss? Sverige producerar ju det bästa järn i världen, och nu, då vi börjat bearbeta våra norr-

ländska grufvor, kunna vi ju förse hela världen med järn, utbrast jag i hopp att i min ringa mån kunna väcka en eller annan af våra slumrande millioner. — Malmprocenten i de svenska bergen är så stor, att man nära på kan smida klippan direkte. Om ni tillåter, skall jag söka sätta eder i förbindelse med någon svensk leverantör.

Den tatariske köpmannen slog afvärjande med handen.

— Impossible, impossible, sade han. Ni må tro att jag har nog försökt med svenskt järn och vet väl, att dess like i godhet ej står att få. Men det ställer sig ju för dyrt, alldeles för dyrt. Och dessutom, tillade han med en listig blinkning i sina små svarta ögon, dessutom skall jag säga eder, att ni svenskar äro alldeles för hederliga och att edert järn är alldeles för bra.

— Nå men det måtte väl i all fridens dar inte vara något fel!

— Visst är det ett fel — hör bara på . . . En spik af svenskt järn betalar sig knappast högre än en af tyskt. En spik af svenskt järn håller i hundra år, en af tyskt i tio — såvida den nu inte springer itu då den inslås. Åtgången skulle under sådana omständigheter lida afbräck, förstår ni, och min kassabok skulle magra i kapp med mig själf.

Med sin stams traditionella gästfrihet inbjöd han mig på middag. Men som jag hade en dunkel aning om, att det tatariska köket ej rätt lämpade sig för europeiska magar, ursäktade jag mig genom bristande tid, hvarefter vi skildes i bästa samförstånd.

Från tatarstaden begaf jag mig genom Tschernoje Osero, Kasans elegantaste promenad och mötesplatsen för dess slaviskt lätjefulla stora värld, till Gostimy Ovor, eller den permanenta marknaden, ett kolossalt långt galleri, där varor af allehanda slag från helgonabilder ända ned till kortlekar salubjudas med en energi, hvilken ej lämnar något öfrigt att önska.

I närheten häraf befinner sig Bogoroditsky Monastir, upprest på den plats, där man i midten af sextonde århundradet funnit en undergörande Mariabild, vida bektryktad i dessa trakter för sin kraft att kurera alla sjukdomar — ett ryskt Lourdes!

Men timmarna skredo hastigt fram, och snart var stunden inne, då jag måste säga Kasan farväl. —

Jag tillstår uppriktigt att det skedde utan alltför mycken saknad, angelägen som jag var att få utbyta den evinnerliga steppmelankolin och den pinfullt misstänksamma stämningen i pass-, mut- och polisriket mot de sorglöst glada, bullersamt uppsluppna Donauländerna!

I DE SISTE VASARNES STAD.

I de siste vasarnes stad.

Mellan Polens gamla och nya hufvudstad råder ungefär samma skilnad som mellan Moskva och Petersburg. Den förra har bibehållit sin nationella karakter, hvilket gör den synnerligen värdefull för turisten, den senare bär en fullt regelbunden världsprägel. Såsom något egendomligt härutinnan lade jag märke till, att man aldrig i Varsjav mötte den fyrkantiga mössan under det jag i Krakau rätt ofta hade tillfälle se de klädsamma folkdräkterna.

Polackarna äro ett utomordentligt älskvärdt folk, och främlingen bemötes i allmänhet med en gästfrihet och en välvilja, som endast öfverträffas af magyarernas. Skamligt hunsade af ryssarna och öfverflyglade af tyskarna i alla större kommersiella företag hafva de dock bibehållit sin nedärfda, obotliga sorglöshet. De äro födde till krigare och kavaljerer. Åkerbruket skötes jämmerligt såsom flestastädes i tsarriket, och handeln har ständigt betraktats med ett visst förakt.

Oreflekteradt konservativa som plattyska junkrar eller österrikiska ärkehertigar, modernt nervösa som de omoraliska italienska själsmålarne och hopplöst opraktiska som en pudrad abbé från lilla Trianon hafva de i alla tider varit en hop bullrande barn, som grälat och kifvat tills grannarna ryckte in och togo dem om händer.

Polskorna torde företrädesvis lämpa sig till frihetshjältinnor, men detta yrke är ju fasligt sporadiskt, och mellantiden fylla de samvetsgrant med visiter och toalettbestyr. Deras ansiktstyp påminner om den engelska, ehuru ingalunda så regelbunden. För resten äro de vanligen mycket vackra, ett faktum hvarom de äfven äro mycket medvetna.

Prakt och lyx älskar man passioneradt i Polen, och det torde vara svårt att någonstädes finna ett lifligare och mera lysande gatulif än på Varsjavs »Nowy Swiat». På de breda boulevarderna rör sig en ständig ström af fotgängare; i synnerhet bidrager damernas eteriska skönhet och smakfulla dräkter att illustrera det hela. På körbanorna ila, dragna af eldiga hästar, präktiga ekipager och dörrarna äro ofta prydda med Czartoryskis, Sapiehas eller Zamoyskis märken, dessa vapen, som prunkat på krigarnes sköldar och under statsmännens traktater i en för evigt svunnen storhetstid.

Men på de elastiska, sidenklädda vagnsdynorna halfsofva de blodlöst förnäma och högdraget melankoliska medlemmarne af Polens Slachta, denna aristokrati, som skänkt Österrike så många slipade, kallt vägande och illusionslösa statsmän och som gifvit den kosmopolitiska nöjesvärlden dess älskvärdaste svirare och intressantaste odågor samt hvars spinnsida — såsom en af dem sade — hellre vill in i Almanach de Gotha än i himmelriket . . .

Krakaus förnämsta byggnad utgöres af konungarnes fordna residens, ett kolossalt ehuru ingalunda vackert komplex af sins emellan förbundna hus, beläget i sydvästligaste delen af staden, alldeles vid stranden af Veiksel. Det inre visas, på särskildt tillstånd af kommendanten, men erbjuder så godt som intet af intresse. En stor del af slottet har, vid skilda tillfällen, inredts till kaserner och hospital, hvarigenom mycket blifvit illa åtgånget. På kejsar Frans Josefs initiativ har man dock nyligen börjat en pietetsfull och genomgripande restaurering af den minnesrika gamla borgen. — Den på slottets västra sida belägna domkyrkan skulle man kunna kalla Polens Westminster Abbey, ty namnen på en hel mängd af gångna stormän läsas här i nötta guldbokstäfver. I synnerhet äro släkterna Batory, Potocki och Jagello starkt representerade.

Det är synd att inte äfven vi svenskar hafva ett sådant minnenas tempel, eller rättare sagdt, det är egendomligt, att, ehuru vi verkligen äga ett sådant, vi ej begagna det i den utsträckning det oss höfdes. Gustaf Adolfs och Karlarnes hjälteskuggor skulle ej harmas öfver att dväljas under samma tak som våra störste, äfven om de ej burit den slutna kronan. I lifvet gåfvo vi ju Linné och Berzelius och Tegnér och Rydberg all den hyllning vi kunde gifva. Men hvarför vägrade vi dem efter döden Riddarholmskyrkans ära, då det ju stod i vår makt att skänka den? —

Bäst jag vankade därnere i Krakauslottets dunkla grafkamrar stannade jag framför ett välbekant vapen, hvilket jag äfven till min glädje hade funnit flerstädes i St. Johanneskatedralen i Varsjav: den gyllene sädeskärfven från Uplands slätter. Här hvilade alltså de polske vasarne: Sigismund, Ladislav IV och Johan Kasimir.

Nära stora hufvudingången betecknar en falldörr af koppar en trappa, förande till den af Stanislaus August utvidgade så kallade konungakryptan. Här ligga Johan Sobiesky, Polens siste riddare samt den vid öfvergången af Elstern drunknade Josef Poniatowsky.

Då vi kommo till nästa graf, lade jag märke till, hurusom åtskilliga af de besökande stannade

några ögonblick, mumlande en kort bön samt andäktigt korsande sig innan de gingo vidare. Det var en kolossal marmorsarkofag, präktigare än alla de öfriga samt fullkomligt öfverhöljd af de dyrbaraste kransar, prydda med doftande rosor samt med band i de polska färgerna. — Hvems hvilorum månde väl detta vara, undrade jag för mig själf.

— Och här sofver *han* den sista sömnen, fortsatte föraren sin utanläxa, i hast vorden helt rörd, och talande med ett innerligt uttryck i rösten, som märkbart stack af mot dess sömnigt entoniga klang, då han rabblade de andres namn och dödsår.

— *Han,* hvilken *han,* sporde jag.

Han gaf mig en blick af outsäglig häpnad, och Taddeus Kosciuzskos namn hvilade på allas läppar, sakta som en andehviskning, liksom vore man rädd att störa den afgudade hjältens höga ro.

— Ja, här hvilar han, den siste och den störste af våra store, hviskade de.

Ivan Turgenieff säger i ett af sina bref till M:me Halpérine-Kamensky, att han inte visste hvad ära ville säga, förrän han en gång på ett jaktparti i det innersta af Ukraine af en slump kom att söka skydd mot ett oväder i en lifegens lerkoja. Den stackars musjiken kunde naturligtvis hvarken läsa eller skrifva, men under det den blide herrn till

Spasskoje på sitt vanliga, godmodiga sätt samspråkade med honom, kom dagakarlen att nämna lord Palmerstons namn. »Då», utbrast Turgenieff, »då först fattade jag den oändlighet, som hvilar i detta lilla ord — ära!» — Det var en liknande tanke som genomfor mitt hufvud, då jag blef vittne till den i all sin obetydlighet så betecknande scenen vid den ädle frihetskämpens stoft.

Äldsta delen af Krakau omslöts fordom af en hög mur. Denna refs dock i början af århundradet, hvarefter man förvandlat platsen, där förskansningarna strukit fram, till en bred boulevard efter samma principer som man följt vid anläggandet af Ringstrasse i Wien. Stadens centrum utgöres af det så kallade Ringtorget, hvilket domineras af det kolossala tyghuset, hvars nedre våningar inredts till marknadsbodar medan de öfre innesluta det österrikiska Polens förnämsta konstsamling. I detta till sitt omfång visserligen obetydliga, men till sitt innehåll synnerligen intressanta museum finner man åtskilliga mästerverk af den nyligen bortgångne Jan Aloys Matejko, Polens originellaste målare. Äfven Siemiradsky är här representerad genom sin beryktade skräcktafla: Neros lefvande facklor.

Ett par salar af museet äro ständigt fylda af besökande. Dock finnas här hvarken taflor eller

statyer — endast några gulnade autografer, några historiska tidningsnummer från fyratiotalet, en samling nötta uniformsrockar jämte några rostiga svärd, dragna i Polens sista strid.

Det är allt minnen från Taddeus Kosciuszko och Adam Mickiewiecz, Polens Viktor Hugo, öfver hvilken man nyss rest en minnesvård på Ringtorget, och hvilkens stora, härliga epos: Herr Taddeus af Alfred Jensen på ett oöfverträffligt sätt tolkats för den svenska allmänheten.

Vid denna plats är äfven Mariakyrkan belägen, näst dômen Krakaus märkligaste tempel. Dess uppförande påbörjades 1226, hvarefter den under olika perioder blifvit tillbyggd och förskönad. Ungefär samma sägen, som förtäljer att Lunds domkyrka aldrig skall blifva fullt färdig, är äfven knuten vid denna helgedom. — I synnerhet tilldrager sig högaltaret berättigad uppmärksamhet, ett verk som det är af den medeltida stensnidaren gamle Veit Stoss. Det framställer naivt sköna bilder från jungfru Marias himmelsfärd och kröning. — En innerlig kärlek till ämnet parad med ett häpnadsväckande tålamod ekar ur hvarje mäjseldrag. — Genom den restauration, som kyrkan för ett tiotal år sedan undergick har ofvannämnda Matejko för alltid bundit sitt namn vid

hennes, tack vare de präktiga målningar, hvarmed hans pänsel prydt det åldriga templet.

Krakaus gamla universitet, det af Kasimir den store 1364 grundade så kallade Jagellonska, framträder efter sin nybyggnad i midten af åttiotalet såsom ett af stadens praktfullaste monument. — Icke långt därifrån är det *förra* universitetshuset beläget.

Inte för inte har Baedeker skänkt dess gårdsparti en stjärna, ty ett lifligare intryck af medeltid torde vara hardt när omöjligt att erhålla än det som här erbjuder sig, då man skådar upp emot de gråkalkade väggar, jäms med hvilka löpa långa, öppna gallerier, prydda med smäckra, götiska monument. Man tycker sig ännu se de flitiga studiosi, hvilka för ett halft årtusende sedan gingo af och an i dessa gångar med hufvudena sänkta öfver sina digra codices. —

Högeligen att rekommendera är en tur till den ungefär en half timmes väg från staden belägna Kosciuszkokullen, en omkring tjugu meter hög, gräsbevuxen jordkägla, omgifven af en spiralformig gång. Denna uppfördes mellan åren 1820—1823 till den stora nationalhjältens ära *genom samverkan af hela nationen.* Minnesvården består därföre af jord, samlad dit från alla länder i världen, där något polskt hjärta klappade. Själfva monumentet är för-

lagdt på en höjd, hvars fot omgifves af befästningar. Från kullens spets har man den härligaste utsikt öfver den vackra hufvudstaden med dess många tinnar och torn samt öfver den närbelägna lilla täcka köpingen Podgorze. I söder teckna sig Hohe Tatras ständigt snöhöljda kammar och på en höjdsluttning västerut ser man kamaludenserklostret Bielanys ståtliga marmorbyggnad.

Från Kosciuszkokullen tog jag vägen till de världsbekanta saltverken vid Wieliczka, belägna i närheten af den lilla staden med samma namn, ungefär en och en half svensk mil från Krakau.

Efter att på slottet hafva begärt och erhållit tillåtelse att bese de storartade arbetena, nedsteg jag i den två hundra åttio meter djupa grufvan. Den sysselsätter inemot tusen arbetare och producerar årligen omkring halfannan million centner bergsalt. Man kan bilda sig en föreställning om de oerhörda block, hvilka under århundradenas gång utbrutits här, då man får veta, att grufvans längd uppgår till vid pass tre och en half kilometer samt dess bredd till styft en. Att kunna finna sig till rätta i denna labyrint af olika sjakt hör för främlingen gifvetvis till omöjligheterna, huru godt medfödt eller förvärfvadt »lokalsinne» han än må förfoga öfver. Och man berättade mig, att personer, hvilka i åratal

varit anställda vid grufvan, esomoftast förvillade sig i dessa tallösa gångar, hvilkas sammanlagda längd uppgifves till den nästan otroliga summan af åttio (tyska) mil.

En följd af rymliga salar, prydda med vackra arkitektoniska arbeten samt tvenne bönekapell med altaren, stolpar och pelare äro förvisso enastående i sitt slag, ty allt är uthugget ur den spröda saltklippan. Vid eklärering lär det taga sig obeskrifligen sällsamt ut, då skenet bryter sig mot väggarnes millioner blixtrande facetter.

Det salt, som produceras vid Wieliczka bär ej den vanliga hvita färgen, utan har en skiftning mellan svart och grått samt lär vara nästan fullkomligt fritt från främmande ämnen.

Grufpersonalens ställning är särdeles sorglig och föga utsikter till någon förbättring härutinnan lära förefinnas. Med ytterst få undantag föreföllo arbetarne synnerligen medtagna och utmärglade. De tillbringa ju större delen af sin lefnad därnere i de mörka, fuktiga sjakten, och deras kinder brynas sällan af den lifgifvande solen.

— Vi kunna näppeligen hoppas att få räkna någon Metusalem ibland oss, påstod med ett vemodigt småleende den unge ingeniören, hvilken välvilligt åtagit sig att vara min ciceron.

Efter några timmars vandring därnere började jag emellertid känna längtan att komma »en våning högre», hvarför jag bjöd grufvan och min vänlige ledsagare farväl. Och sedan anträdde jag i skymningen hemfärden till de siste vasarnes minnesrika stad efter ett par trafvare, hos hvilka den bekanta polska eldigheten tycktes vara alldeles ovanligt klent utvecklad.

Af samme förf. har förut utkommit:

Dagsländor

I:sta Saml. Sthlm 1898.

Ur pressens omdömen.

— — Förf. betraktar dem visserligen som efemerer, men de hafva verkliga förtjänster samt tyckas framför allt vara löftesrika. — — Psykologiskt djup röjes i rikt mått i »Drottning Blanka», ett af de mest konstnärliga styckena i denna bok; känslan verkar här så mycket starkare, därför att den är så sammanpressad, och vi intagas af vemod vid skildringen af ett ädelt, misskändt människosinne, som kungligt bär djupa sorger. — — Förf. har inbillningskraft, men ej den tomma inbillningskraft, som ej är förenad med varmt hjärta; ett enda sådant stycke som »Drottning Blanka» visar att han äger verklig självfullhet. —

(C. D. W. i Post och Inrikes tidningar).

I sin branche kanske det bästa som på länge uppenbarat sig.

(Östra Finland).

Mari Mihis debut inom bokvärlden kan alltså betecknas som afgjordt lyckad och vi önska förf. af hjärtat välkommen åter.

(Aftonbladet).

»Dagsländor» är en alltför anspråkslös titel, ty de som Mari Mihi skänkt oss äro något vida mera. Några af dem höra till och med till det slaget, som aldrig glömmes.

(Nya Vermlands tidning).

Det finnes på dessa blad så mycken jublande, frisk lifsglädje, en så öppen blick för allt mänskligt, så mycken äkta humor, att en stackars recensent, som dag från dag måste dväljas bland all slags symbolisk dimmighet och »själsmåleri», känner sig både vemodig och glad. Något som gör boken ännu mera glädjande är den ofta rent af mästerliga språkbehandlingen. —

(Nya skånska Posten).